

PAIKALLISTEN TYÖMARKKINA-ALUEIDEN SEUTUISTUMINEN JA PENDELÖINTI
Tutkimus Kuopion, Jyväskylän ja Tampereen työssäkäyntialueiden rakenteiden ja toiminnan
muutoksista ajanjaksolla 1987–2002

KOIVUMÄKI EMILIA
Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos
Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2007

Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos

KOIVUMÄKI, EMILIA: Paikallisten työmarkkina-alueiden seutuistuminen ja pendelöinti -
Tutkimus Kuopion, Jyväskylän ja Tampereen työssäkäyntialueiden rakenteiden ja toiminnan
muutoksista ajanjaksolla 1987–2002.

Pro gradu – tutkielma, 119 s., 1 liitesivu

Sosiaalipolitiikka

Tammikuu 2007

Pendelöinti ja pitkät työmatkat ovat yleistyneet Suomessa 1970-luvulta lähtien. Erityisesti pendelöinti lisääntyi 1990-luvun alun laman jälkeen. Laman aikana työpaikat vähenivät kaikkialta Suomesta ja 90-luvun noususuhdanteen aikana työpaikat lisääntyivät alueellisesti epätasaisesti. Yksi tärkeimmistä työntekijöiden pendelöintiä lisäävistä tekijöistä onkin työpaikkojen alueellinen keskittyminen. Nimittäin taloudellinen aktiviteetti on laman jälkeen painottunut erityisesti elinkeinorakenteiltaan monipuolisiin yliopistokaupunkeihin kuten Helsinkiin, Tampereelle, Turkuun, Ouluun ja Jyväskylään. Lisäksi myös väestönkasvu ja muuttoliike ovat suuntautuneet kasvuseuduille mutta väestönkasvu ei ole ollut yhtä keskittynyttä alueellisesti kuin työpaikkojen kasvu. Tämä kehitys on osaltaan lisännyt pendelöintivirtoja kehyskunnista keskuksiin. Pendelöinnin lisääntyminen ja työmatkojen pidentyminen ovat johtaneet työssäkäyntialueiden laajentumiseen ja seutuistumiseen. Lisääntyneen pendelöinnin voidaan nähdä vaikuttavan paikallisten työmarkkinoiden toimintaan kuten myös alueelliseen kehitykseen.

Tässä tutkielmassa tarkastellaan sitä, miten kolmen suomalaisen yliopistokaupungin eli Kuopion, Jyväskylän ja Tampereen työssäkäyntialueet ovat muuttuneet ja kehittyneet ajanjaksolla 1987–2002. Tutkimusaineistona ovat olleet Tilastokeskuksen aineistot ja tutkittavista alueista on muodostettu työssäkäyntialueet Tilastokeskuksen (2004) määrittelemien kriteerien mukaisesti. Kutakin työssäkäyntialuetta lähestyttiin metodologisessa mielessä pendelöintitietoihin perustuvan virta-analyysin avulla (pendelöinnin yleistyminen, pendelöintivirtojen suuntien, määrien, suhteiden ja intensiteettien muutokset työssäkäyntialueella). Kutakin työssäkäyntialuetta koskeva virta-analyysi kertoi muutoksista alueiden välisissä sidoksissa sekä alueen laajuudesta. Lisäksi työssäkäyntialueiden kehityslinjoja analysoitiin aikasarjoihin perustuvan rakenneanalyysin avulla (työpaikka-, työvoima- ja väestötilastot). Tiettyjä asioita, kuten väestön ikärakennetta työssäkäyntialueittain, havainnollistettiin vuositasolla 2002. Jokaisesta työssäkäyntialueesta on myös tehty yksinkertainen kartografinen esitys vuosilta 1987 ja 2002. Tutkittavien työssäkäyntialueiden kehityskulkuja on myös vertailtu toisiinsa.

Tutkimusten tulosten mukaan kaikilla tutkittavilla työssäkäyntialueilla pendelöinti oli lisääntynyt ajanjakson 1987–2002 aikana. Lisäksi kaikki työssäkäyntialueet olivat laajentuneet eli seutuistuneet siten, että yhä kauempana sijaitsevista kehyskunnista käytiin töissä keskuksessa. Myös pendelöinti tutkittavista keskuksista kehyskuntiin oli yleistynyt. Yhtenä syynä siihen, että kehyskunnista käytiin yhä enemmän keskuksessa töissä, voidaan pitää sitä, että laman jälkeinen työpaikkakasvu oli painottunut tutkittavien työssäkäyntialueiden keskustoihin. Asiaa voidaan tulkita siten, että kehyskunnissa asuvat työlliset ovat tulleet ”riippuvaisemmiksi” keskustan työpaikoista. Ylipäänsä lisääntynyt pendelöinti (myös kehyskuntien välillä sekä keskuksista kehyskuntiin) indikoi yhä suurempaa työpaikkakilpailua paikallisilla työmarkkinoilla. Tutkittavista alueista Tampereen työssäkäyntialue muotoutui vahvimaksi alueeksi työpaikkojen ja väestön kehityksen suhteen. Tampereen työssäkäyntialue myös laajentui eniten tutkittavan 1987–2002 ajanjakson puitteissa.

Avainsanat: paikalliset työmarkkinat, aluekehitys, seutuistuminen, pendelöinti, pitkät työmatkat, työmatkaliikkuvuus, työssäkäyntialue

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	8
2. TUTKIMUKSEN TEOREETTISET KÄSITTEET JA LÄHTÖKOHDAT	11
2.1 Paikallisten työmarkkinoiden käsitteestä	11
2.2 Suomen alue- ja yhteiskuntakehityksen suuntaviivoja	18
2.2.1 Kaupungistuminen ja seutuistuminen aluekehityksen keskeisinä muutossuuntina	18
2.2.2 1990-luvun murros	20
2.3 Työmarkkinoiden seutuistuminen	22
2.4 Pendelöinti työmatkaliikkuvuuden muotona	26
2.4.1 Pendelöinnin määritelmiä	26
2.4.2 Pendelöinnin suhde pitkiin työmatkoihin	27
2.4.3 Pendelöinnin suhde maassamuuttoon	28
2.5 Pendelöinnin lisääntyminen – taustalla vaikuttavia tekijöitä	32
2.5.1 Työmatkaliikkuvuuden lisääntyminen primaaripendelöinnin näkökulmasta	33
2.5.2 Työmatkaliikkuvuuden lisääntyminen sekundaaripendelöinnin näkökulmasta	35
2.5.3 Työmatkaliikkuvuuden lisääntyminen parantuneiden liikenneyhteyksien näkökulmasta	36
2.6 Pendelöinti ja yksilön valinnat	37
2.7 Pendelöinnin hyvät ja huonot puolet eri näkökulmista	39
2.7.1 Pendelöinnin edut ja haitat yksilön näkökulmasta	39
2.7.2 Pendelöinnin edut ja haitat yhteiskunnallisesta näkökulmasta	41
3. TUTKIMUKSEN AINEISTOT JA MENETELMÄT	43
3.1 Tutkimusalueiden määrittely	43
3.2 Tutkimusaineisto, menetelmät sekä empiirisen analyysin tavoitteet	44

4. TUTKIMUKSEN EMPIIRINEN ANALYYSI	46
4.1 Kuopion työssäkäyntialue	47
4.1.1 Kuopion työssäkäyntialueen muotoutuminen	47
4.1.2 Työpaikkojen ja työllisen työvoiman muutokset	54
Kuopion työssäkäyntialueen kunnissa ajanjaksolla 1987–2002	
4.1.3 Väestö ja väestönmuutokset Kuopion työssäkäyntialueen kunnissa	56
4.1.4 Johtopäätöksiä Kuopion työssäkäyntialueen kehityksestä	58
4.1.5 Kartografinen esitys Kuopion työssäkäyntialueista vuosilta 1987 ja 2002	61
4.2 Jyväskylän työssäkäyntialue	63
4.2.1 Jyväskylän työssäkäyntialueen muotoutuminen	63
4.2.2 Työpaikkojen ja työllisen työvoiman muutokset	70
Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnissa ajanjaksolla 1987–2002	
4.2.3 Väestö ja väestönmuutokset Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnissa	73
4.2.4 Johtopäätöksiä Jyväskylän työssäkäyntialueen kehityksestä	76
4.2.5 Kartografinen esitys Jyväskylän työssäkäyntialueista vuosilta 1987 ja 2002	78
4.3 Tampereen työssäkäyntialue	80
4.3.1 Tampereen työssäkäyntialueen muotoutuminen	80
4.3.2 Työpaikkojen ja työllisen työvoiman muutokset	
Tampereen työssäkäyntialueen kunnissa ajanjaksolla 1987–2002	91
4.3.3 Väestö ja väestönmuutokset Tampereen työssäkäyntialueen kunnissa	95
4.3.4 Johtopäätöksiä Tampereen työssäkäyntialueen kehityksestä	98
4.3.5 Kartografinen esitys Tampereen työssäkäyntialueista vuosilta 1987 ja 2002	102
4.4 Kolmen työssäkäyntialueen keskinäistä vertailua	104
5. YHTEENVETO	107
5.1 Johtopäätöksiä ja pohdintaa tutkimuksen tiimoilta	107
5.2 Ehdotuksia jatkotutkimusta silmällä pitäen	113
Lähteet	116

KUVIOT

Kuvio 1. Paikallisen työmarkkina-alueen seutuistuminen..... 25, 109

Kuvio 2. Pendelöinti - tai muuttopääätöksentekopuu..... 32

(Lähde: Gordon (1992) ref. Jolkkonen & Jolkkonen & Soiminen 2003, 58)

KAAVIOT

Kaavio 1. Alueellisen väliseen ja sisäiseen muuttoon ja pendelöintiin vaikuttavat tekijät sekä alueellisen liikkuvuuden suuntautuminen (Jolkkonen et al. 2004, 48)..... 29

TAULUKOT

Taulukko 1. Keskuksessa työssäkävien osuus (%) kuntien työllisestä työvoimasta Kuopion työssäkäyntialueella vuosina 1987–2002. 47

Taulukko 2. Kuopiossa työssäkävien lukumäärä ja sen muutos (lkm / %) asuinkunnan mukaan vuosina 1987–2002. 48

Taulukko 3. Asuinkunnastaan ulospendelöivien osuus (%) Kuopion työssäkäyntialueella vuosina 1987–2002. 49

Taulukko 4. Sisäänpendelöivien osuus (%) kuntien työpaikoista Kuopion työssäkäyntialueella vuosina 1987–2002. 49

Taulukko 5. Kuopion työssäkäyntialueen työssäkäyntivirrat (%) asuinkunnan mukaan vuonna 2002. 50

Taulukko 6. Toimialoitainen ulospendelöinti (lkm / %) Kuopion työssäkäyntialueen kunnista vuonna 2002. 51

Taulukko 7. Toimialoitainen sisään-, ulos- ja nettopendelöinti (lkm) Kuopion työssäkäyntialueen kunnista vuonna 2002. 53

Taulukko 8. Työpaikkojen kehitys indekseittäin Kuopion työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002. 54

Taulukko 9. Työllisen työvoiman kehitys indekseittäin Kuopion työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002. 55

Taulukko 10. Kuopion työssäkäyntialueen kuntien työpaikkaomavaraisuusasteet (%) vuosina 1987–2002. 56

Taulukko 11. Väestön kehitys indekseittäin Kuopion työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002. 56

Taulukko 12. Kuopion työssäkäyntialueen muuttoliike (lkm) kunnittain vuosina 1987–2002. 57

Taulukko 13. Kuopion työssäkäyntialueella asuvan väestön ikärakenne (%) kunnittain vuonna 2002. 58

Taulukko 14. Yhteenvetoa Kuopion työssäkäyntialueen rakenteesta ja pendelöintivirroista kunnittain vuosina 1987 ja 2002.	59
Taulukko 15. Keskuksessa työssäkävien osuus (%) kuntien työllisestä työvoimasta Jyväskylän työssäkäyntialueella vuosina 1987–2002.	63
Taulukko 16. Jyväskylässä työssäkävien lukumäärä ja sen muutos (lkm / %) asuinkunnan mukaan vuosina 1987–2002	64
Taulukko 17. Asuinkunnastaan ulospendelöivien osuus (%) Jyväskylän työssäkäyntialueella vuosina 1987–2002.	64
Taulukko 18. Sisäänpendelöivien osuus (%) kuntien työpaikoista Jyväskylän työssäkäyntialueella vuosina 1987–2002.	65
Taulukko 19. Jyväskylän työssäkäyntialueen työssäkäyntivirrat (%) asuinkunnan mukaan vuonna 2002.	66
Taulukko 20. Toimialoittainen ulospendelöinti (lkm / %) Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnista vuonna 2002.	67
Taulukko 21. Toimialoittainen sisään-, ulos- ja nettopendelöinti (lkm) Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnista vuonna 2002.	68
Taulukko 22. Työpaikkojen kehitys indekseittäin Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002.	70
Taulukko 23. Työllisen työvoiman kehitys indekseittäin Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002.	71
Taulukko 24. Jyväskylän työssäkäyntialueen kuntien työpaikkaomavaraisuusasteet vuosina 1987–2002.	72
Taulukko 25. Väestön kehitys indekseittäin Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002.	73
Taulukko 26. Jyväskylän työssäkäyntialueen muuttoliike (lkm) kunnittain vuosina 1987–2002.	73 & 74
Taulukko 27. Jyväskylän työssäkäyntialueella asuvan väestön ikärakenne (%) kunnittain vuonna 2002.	75
Taulukko 28. Yhteenvetoa Jyväskylän työssäkäyntialueen rakenteesta ja pendelöintivirroista kunnittain vuosina 1987 ja 2002.	76
Taulukko 29. Keskuksessa työssäkävien osuus (%) kuntien työllisestä työvoimasta Tampereen työssäkäyntialueella vuosina 1987–2002.	80
Taulukko 30. Tampereella työssäkävien lukumäärä ja sen muutos (lkm / %) asuinkunnan mukaan vuosina 1987–2002.	81
Taulukko 31. Asuinkunnastaan ulospendelöivien osuus (%) Tampereen työssäkäyntialueella vuosina 1987–2002.	82
Taulukko 32. Sisäänpendelöivien osuus Tampereen työssäkäyntialueen kuntien työpaikoista vuosina 1987–2002.	83
Taulukko 33. Tampereen työssäkäyntialueen työssäkäyntivirrat (%) asuinkunnan mukaan vuonna 2002.	84

Taulukko 34. Toimialoittainen ulospendelöinti (lkm / %) Tampereen työssäkäyntialueen kunnista vuonna 2002.	86 & 87
Taulukko 35. Toimialoittainen* sisään-, ulos- ja nettopendelöinti (lkm) Tampereen työssäkäyntialueen kunnista vuonna 2002.	89 & 90
Taulukko 36. Työpaikkojen kehitys indekseittäin Tampereen työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002.	91
Taulukko 37. Työllisen työvoiman kehitys indekseittäin Tampereen työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002.	92
Taulukko 38. Tampereen työssäkäyntialueen kuntien työpaikkaomavaraisuusasteet vuosina 1987–2002.	93 & 94
Taulukko 39. Väestön kehitys indekseittäin Tampereen työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002.	95
Taulukko 40. Tampereen työssäkäyntialueen muuttoliike (lkm) kunnittain vuosina 1987–2002.	96 & 97
Taulukko 41. Tampereen työssäkäyntialueella asuvan väestön ikärakenne (%) kunnittain vuonna 2002.	98
Taulukko 42. Yhteenvetoa Tampereen työssäkäyntialueen rakenteesta ja pendelöintivirroista kunnittain vuosina 1987 ja 2002.	99 & 100

KARTAT

Kartta 1. Kuopion työssäkäyntialue vuonna 1987	61
Kartta 2. Kuopion työssäkäyntialue vuonna 2002	62
Kartta 3. Jyväskylän työssäkäyntialue vuonna 1987	78
Kartta 4. Jyväskylän työssäkäyntialue vuonna 2002	79
Kartta 5. Tampereen työssäkäyntialue vuonna 1987	102
Kartta 6. Tampereen työssäkäyntialue vuonna 2002	103

LIITTEET

Liite1. Kaupunkiseutujen typologia (Antikainen 2001, 67).	
---	--

1. JOHDANTO

Aika ajoin suomalaisissa sanomalehdissä on kirjoituksia, jotka käsittelevät työmatkojen pidentymistä ja *pendelöinnin* lisääntymistä (ks. esim. Aamulehti 15.9.2005; Niemeläinen 2004; Tulonen 2006). Ilmiön yleistymisestä ja siihen liittyvistä tekijöistä on myös tehty useita tutkimuksia (ks. esim. Aaltonen 1991; Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003; Schulman et al. 1995). Pendelöinnin lisääntyminen ja siihen liittyvät tekijät, kuten työpaikkojen keskittyminen kasvukeskuksiin ja kasvuseuduille suuntautunut väestön muuttoliike, ovat siis merkittäviä tekijöitä ajatellen esimerkiksi Suomen alue- ja yhdyskuntarakenteiden kehityskulkuja. Lisäksi lisääntynyt pendelöinti ilmentää myös *paikallisten työmarkkina-alueiden* seutuistumisprosessia eli *työssäkäyntialueiden* laajentumista. Lisääntynyt pendelöinti vaikuttaa näin osaltaan paikallisten työmarkkinoiden toimintaan. Pendelöinti ja siihen liittyvät ilmiöt ovatkin monitahoisia ja monista eri näkökulmista tärkeitä sekä mielenkiintoisia tutkimuskohteita.

Työmatkaliikkuvuutta, jossa työntekijän työmatka ylittää asuinkuntansa rajat kutsutaan siis pendelöinniksi. Toisin sanoen työllinen pendelöi silloin, kun työpaikka sijaitsee eri kunnassa kuin työllisen asuinkunta. Pendelöinti käsitetään säännölliseksi, muttei välttämättä jokapäiväiseksi.(Koistinen 1999,122.) Yleisesti ottaen pendelöintivirrat suuntautuvat lähikunnista (kehyskunnista) kaupunkiin (keskuskuntaan), sillä kaupungit ovat usein työpaikkakeskittymiä. Tosin yhä enentyvässä määrin osa keskuskunnan työllisistä työskentelee kehyskunnissa. Lisääntynyt pendelöinti kuvastaakin *työpaikkojen ja asuinalueiden eriytymistä toisistaan*.(Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 15, 25; Antikainen & Vartiainen 2004, 23.)

Pendelöinti on selvästi yleistynyt Suomessa viimeisten vuosikymmenien aikana. Vuonna 1970 noin 16 prosenttia ammatissa toimivista henkilöistä työskenteli asuinkunnan ulkopuolella ja pendelöinnin kehitystendenssi oli nouseva 70- ja 80-lukujen ajan (Sipola 1989, 57). 1990-luvun alussa jo noin neljännes työllisistä pendelöi. Työpaikkojen vähenemisen johdosta, lamakauden aikana pendelöijien lukumäärissä tapahtui pudotus, mutta tällöinkin pendelöinnin suhteellinen osuus pysytteli tasaisena, noin 25 prosentissa. Pendelöinti on lisääntynyt sekä määrällisesti että suhteellisesti 1990-luvun alun lamakauden jälkeen. Nimittäin jo joka kolmas työllinen työskenteli asuinkuntansa ulkopuolella vuonna 2002. Pendelöinti onkin kiistattomasti yleistynyt koko maassa, mutta pendelöinti on ilmiönä alueellisesti valikoitunutta. Erityisesti kehyskunnista yliopistokaupunkeihin suuntautuvat pendelöintivirrat ovat huomattavia.(Montén & Tuomala 2003, 19; Myrskylä 2004, 17–18.)

Varsinkin 90-luvun laman jälkeisen nousukauden aikana sekä työpaikat että väestön muuttoliike ovat suuntautuneet kasvukeskuksiin ja näiden kehysalueille. Tämä on yksi olennainen syy pendelöinnin lisääntymiselle ja ennen kaikkea sille, että työvoima hakee työpaikkoja oman asuinalueensa ulkopuolelta eli kasvavilta talousalueilta ja keskuksista. Tämän tietämyksen pohjalta onkin mielenkiintoista tutkia, millä tavoin pendelöinti on kehittynyt kolmella erilaisella keskusalueella, ja miten se on mahdollisesti vaikuttanut työmarkkinoiden toimintaan. Tutkin Kuopion, Jyväskylän ja Tampereen paikallisissa työmarkkinoissa tapahtuneita muutoksia ajanjaksolla 1987–2002. Tässä tutkimuksessa paikallisten työmarkkinoiden käsite viittaa työssäkäyntialueen käsitteeseen. Työssäkäyntialue mielletään *toiminnalliseksi alueeksi*, jonka sisällä väestö työskentelee ja asuu (Vartiainen 1995, 38). Toisin sanoen työssäkäyntialue muodostuu keskuskunnasta ja mahdollisista kehyskunnista. Keskuskunta määrittyy siten että, suurin osa sen työllisestä työvoimasta sekä työskentelee että asuu keskuksessa (Tilastokeskuksen mukaan 75 %). Kehyskunta kuuluu työssäkäyntialueeseen mikäli, tietty osa kehyskunnan työllisistä (Tilastokeskuksen mukaan 10 %) työskentelee keskuskunnassa eli pendelöi keskukseseen. Pendelöintivirtojen suunnat ja kehityskulut määrittävät siis työssäkäyntialueiden kokoa ja laajuutta.

1980- ja 1990-luvuilla yhteiskunnallinen kehitys on johtanut työssäkäyntialueiden lukumääräiseen vähenemiseen sekä siihen, että *seudulliset työssäkäyntialueet* (keskuskunta ja monta kehyskuntaa) ovat laajentuneet kasvukeskusten ympärille. Seudullisten työssäkäyntialueiden muodostumisen keskeisimpiä syitä ovat mm. tuotannon, työpaikkojen ja koulutuspaikkojen keskittyminen kasvukeskuksiin ja uusien tuotannon alojen keskittyminen yliopistokaupunkeihin. Tämän voi havaita myös hallinnollisten keskusten, julkisten ja yksityisten palvelujen keskittymisinä kasvukeskuksiin. (Koistinen 1999, 122–123; Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 28.) *Paikallisten työmarkkina-alueiden seutuistuminen* viittaa siis prosessiin, jonka seurauksena työssäkäyntialueet laajenevat ja työssäkäyntialueet vähenevät määrällisesti. Tällöin työmarkkinoiden seutuistumista voidaan pitää myös toiminnallisten työmarkkinoiden uudelleenmuotoutumisena.

Työssäkäyntialueet ovat siis laajentuneet ja seutuistuminen on yksi tätä prosessia kuvaava tekijä, mutta kaupunkiseutuja ja työssäkäyntialueita voidaan tyypitellä myös muiden ominaisuuksien mukaan. Antikainen (2001, 67; ks. Liite 1) on tyypitellyt kaupunkiverkkotutkimuksessaan suomalaisia kaupunkiseutuja niiden yleisten kehityslinjojen ja kehitysedellytysten perusteella. Tämän tyypittelyn perusteella kaikki kolme tutkittavaa seutua kuuluvat *monipuolisiin*

yliopistoseutuihin. Tämä tyypittely on vielä ns. jaettu kahtia, jolloin Jyväskylä ja Tampere kuuluvat *monipuolisten yliopistoseutujen teknologiakeskuksiin* ja Kuopio *muihin monipuolisiin yliopistoseutuihin*. Kaupungit ovat siis samassa yläluokassa keskenään, mutta Tampere ja Jyväskylä ovat luokittelun yksityiskohtaisemmassa jaottelussa (alaluokassa) astetta korkeammalla kuin Kuopio. Näin ollen tietty samankaltaisuus, (kaupungit ovat alueensa keskuksia ja yliopistokaupunkeja) mutta erilaiset kehityslinjat varsinkin laman jälkeen (Tampereen ja Jyväskylän seudut ovat kasvaneet paremmin kuin Kuopion seutu) luovat mielenkiintoisen jännitteen tutkia alueiden paikallisissa työmarkkinoissa tapahtuneita muutoksia ajanjaksolla 1987–2002. (Menestys.. 1999.)

Tutkimuksen tavoitteena on kuvata Kuopion, Jyväskylän ja Tampereen paikallisten työmarkkinoiden yleistä kehitystä työssäkäyntialueidensa rakenteen ja toiminnan muutosten kautta ajanjaksolla 1987–2002. Tarkoituksena on kuvata yksittäisen työssäkäyntialueen kehittymisen prosessia 1) yksittäisen työssäkäyntialueen sisällä toiminnan ja rakenteen muutosten kautta ja 2) vertailla näitä prosesseja eri työssäkäyntialueiden välillä. Vahvana olettamuksena tutkittavien työssäkäyntialueiden suhteen tarkasteltavan ajanjakson aikana voidaan pitää lisääntyntä keskusvetoista pendelöintiä, jonka seurauksena paikalliset työmarkkinat ovat seutuistuneet. Näin syntyvää kuvaa seutuistumiskehityksestä arvioidaan myös Suomen yleisen kehityksen, mm. talouden suhdannevaihtelujen, kautta. Tulokset osoittavatkin, että talouden suhdannevaihtelut ja rakennemuutos selittävät ainakin osin työmarkkinoilla tapahtuneita muutoksia (Hämäläinen 2004, 76; Jolkkonen & Haarala & Koistinen 2003, 12).

Tutkimuksen empiirinen aineisto perustuu Tilastokeskuksen väestö- ja työvoimatilastoihin, jotka on poimittu Altika -tietokannasta. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata ja tutkia Kuopion, Jyväskylän sekä Tampereen työssäkäyntialueiden keskusten ja kehyskuntien suhteiden muutoksia ajanjaksolla 1987–2002. Työssäkäyntialueissa tapahtuneita muutoksia tutkitaan kuntakohtaisesti pendelöinnin, työpaikkakehityksen sekä väestönkehityksen kautta. Näin voidaan selvittää esimerkiksi, ovatko kehyskuntien työlliset yhä enemmän riippuvaisia keskusten työpaikoista, ja sijaitsevatko työpaikat yhä enemmän tutkittavien työssäkäyntialueiden keskuksissa?

Tutkimusraportti etenee siten, että teoreettisessa osassa paneudutaan ensiksi paikallisten työmarkkinoiden käsitteeseen. Seuraavaksi näkökulma kohdistuu Suomen aluekehitykseen ja tämän jälkeen käsitellään pendelöinnin ilmiötä. Empiiristä osuutta edeltää tutkimusmenetelmien

ja aineiston esittely. Tämän jälkeen analysoin Kuopion, Jyväskylän ja Tampereen työssäkäyntialueissa tapahtuneet muutokset erikseen ja näiden osioiden jälkeen vertailen kolmea työssäkäyntialuetta toisiinsa. Tutkimusraporttini päättää koko tutkimuksen yhteenveto-osuus.

2. TUTKIMUKSEN TEOREETTISET KÄSITTEET JA LÄHTÖKOHDAT

2.1 Paikallisten työmarkkinoiden käsitteestä

Paikalliset työmarkkinat on käsite, jolla viitataan työmarkkinoiden alueelliseen rajaukseen ja paikallisuuteen. Eli paikallisten työmarkkinoiden käsite synnyttää mielikuvan alueeseen tai yhdyskuntaan sidoksissa olevista työmarkkinoista (Koistinen 1999,38). Käsitteen taustalla on myös oletamus työmarkkinoiden rakenteiden ja toiminnan alueellisista eroista. Paikallisten työmarkkinoiden alueellista rajausta on ilmennetty eri tutkimuksissa työntekijöiden pendelivirtoihin perustuvilla *työssäkäyntialueilla*. Toisin sanoen paikallisten työmarkkinoiden ”empiirisinä ilmentyminä” voidaan pitää työssäkäyntialueita. Tämäkään lähtökohta ei ole tosin ongelmaton, sillä pendelöintialttius vaihtelee työntekijöiden keskuudessa mm. ammattiryhmittäin. Paikallisten työmarkkinoiden määrittely ja käsitteen operaationalisointi on todettu monissa tutkimuksissa hankalaksi, mutta alueellisia rajoja tarvitaan juuri tutkimuksen ja hallinnon vuoksi.(mm. Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003; Tervo & Korhonen 1994.) Tämän kappaleen tarkoituksena onkin tarkastella, minkälaisia määritelmiä paikallisten työmarkkinoiden käsite saa sekä koti- että ulkomaisessa tutkimuskirjallisuudessa.

Koistisen (1999,37) mukaan työmarkkinat ovat kansainvälistyneet, mikäli työmarkkinoita arvioidaan yritysten organisatorisen rakenteen tai työvoiman vapaata liikkuvuutta koskevien oikeuksien kannalta. Toisaalta työmarkkinat ovat silti vahvasti paikallisesti sidottuja. Paikallisuuden voi ns. ymmärtää työmarkkinoissa silloin, kun työmarkkinat jäsenetään väestön arkisten toimintojen, asumisen, sosiaalisten verkostojen ja paikalliseen kulttuuriin liittyvien symbolisten merkitysten kautta. Paikallisten työmarkkinoiden rakenteeseen ja kokoon vaikuttavat muun muassa yritysten välinen työnjako ja rekrytointikäytännöt, yksilöiden liikkumis- ja työssäkäyntitottumukset, sekä työssäkäyntialueen asema yhdyskuntajärjestelmässä. Työmarkkinat ovat siis sidoksissa paikallisuuteen ja näin ollen tila ja sosiaaliset suhteet rakenteistavat työmarkkinoita jopa taloudesta riippumatta. Yksilöt siis osaltaan muuttavat tai ylläpitävät toiminnoillaan paikallisten työmarkkinoiden rakenteita. Empiriaperustaisesti tarkastellen, paikallisten työmarkkinoiden avulla voidaan hahmotella niitä rajoja, joiden

piteissa työvoimaan kuuluvat eri ryhmät liikkuvat ja mieltävät omat työmarkkinamahdollisuutensa. Huomionarvoista kuitenkin on, että eri ammatti-, ikä- ja sukupuoliryhmiin kuuluvalla työvoimalla on erilaiset liikkumistottumukset ja työmarkkinat vaihtelevat kooltaan erilaisissa yhdyskuntakonteksteissa. Paikallisten työmarkkinoiden alueellista ulottuvuutta on kuvattu kuntarajat ylittävällä työmatkaliikkuvuudella, pendelöinnillä ja sen rajaamalla työssäkäyntialueilla. (Koistinen 1999, 37–38.)

Jolkkosen (1998) mukaan paikallisten työmarkkinoiden käsitteeseen sisältyy ajatus siitä, että työmarkkinat ymmärretään laajasti sosiaalisena prosessina, eikä vain markkinamekanismina kysynnän ja tarjonnan kautta. Tällöin paikalliset työmarkkinat voidaan ymmärtää paikkaan sidottuna sosiaalisena konstruktiona, joiden rakenteistuminen ja toimintakäytännöt prosessoituvat eri paikoissa eri tavoin. Erityisesti yksilöiden nähdään muovaavan työmarkkinoita toimintoillaan ja valinnoillaan. Paikallisten työmarkkinoiden kautta on myös mahdollista hahmottaa työmarkkinoilla tapahtuneita muutoksia ja paikallisia toimintatapoja. (Jolkkonen 1998, 41–42, 301–302.)

Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen (2003, 34) sekä Jolkkonen & Haarala & Koistinen (2003, 12) määrittelevät tutkimuksissaan *tekijät*, jotka vaikuttavat paikallisten työmarkkinoiden toimintaan ja rakenteeseen:

- 1) väestö ja työvoima: määrä, ikä-, sukupuoli, ammattirakenne
- 2) tuotannolliset rakenteet: yritys rakenne, työllisen työvoiman rakenne sijoittuminen työnantajasektoreittain ja toimialoittain
- 3) sosiaaliset rakenteet: perhejärjestelmä, sukupuolten tasa-arvo, sosiaaliset kerrostumat
- 4) alueellinen ulottuvuus: alueellinen työnjako, alueelliset erot, paikallisten työmarkkinoiden rajaus, globaalit, kansalliset ja paikalliset suhteet
- 5) hyvinvointijärjestelmä ja palvelut: sosiaaliturvajärjestelmä, koulutusjärjestelmä, -palvelut
- 6) keskeiset toimijat: työnantajat, työntekijät ja yhteiskunnalliset instituutiot

Paikallisten työmarkkinoiden *muutoksen* kannalta *keskeisiä dynaamisia elementtejä* ovat:

- 1) työpaikkojen määrän ja työpaikkarakenteen muutokset
- 2) työvoimarakenteen ja väestörakenteen muutokset: syntyvyys, kuolleisuus
- 3) työvoiman liikkuvuus: muuttoliike, pendelöinti ja työvoiman ammatillinen liikkuvuus
- 4) työllisyyden tason muutokset: työttömyyden taso ja dynamiikka, toimialojen kehityssuunnat, muutokset työsuhteissa (kesto, työaika)

5) sukupuolen mukainen eriytyminen ammateittain ja toimialoittain ja eri ikäryhmien asema työmarkkinoilla.

Muutosprosesseista nopeimmin paikallisten työmarkkinoiden toimintaan ja rakenteisiin vaikuttavia tekijöitä ovat taloudellisista suhdanteista riippuvat työpaikkarakenteen muutokset sekä työvoiman alueellisen liikkuvuuden, erityisesti muuttoliikkeen, vaikutukset (Jolkkonen & Haarala & Koistinen, 2003,12).

Voidaankin ajatella, että paikallisten työmarkkinoiden rakenteeseen ja toimintaan vaikuttavien tekijöiden ”laatu ja sisältö” ilmentävät paikallisten työmarkkinoiden eroavaisuuksia. Tällöin tulee huomioida tekijöiden vuorovaikutus toisiinsa sekä dynaamiset prosessit. Esimerkiksi kärjistäen voidaan ajatella, että A:n paikallisten työmarkkinoiden alueellinen kuva on huomattavasti erilainen verrattuna B:n paikallisiin työmarkkinoihin, jos A:ta määrittää positiivinen väestönkasvu, monipuolinen työpaikkarakenne sekä koulutustarjonta ja hyvä työllisyyskehitys. Kun taas B:tä määrittää negatiivinen väestönkasvu, yksipuolinen työpaikkarakenne sekä koulutustarjonta ja heikko työllisyyskehitys. Toisin sanoen, erilaiset muutosprosessit muovaavat paikallisten työmarkkinoiden toimintaa ja rakennetta.

Jolkkosen & Jolkkosen & Soinisen (2003, 34) mukaan paikallisten työmarkkinoiden käsite ei sinällään edellytä alueellista rajausta, mutta hallinnon ja tutkimuksen vuoksi alueellisia rajauksia tarvitaan. Vartiaisen (1995,38) mukaan työssäkäyntialue on operationaalinen vastine paikallisten työ- ja asuntomarkkinoiden käsitteelle. Jolkkosen et al. (2004, 10) esittää paikallisille työmarkkinoille kaksi empiriaperustaista tulkintatapaa. Paikalliset työmarkkinat voidaan ymmärtää joko *toiminnallisina työmarkkinoina* tai hallinnolliseen aluejakoon (kunta, seutukunta, maakunta) perustuvina alueina. Toiminnalliset työmarkkinat muodostuvat työssäkäyntialueen keskuskunnasta ja mahdollisista kehyskunnista. Eli toisin sanoen toiminnallisia työmarkkinoita on rajattu alueellisesti työssäkäyntialueiksi. Työssäkäyntialueiden (ks. sivu 44.) rajausta perustuu pendelöintivirtoihin. Työssäkäyntialueiden rajausta voidaankin hyödyntää arvioitaessa työssäkäyntialueiden laajuutta, seutuistumista ja yleisesti työssäkäyntialueiden keskinäisiä suhteita. Lisäksi työssäkäyntialueiden koko ja niiden ammatillinen ja sosiaalinen koostumus kertovat osittain myös paikallisilla ja seudullisilla työmarkkinoilla tapahtuvasta kilpailusta. Myös kehitettäessä työvoima- ja aluepolitiikan ohjaamisen välineitä, voi työssäkäyntialueita koskeva tutkimus olla hyödyllistä. (Jolkkonen & Haarala & Koistinen 2003,11; Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 32.) Tosin pendelivirtoihin perustuvissa työssäkäyntialueissa on myös

heikkoutensa, sillä se ei ota huomioon työmarkkinoiden lohkoutumista ja sitä, että pendelöinti on erilaista eri ryhmillä (sukupuoli, ammatti, toimiala, koulutustaso). Myös työssäkäyntialueiden rajat vaihtelevat eri ajankohtina ja työssäkäyntialueet ovat päällekkäisiä. (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 33.)

Joronen (1989,8) määrittelee paikalliset työmarkkinat osaksi suurempia, seudullisia, kansallisia ja kansainvälisiä työmarkkinoita. Laajempien työmarkkinoiden muutokset välittyvät paikalliselle tasolle muun muassa yritysten keskinäisten suhteiden ja sijaintistrategioiden, työvoiman muuttoliikkeen, työmarkkinajärjestöjen toiminnan, työvoiman käyttöä ja muuta yritysten toimintaa koskevan lainsäädännön kautta.

Tervon & Korhosen (1994) tutkimuksessa ”Paikalliset työmarkkinat ja niiden tyypit Suomessa” lähdetään siitä, että työmarkkinat ovat monin eri tavoin eriytyneitä, myös alueellisesti. Alueellinen eriytyminen korostuu Suomessa harvan ja hajaantuneen asutuksen sekä pitkien etäisyyksien takia. Paikallisten työmarkkinoiden jäsenyyksessä onkin tärkeää ymmärtää *spatiaalisuuden* kaksi puolta jotka ovat ”välisyys” ja ”erityisyys”. ”Välisyyden” aspekti korostaa etäisyyksiä ja työmatkavirtoja tekijöinä, jotka erottelevat paikallisia työmarkkinoita. ”Eriytyisyyden” aspekti korostaa taas sitä, että työmarkkina- ja yhteiskunnalliset muutokset kohdentuvat usein epätasaisesti eri alueille. Tällöin olemassa olevat paikalliset rakennetekijät ovat keskeisiä selittäjiä sille, miten muutokset ovat alueellisesti ja paikallisesti kohdattu. Näin paikallisten työmarkkinoiden erityispiirteet korostuvat. (Tervo & Korhonen 1994, 1.)

Tervo & Korhonen (1994,1,3) korostavat spatiaalisuuden merkitystä työmarkkinatutkimuksessa. Spatiaalisuutta ei välttämättä nähdä vain maantieteellisenä rajautumisena, vaan spatiaalisuuden sosiaalinen yhteys ja näiden keskinäinen vuorovaikutussuhde on tärkeä. Spatiaalisuus voidaan näin nähdä sosiaalisesti tuotettuna, uusiutuvana ja organisoituvana tilana. Heidän mukaansa työmarkkinat ovat kiinteästi paikallisuuteen sidoksissa olevia instituutioita, kiinteämmin kuin monet muut yhteiskuntaelämän instituutiot. Lisäksi työmarkkinat ovat spatiaalisesti muotoutuvia ja toimivia. Eriytyisen tärkeää paikallisten työmarkkinoiden tutkimuksessa on myös näkemys, ettei paikallisia työmarkkinoita voida tutkia irrallaan talouden kehitysprosesseista ja rakenteista. Yhteiskunnallisten ja taloudellisten muutosten vaikutus paikallisten työmarkkinoiden toimintaan, riippuu suureksi osaksi työmarkkina-alueiden luonteesta ja niiden rakenteista. Se kuinka eriyttävää kehitys on spatiaalisesti, riippuu paikallisten työmarkkinoiden saman tai

erikaltaisuudesta. Esimerkiksi kansallisvaltion sisällä alueet ovat monilta piirteiltään samankaltaisia institutionaalisten tekijöiden vuoksi. Toisaalta eriyttävä kehitys on mahdollista ja oletettavaa, sillä työmarkkinoiden toimintaa säätelevät rakenteelliset tekijät saattavat olla huomattavan poikkeavia eri alueilla. (Tervo & Korhonen 1994, 54.)

Tervo & Korhonen (1994, 14) määrittelevät paikalliset työmarkkinat spatiaalisesti rajatuksi alueeksi, kun ne ymmärretään työvoiman kysynnän ja asumisen väliseksi toiminnalliseksi riippuvuudeksi. Toiminnallista riippuvuutta kuvaa työssäkäyntiliikkuvuus. Tällöin paikalliset työmarkkinat täyttävät seuraavanlaiset kriteerit 1) päivittäinen työmatkaliikenne on rajojen ulkopuolelle vähäistä, 2) markkinoiden tarjoamat työllisyysmahdollisuudet eivät merkittävästi erottele päivittäisten työmatkakustannusten muodossa alueen eri paikoissa asuvia ja työtä tarjoavia yksilöitä, 3) etsinnästä johtuva kitkатыöttömyys markkinoiden sisällä on vähäistä, sillä jokaisella työvoimaan kuuluvalla on lähes täydellinen tietämys palkoista ja työllisyysmahdollisuuksista kyseisillä markkinoilla, 4) yritykset ovat sijoittuneet niin että voivat saada suurimman osan potentiaalisesta työvoimasta kyseisiltä markkinoilta. Tässä neljän kohdan määrittelyssä paikalliset työmarkkinat on määritelty huomioiden työmatkavirrat, työmatkakustannukset, työllisyysmahdollisuudet, työvoima- ja yritys rakenne sekä työpaikoista ja palkoista saatavilla oleva aluekohtainen informaatio (Tervo & Korhonen 1994, 16).

Työssäkäyntitietojen käyttö paikallisten työmarkkinoiden rajaamisessa kuvaa työvoiman kysynnän, työpaikkojen sijainnin suhdetta työvoiman tarjontaa, asumisen sijaintiin (Tervon & Korhonen 1994,17). Näin ollen työssäkäyntiliikkuvuus on keskeisin työmarkkinoita alueellisesti rajaava tekijä. Tutkimuksessa paikallisten työmarkkinoiden empiirinen todentaminen on perustunut pendelivirtojen määrittämiin työssäkäyntialueisiin. Myös Tervon & Korhosen tutkimuksessa tiedostetaan pendelivirtoihin perustuvan työssäkäyntialueen muodostamisen epäkohdat, jotka ovat työmarkkinoiden jakautuminen osatyömarkkinoiksi sekä eri työntekijäryhmien työssäkäynti- ja työmarkkinakäyttämisen eroavaisuudet. (Tervo & Korhonen 1994, 55.)

Hasluckin (1987, 21) mukaan työmatkakustannukset rajoittavat työntekijöiden työmatkojen pituuksia. Samaten rajalliset informaatiovirrat avoimena olevista työpaikoista hankaloittavat työntekijän työpaikkaetsintää. Nämä yhdessä, eli rajoittunut informaatio avoimena olevista työpaikoista ja työmatkojen liikkumiskustannukset (sekä taloudelliset että psyykkiset) luovat spatiaaliset rajat työvoiman ja työnantajien vuorovaikutukselle. Ajatellessa asiaa yksilötasolla,

työntekijän näkökulmasta työmarkkinat koostuvat potentiaalisista työpaikoista hyväksyttävän matkan päästä omaa kotia. Samaten työnantajan perspektiivistä, potentiaalinen työvoima koostuu kaikesta sopivasta työvoimasta tietyn matkustusetäisyyden päästä työpaikasta. Näin työnantajilla/työvoimalla on tietty maantieteellinen alue, jolta he voivat olettaa saavansa työvoimansa/työpaikkansa. Ajatellessa asiaa laajemmin, eri työnantajien rekrytointialueet ja eri yksilöiden työssäkäyntialueet muotoutuvat paikallisiksi työmarkkinoiksi (local labour market) tilanteeksi jossa kilpaillaan sekä työvoimasta että työpaikoista.(Hasluck1987, 21–23.)

Voidaan siis ajatella, että paikallisuus ei ole vain rajoite ja poissulkeva asia, vaan se myös yhdistää alueita ja paikallisuuksia toisiinsa. Paikalliset työmarkkinat siis ulottuvat kaikkiin niihin yksittäisiin työssäkäynti- ja rekrytointialueisiin, jotka ovat limittäytyneet toisiinsa, ja jossa sekä työnantajat että työntekijät ovat potentiaalisessa vuorovaikutuksessa toisiinsa. Paikallisten työmarkkinoiden maantielliseen jatkuvuuteen tulee katkos, kun työvoima (työnantajan näkökulmasta) tai työpaikka (työntekijän näkökulmasta) sijaitsee liian kaukana. Paikallisten työmarkkinoiden koko, laajuus ja muoto riippuvat erityisesti alueen asuntotilanteesta, työllisyystilanteesta ja kustannuksista sekä muista tekijöistä, jotka joko rajoittavat tai mahdollistavat työmatkaliikkuvuutta. Jonkin tai useamman edellä mainittujen tekijöiden muutokset saattavat vaikuttaa paikallisten työmarkkinoiden toimintaan. Muutokset voivat mahdollisesti kasvattaa paikallisten työmarkkinoiden kokoa, pirstaloida sitä tai sulauttaa paikalliset työmarkkinat toisiin paikallisiin työmarkkinoihin. Paikalliset työmarkkinat eivät ole siis staattisia vaan dynaamisia ja alituisen muuttuvia.(Hasluck 1987, 23.)

Hasluckin (1987) mukaan paikallisten työmarkkinoiden määrittäminen ei ole helppoa, sillä esimerkiksi työntekijöiden keskuudessa ”paikallisen alueen” määrittäminen vaihtelee. Jotkut ovat valmiimpia kulkemaan pidempiä työmatkoja kuin toiset. Tämä on yhteydessä ammatteihin, kotitalouksien kokoonpanoihin, sukupuoleen, siviilisäätyyn ja niin edelleen. Tällöin paikalliset työmarkkinat eivät voi olla täysin omavaraisia työntekijöiden ja työpaikkojen suhteen, eivätkä omaa selkeitä alueellisia rajoja. Tästä huolimatta on kuitenkin järkevää olettaa, että useimmista kunnista löytyy liikenneyhteydet ja väylät, jotka tarjoavat perustan paikallisille työmarkkinoille. Tällöin suurin osa alueen työvoimasta ja työpaikoista voivat kohdata. (Hasluck 1987, 23.)

McCullochin (2003,553) mukaan paikallisten työmarkkinoiden empiriaperustaiselle määrittelylle löytyy erilaisia vaihtoehtoja. Epätyydyttävimmäksi vaihtoehdoksi hän mainitsee sen, että paikallisten työmarkkinoiden rajat perustuvat hallinnollisiin rajoihin, kuten tiettyihin

hallinnollisiin yksikköihin (esim. kreivikunta). Koska hallinnolliset alueet ovat keinotekoisesti rajattuja hallinnollisiin tarkoituksiin, niin ne tuskin soveltuvat yhteen toimivan työmarkkina-alueen kanssa. Yleisemmin käytetty määritelmä paikallisille työmarkkinoille onkin työssäkäyntialue (travel-to- work area), joka kuvaa myös työmarkkinoiden toiminnallisuutta. Työssäkäyntialue paikallisina työmarkkinoina perustuu siihen että suurin osa alueen työpaikoista on ”täytetty” työntekijöillä jotka asuvat alueella (työpaikkojen ja työntekijöiden alueellinen omavaraisuus).(McCulloch 2003,553.)

Vaikka työssäkäyntialue onkin yksinkertainen tapa hahmotella paikalliset työmarkkinat, niin McCullochin (2003, 554) mielestä on tärkeätä muistaa, että se edustaa *kompromissia*. Tällä McCulloch viittaa siihen, että työvoiman pendelöintialttius vaihtelee ammattiryhmittäin. Esimerkiksi pendelöintimatkojen pituuteen vaikuttavat liikkumisen mahdollisuudet ja kustannukset, alueen työpaikkatiheys, yksilön palkka ja yksilökohtaiset preferenssit.

Casado-Diaz (2000) on tutkinut Espanjan paikallisia työmarkkinoita. Hän määrittelee paikalliset työmarkkinat työvoiman työnhakualueena ja työnantajien rekrytointialueena. Paikallisten työmarkkinoiden alueellinen rajausta perustuu pendelivirtoihin. Näin ollen Casado- Diazen mukaan paikallisten työmarkkinoiden empiirinen todentaminen tapahtuu työssäkäyntialueen muodostamisen kautta. Työssäkäyntialueen maantieteellinen rajausta perustuu siihen, että suurin osa alueen työllisistä työskentelee alueen työpaikoissa, ja että suurimmassa osassa alueen työpaikoista työskentelee alueella asuvaa työvoimaa. Paikallisia työmarkkinoita tutkimalla voidaan havainnoida miten eri tavoin työmarkkinat toimivat alueellisesti, esimerkiksi tutkimalla alueellisia eroja työttömyysasteissa. Tällöin eri alueille voidaan kohdentaa tarpeenmukaista työvoimapolitiikkaa. (Casado-Diaz 2000, 843–845, 854.)

Peck (1989, 43) kritisoi sitä, että paikalliset työmarkkinat ymmärretään empiriaperustaisesti pendelivirtatilastoihin perustuvina työssäkäyntialueina, sillä työssäkäyntialueiden rajat ovat alituisen muuttuvia ja päällekkäisiä. Myös henkilöiden erilaiset työmarkkina-asetat heijastavat erilaisia pendelöintitottumuksia ja tarpeita. Peckin (1989) mukaan puhuttaessa paikallisista työmarkkinoista teoreettisella tasolla, pitäisi erityisesti huomioida paikallisten työmarkkinoiden segmentoitunut rakenne, joka ilmenee paikallisten työmarkkinoiden useina osatyömarkkinoina joita määrittävät erilaiset ammattitaitovaatimukset. Tällöin eri ammattitaitokvalifikaatioin varustettu työvoima ei kilpaile samoista työpaikoista, vaikkakin voivat kilpailla eri työpaikoista samalla maantieteellisellä alueella. Peckin mukaan (1989, 49–55) paikallisia työmarkkinoita

kuvattaessa tulisikin huomioida, millä eri tavoin työn tarjonta, kysyntä ja julkisen vallan toiminta ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa paikallisella tasolla. On tärkeää ymmärtää, että työmarkkinoiden rakenteet ja dynamiikka voivat erota alueellisesti toisistaan. Paikallisten työmarkkinoiden erot ilmenevät muun muassa työpaikkarakenteessa, asuntomarkkinoissa, julkisen vallan toiminnassa, naisten osallistumisessa työmarkkinoille, lastenhoidon mahdollisuuksissa ja paikallisessa kulttuurissa. (Peck 1989, 55.)

Peckin tavoin Fevre (1992, 16) kritisoi paikallisten työmarkkinoiden käsitteellistämistä pendelitulastoihin perustaviksi työssäkäyntialueiksi. Nimittäin niin sanottu paikallisuus vaihtelee työntekijän ammatin mukaan, ja ammatit jo itsessään edustavat tiettyä aluetta työntekijöille. Eli toisin sanoen työntekijän ammatti vaikuttaa siihen millaisiksi työntekijän paikalliset työmarkkinat muotoutuvat. Muita paikallisten työmarkkinoiden laajuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat työntekijän rotu, sukupuoli ja ikä. Parempi kuva paikallisista työmarkkinoista saataisiin jos työntekijät ja työnantajat määrittäisivät itse alueen joka ilmentää heidän paikallista työmarkkina-alueetta. Tämä tosin olisi hankalaa määrittellä tilastollisesti. (Fevre 1992, 17–18.) Myös Coombes et al. (1987, 303) kyseenalaistavat paikallisten työmarkkinoiden esittämisen pendelivirtoihin perustuvina, standardisoituina työssäkäyntialueina. Tukijoiden mukaan työssäkäyntialueiden muoto ja laajuus vaihtelevat ammattiryhmittäin. Toisin sanoen, pendelöintialttius vaihtelee ammattiryhmittäin. (Coombes et al. 1987, 305.)

Tässä tutkimuksessa paikalliset työmarkkinat ymmärretään ennen kaikkea pendelöintivirtoihin perustuvina työssäkäyntialueina.

2.2 Suomen alue- ja yhteiskuntakehityksen suuntaviivoja

2.2.1 Kaupungistuminen ja seutuistuminen aluekehityksen keskeisinä muutossuuntina

Muutokset Suomen elinkeino- ja yhdyskuntarakenteissa olivat nopeita ja syviä koko 1960-luvun ja 70-luvun alun ajan. Suomen elinkeinorakenne oli alkutuotantovaltainen aina 1960-luvulle asti, ja näin suomalaisen maatalousyhteiskunnan teollistumisvaihe olikin äärimmäisen nopeaa 60- ja 70-lukujen molemmin puolin. (Antikainen & Vartiainen 2002, 63.) Elinkeinorakenteen muutos näkyi maatalousvaltaisten elinkeinojen työllistävyyden huomattavana heikentymisenä. Samanaikaisesti sekä teollisuus- että palveluelinkeinojen työllistävyys kasvoi erityisesti kaupungeissa. Teollisuuden perustuva talouskasvu oli tuolloin erittäin vahvaa. Tätä suuren

muuton aikakautta leimasi suomalaisen yhteiskunnan kaupungistuminen ja huomattavan vilkas muuttoliike työn perässä maalta kaupunkiin. (Karisto & Takala & Haapola 1999, 62–67.) ”Väestön ensimmäisen keskittymisaallon” ja kaupungistumisen taustalla oli vahva teollistuminen (Antikainen & Vartiainen 2004, 22). Maaseudun haja-asutusalueiden väkimäärä väheni vuosittain kymmenillä tuhansilla, ja väestön lisäys suuntautui ennen kaikkea suuriin ja keskisuuriin kaupunkiin, pitkälti eteläiseen Suomeen (Karisto & Takala & Haapola 1999, 67).

Tarkasteltaessa ajanjaksoa 1970-luvun puolivälistä 90-luvun alkupuolelle suomalaisen aluekehityksen keskeisenä muutossuuntana voidaan pitää seutuistumista. Seutuistumiskehityksessä oli olennaista monipuolisten suurten ja keskisuurten kaupunkiseutujen kasvu, joka perustui hyvinvointivaltion palvelujärjestelmiin. (Menestys... 1999, 13.) Tällöin taloudellinen aktiviteetti ja työpaikat painottuivat edelleen kaupunkikeskustoihin, mutta väestön ja asutuksen kasvu suuntautui erityisesti lähialueille (Antikainen & Vartiainen 2002, 68). Kasvaneet kaupunkiseudut sijoittuivatkin suhteellisen tasaisesti eri puolille maata. Tosin tätä maantieteellisesti tasaista kaupunkiseutujen kasvua edistettiin pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin laajentamisella sekä siihen liittyvällä aluepolitiikalla. Maahan esimerkiksi rakennettiin alueellinen tiedekorkeakouluverkko ja maakuntien keskuspaikoissa palvelut sekä yhtäläillä myös työpaikat lisääntyivät koulutuksen, terveydenhuollon ja julkisen hallinnon aloilla. (Antikainen & Vartiainen 2002, 63; Kangasharju & Kataja & Vihriälä 1999, 45.) 1970- ja 1980-luvuilla työpaikkojen määrän kasvu perustui siis vahvasti julkisen sektorin kasvuun (Antikainen & Vartiainen 2004, 22). Työpaikkamäärät kasvoivatkin lähes kaikilla toimialoilla ja maantieteellisillä alueilla. Myös talouskasvu oli poikkeuksellisen tasaista. (Myrskylä 2000, 111.) Kokonaisuudessaan jaksoa voidaan kuvailla tasapainoisen aluekehityksen ajaksi (Antikainen & Vartiainen 2002, 68).

Aivan tasaista alueellinen kehitys ei kuitenkaan ollut. Vaikka muuttoliike olikin verraten rauhallista, seutuistumiskehityksen käänköpuolena voidaan mainita joidenkin pienempien kaupunkiseutujen ja kaupunkiseutujen ulkopuolisen maaseudun taantuminen. (Menestys... 1999, 13) Seutuistuminen näkyi etenkin 80-luvun loppupuolella väestön ja asutuksen kasvun lisääntymisenä keskustun ympärille. Tämä ilmeni lisääntyvänä pendelöintinä keskusteen yhä kauempaa, mutta myös pendelivirtoina kehyskuntien välillä. (Halme 1999, 127; Siirilä 1993, 41.) Esimerkiksi lapsiperheiden muuttoliike suuntautui yhä vahvemmin kaupunkiseutujen kehyskuntiin. Kehitystä edesauttoi kunnallisten hyvinvointipalveluiden rakentaminen kaikkiin kuntiin tasapuolisesti. (Antikainen & Vartiainen 2004, 20.) Seutuistumista kuvastaakin

keskittymisen ja hajautumisen vastinpari, sillä seutuistumisessa on kyse valtakunnallisesta keskittymisestä, mutta toisaalta paikallisesta seutujen sisäisestä hajautumisesta (Vartiainen 1991,76).

2.2.2 1990-luvun murros

1980-luvun Suomessa julkisten palveluiden kasvu ja vahva kotimainen kysyntä johtivat alueellisesti tasaiseen työllisyyden kasvuun (Lilja & Pehkonen 2002, 305). Hyvä kehitys pysähtyi 1990-luvun alun erittäin syvään lamaan. Tällöin lamavuodet koskettivat kaikkia alueita riippumatta näiden elinkeinorakenteesta ja koosta. Työttömyys kasvoi kaikilla maantieteellisillä alueilla, ja työpaikkoja väheni kaikilta toimialoilta. Lamasta toipuminen alkoi kuitenkin alueellisesti epätasaisesti, sillä tuotanto ja työpaikat keskittyvät suurimpiin kasvukeskuksiin, kuten Helsinkiin, Tampereelle, Ouluun, Jyväskylään, Turkuun ja pienempänä seutuna Saloon. Itse asiassa työpaikkojen kasvu keskittyi poikkeuksellisen paljon, sillä suurempien keskusten vetovoima vahvistui selkeästi esimerkiksi pienempiin maakuntakeskuksiin verrattuna. Tämä heijastui myös eroina eri alueiden työllisyyskehityksissä ja alueelliset erot työllisyydessä ja työttömyydessä voimistuivat koko 90-luvun ajan. Taloudellisilla kasvuluvuilla mitattuna Etelä-Suomi pärjäsikin hyvin mutta Itä- ja Pohjois-Suomi pärjäisivät heikommin. (Alueellinen kehitys... 2000, 16, 115–117; Hämäläinen 2004, 76.)

90-luvun puolivälistä, voimakkaan talouskasvun alkaessa, muuttoliike vilkastui jälleen. Nimittäin väestö keskittyi yhdessä työpaikkakasvun kanssa entistä enemmän suuremmille yliopistoseuduille ja etenkin pääkaupunkiseudulle. (Antikainen & Vartiainen 2004, 22.) Merkittävä syy muuttoliikkeelle oli, että muuttovoittoa saaneet yliopistoseudut selviytyivät lamasta paremmin ja nopeammin kuin Suomen muut alueet, kun mittarina käytetään tuotannon ja työpaikkojen kasvua (Kestävän kehityksen..2003, 130). Muuttoliike suuntautui työpaikkakehityksen suhteen taantuvilta alueilta, esimerkiksi maaseudulta ja pienemmiltä kaupunkiseuduilta, kasvukeskuksiin ja näiden kehysalueille. Myös kaupunkiseutujen väliset ja sisäiset (keskuksen ja kehysalueen välillä) muutot yleistyivät. (Antikainen & Vartiainen 2002, 68; Halme 1999, 122.) Tosin yliopistokaupunkien muuttovoittoa lisäsi osittain myös kotikuntalain uudistus 1994 joka antoi opiskelijoille oikeuden kirjautua tosiasialliseen asuinkuntaansa eli opiskelukaupunkiinsa (Heikkilä & Korhonen 2002, 85). Tämän kehityksen johdosta voidaan todeta, että Suomen aluerakenne muodostui entistä keskittyneemmäksi, varsinkin kun työpaikkojen tarjonta ja sijoittuminen ovat alueellista rakennetta voimakkaasti ohjaava tekijä

(Halme 1999,24). Toisaalta kaupunkiseutujen sisäinen hajautumiskehitys jatkui siten, että väestönkasvu ja asutus levittyivät edelleen keskuksien kehyskuntiin entistä laajemmalle alueelle. Suurimmat työpaikkakeskittymät olivat edelleen keskuksissa. Toisin sanoen seutuistumiskehitys jatkui myös 90-luvulla. (Antikainen & Vartiainen 1999, 62.)

Lisäksi Suomen aluekehitystä leimasi koko 1990-luvun jatkunut elinkeinorakenteen muutos josta elinkeinorakenteeltaan monipuoliset ja uudistumiskykyiset yliopistoseudut ”selviytyivät” parhaiten (Alueellinen kehitys... 2000, 115–117). Tällöin elinkeinorakenteiltaan riittävän monipuoliset seudut pystyivät uudistumaan myös muuttuvissa olosuhteissa. Syrjästen maaseutualueiden kehitys jatkui taantuvana maa- ja metsätalouden elinkeinojen työllistävyyden edelleen heikentyessä. 1970- ja 1980-luvuilla nopeasti kasvaneiden palvelu- ja hallintovaltaisten kaupunkien kasvu hidastui, koska julkisia palveluista ja hallintoa jouduttiin karsimaan. Myös perusteollisuuskaupungit kärsivät väestötappiosta, koska teollisuuden tuottavuuden kasvu vähensi työvoiman tarvetta. (Halme 1999, 123; Heikkilä & Korhonen 2002, 85.) Nopeimmin kasvaneet informaatioteknologiaan liittyvät alat ja yrityspalvelut keskittyivät muutamille paikkakunnille (Lilja & Pehkonen 2002, 305). Tähän liittyen vuodesta 1994 alkoi ”väestön toinen keskittymisaalto” ja kasvava Suomi keskittyi muutamaaan suurimpaan kaupunkiseutuun, kasvun perustuessa elektroniikkateollisuuteen ja tuotekehitykseen sekä yksityiseen palvelusektoriin (Antikainen & Vartiainen 2004, 22). Tutkimus- ja koulutusyksiköiden sijainnit vaikuttivat keskeisesti siihen, minne toiminnot laajentuivat (Kangasharju, Kataja & Vihriälä 1999, 46). Kaupunkiseutujen kehitystä ilmensi siirtyminen edeltävien vuosikymmenten teollisesta ja julkisen sektorin investointivetoisesta kasvusta, uuteen innovaatiovetoiseen kehitykseen. Kaupunkiseutujen kasvun perustekijöiksi muodostuivat teknologiaorientoitunut tutkimus- ja kehittämistoiminta ja tuotannolliset sovellukset, panostukset osaamiseen ja inhimilliseen pääomaan, sosiaaliset innovaatiot, toimiva infrastruktuuri sekä hyvä saavutettavuus. (Antikainen & Vartiainen 2004, 22.) Kehityskulkua voidaan tulkita siten, että se liittyy siirtymään teollisesta – ja palveluyhteiskunnasta kohti tietoyhteiskuntaa (Halme 1999, 119).

Alueellisen kehityksen kannalta on ollut ongelmallista, että voimakaskaan muuttoliike ei ole tasapainottanut työmarkkinoita. Joissain kasvukeskuksissa työttömyys jäi edelleen suhteellisen korkeaksi. (Lilja & Pehkonen 2002, 305) Tämä liittyy siihen, että laman jälkeen työvoiman kysyntä kohdistui eri aloille ja ammatteihin kuin ennen lamaa. Työvoiman kysyntä supistui voimakkaasti maa- ja metsätalouden elinkeinoissa. Teollisten ja julkisen sektorin työpaikkojen osuus stagnoitui. Uusista työpaikoista suurin osa syntyi yksityisten palvelujen, kuten

tietotekniikan palvelujen aloille. (Koistinen 1999, 104.) Tällöin uudet tuotannon alat eivät ole välttämättä tarjonneet työllistymisen mahdollisuuksia esimerkiksi vanhemmalle työvoimalle (Antikainen & Vartiainen 2002, 72). Toisaalta muuttotappioalueiden kehitys on ollut vielä paljon ongelmallisempaa siinä mielessä, että työttömyys on jäänyt huomattavan korkeaksi. Työttömyys on saattanut vain kasvaa, kun poismuuttajat ovat olleet pääosin nuoria työllisiä ja opiskelijoita. Muuttoalttius onkin ollut suurinta nuorilla aikuisilla, jotka ovat usein vielä omanneet korkean koulutustason. Usein muuttotappioalueita on demografisessa mielessä luonnehtinut syntyvyyden pieneneminen ja väestön vanheneminen. (Laakso 1998, 62; Lilja & Pehkonen 2002, 305) Alueellinen eriytyminen on ollut selkeää sekä väestörakenteen että työmarkkinoiden suhteen 90-luvulla.

Kaiken kaikkiaan Suomen aluekehityksen pysyvä peruspiirre on koko toisen maailmansodan jälkeisen ajan ollut alueellinen keskittyminen ja kaupungistuminen. Kehitys ei ole edennyt tasaisesti, vaan aluekehityksessä ja sen osana muuttoliikkeessä on ollut voimakkaita syklejä. Alueellinen keskittyminen ja kaupungistuminen liittyvät vahvasti talouden kasvuun ja rakennemuutoksiin. Voimakkaina noususuhdanteiden kausina kaupunkimaiset elinkeinot ovat toimineet kasvun kärkenä edesauttaen tuotannon, työpaikkojen ja väestön keskittymistä suurille kaupunkialueille. Suomessa väestön ja taloudellisen toiminnan painopiste on siirtynyt ennen kaikkea Etelä-Suomeen. Toisaalta maan kaikissa osissa on tapahtunut keskittymistä aluekeskuksiin ja maakuntakeskuksiin. (Laakso 1998, 12, 62.)

2.3 Työmarkkinoiden seutuistuminen

Seutuistumista voidaan pitää keskeisenä yhdyskuntajärjestelmän muotoutumissuuntana Suomessa 1970-luvulta lähtien. Alun perin seutuistumiskehityksellä on viitattu suurten ja keskisuurten kaupunkien kasvuun, jotka ovat levittäytyneet myös kaupunkien kehyskuntiin. Taloudellinen aktiviteetti ja työpaikat ovat painottuneet edelleen kaupunkikeskustoihin ja niiden tuntumaan, mutta väestönkasvu on suuntautunut erityisesti lähialueille. (Antikainen & Vartiainen 1999, 62.) Näin ollen kaupunkiseudut heijastelevat ihmisten päivittäistä elinympäristöä ja yritysten toimintaympäristöä yhteisine asunto-, koulutus ja työmarkkinoineen (Antikainen & Vartiainen 2004, 20). Seutuistumiskehityksessä myös kaupunkiseutujen roolit ovat vahvistuneet kansallisen yhdyskuntajärjestelmän eräänlaisina solmukohtina (Vartiainen & Saarelainen 2002, 2). Seutuistumista kuvastaakin keskittymisen ja hajautumisen vastinpari, sillä seutuistumisessa on kyse valtakunnallisesta keskittymisestä, mutta toisaalta seutujen sisäisestä hajautumisesta paikallisella tasolla (Vartiainen 1991, 76).

Lisääntyntä pendelöintiä keskus- ja kehyskuntien välillä sekä myös kehys- kehyskuntien välillä voidaan pitää yhtenä seutuistumiskehityksen indikaattoreista (Siirilä 1993, 36). Pendelöinnin seurauksena keskukset ja niitä ympäröivät kehysalueet ovat nivoutuneet yhä tiiviimmiksi ja vuorovaikutteisemmiksi toiminnallisiksi alueiksi, jotka voidaan ymmärtää myös työssäkäyntialueina (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 16). Paikallisten työmarkkinoiden seutuistumiskehitys, toisin sanoen työssäkäyntialueiden laajentumiskehitys, on johtanut työssäkäyntialueiden lukumääräiseen vähentymiseen viimeisten vuosikymmenien aikana Suomessa (Jolkkonen & Haarala & Koistinen 2003, 11; Koistinen 1999, 123). Tällöin kunnat ovat liittyneet osaksi suurempia työssäkäyntialueita pendelivirtojen perusteella. Työssäkäyntialueiden laajentuminen ilmentää osaltaan seutuistumisprosessia, sillä niiden laajentuminen oli nopeaa nimenomaan 1980-luvun lopussa. Syvimpänä lama-aikana laajenemiskehitys tosin heikentyi. (Vartiainen 1995, 39.) Laman jälkeisenä aikana kasvukeskusten ympärille on muotoutunut edelleen laajoja seudullisia työssäkäyntialueita (Jolkkonen & Koistinen 2001, 15).

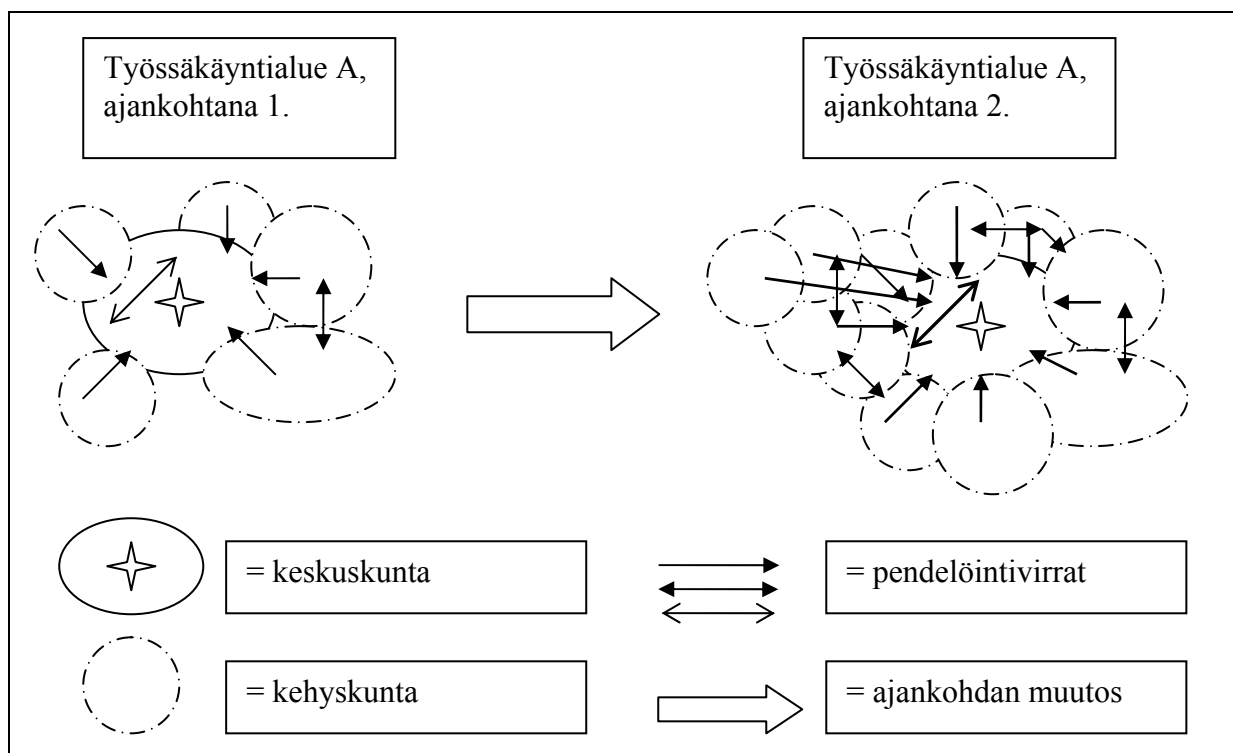
Rakennemuutos sekä alueellisten ja sosiaalisten erojen kasvu 1990-luvulla ovat merkinneet kaupunkiseutujen roolin vahvistumista talouskehityksen moottorina ja toisaalta kaupunkiseutujen ja maaseudun välisen vuorovaikutuksen muuttumista. Tällöin kasvuseutujen rooli on tullut yhä merkittävämmäksi työmarkkinoiden suhteen. Seutuistuminen on myös oleellinen tekijä työmarkkinoiden alueellisen erilaistumisen kannalta. (Jolkkonen & Koistinen 2001, 13, 15.) Työmarkkinoiden seutuistumisen keskeisempiä syitä ovat muun muassa tuotannon, työpaikkojen ja koulutuspaikkojen ja uusien tuotannonalojen keskittyminen yliopistokaupunkeihin. Tämän lisäksi hallinnollisten keskusten, julkisten ja yksityisten palveluiden keskittyminen kasvukeskuksiin on jatkunut. Lisäksi monet uudet tuotannonalat, kuten elektroniikkateollisuuden, tietotekniikan, lääketieteellisen ja teknisen tutkimuksen yritykset, ovat keskittyneet yliopistokaupunkeihin ja näiden ympäristöön. (Koistinen 1999, 122–123.) Toisin sanoen työpaikkakasvu on painottunut suurimmille kaupunkiseuduille 90-luvulla. Esimerkiksi Helsingin seudun osuus vuonna 1985 Suomen kaikista työpaikoista oli 23 %, kun se vuonna 2000 oli kasvanut jo 29 %:iin. Myös Tampereen, Turun ja Oulun kaupunkiseutujen työpaikkojen osuudet vahvistuivat kyseisenä ajanjaksona. Tampereen, Turun ja Oulun kaupunkiseutujen yhteinen osuus vuonna 1985 Suomen kaikista työpaikoista oli 13 %, kun se vuonna 2000 kohosi 15 %:iin. (Helminen & Ristimäki & Oinonen 2005, 28.)

Työssäkäyntialueiden laajenemiskehitys heijastaa pendelöinnin lisääntymistä ja keskimäärin pidentyneitä työmatkoja. (Koistinen 1999, 122–124) Vuonna 2002 Suomessa olikin vain 76 kuntaa, joissa työpaikkoja oli enemmän kuin kunnassa asuvia työllisiä. Näissä kunnissa on ollut siis tarvetta ulkokuntalaiselle työvoimalle. Toisaalla tiettyjen kuntien työlliset ovat tulleet riippuvaisiksi muiden kuntien työpaikoista. Tällaiset kunnat ovat yleensä kasvukeskusten kehyskuntia, sillä työssäkäynti asuinkunnan ulkopuolella on yleisintä suurten kaupunkien ympäristökunnista. Varsinkin kehyskunnista yliopistokaupunkeihin suuntautuvat pendelivirrat ovat huomattavia. Vuonna 1989 Suomessa oli 50 kuntaa, joiden työllisestä työvoimasta *yli puolet* kävi töissä kotikuntansa ulkopuolella. Vuonna 2002 tällaisia kuntia oli jo 107. Esimerkiksi Oulun, Tampereen, Turun ja Jyväskylän kehyskunnissa väkiluku on kasvanut suhteellisesti nopeammin kuin kaupungeissa vuosituhannen vaihteen molemmin puolin. Tämä on luonnollisesti lisännyt pendelöintiä keskuksiin, varsinkin kun suurimmat työpaikkakeskittymät ovat edelleen keskuksissa. (Myrskylä 1998, 10; Myrskylä 2004, 17–18.) Myös yhä useampi maaseudulla ja pienissä taajamissa asuvista käy töissä kaupunkiseuduilla, mutta työmatkavirrat suuntautuvat myös toiseen suuntaan. Lisäksi kaupunkiseutujen väliset työssäkäyntivirrat ovat yleistyneet. (Jolkkonen & Haarala & Koistinen 2003, 11.)

Pendelöinti on vähäisintä pinta-alaltaan suurissa maaseutukunnissa, jotka sijaitsevat kaukana keskuksista. Tällaisten kuntien elinkeinorakenteessa maa- ja metsätaloudella on keskimääräistä tärkeämpi merkitys. (Myrskylä 1998, 10; Myrskylä 2004, 18.) Tällaiset kunnat muodostavatkin yleensä niin sanotusti oman työssäkäyntialueensa. Toisin sanoen Suomeen on syntynyt kasvukeskusten ympärille laajoja seudullisia työssäkäyntialueita ja osa kunnista on jäänyt pieniksi työssäkäyntialueiksi. (Koistinen 1999, 124.)

Työmarkkinoiden toiminnan näkökulmasta työssäkäyntialueiden laajeneminen ja pidentyneet työmatkat kertovat työmarkkinoiden sopeutumiskyvystä, kiristyvistä kilpailusta työmarkkinoilla ja työvoiman joustavuudesta. Työssäkäyntialueiden laajuuteen vaikuttaa oleellisesti yhdyskuntarakenne, mutta myös yksilölliset ja sosiaaliset tekijät vaikuttavat työmatkojen pituuteen. (Jolkkonen & Haarala & Koistinen 2003, 11.) Voidaankin todeta, että pendelöinti on ilmiönä alueellisesti valikoitunutta. Seutukohtaiset erot työmatkaliikkuvuudessa riippuvat muun muassa kaupunkiseutujen kehityksestä, työpaikkarakenteesta ja sijainnista (Jolkkonen & Koistinen 2001, 15). Kehitystä voidaan tulkita siten, että työmarkkinat jakautuvat pendelöinnin suuntautumisen ja määrän perusteella kaupunkiseutujen laajoihin, seudullisiin työmarkkinoihin ja muihin yksittäisten tai useampien kuntien muodostamiin työssäkäyntialueisiin (Jolkkonen &

Jolkkonen & Soininen 2003, 31). Esimerkiksi vuonna 2002 Kauniaisten työllisistä 76 prosenttia työskenteli oman kotikuntansa ulkopuolella kun, vastaava luku Kuusamossa oli kahdeksan prosenttia (Myrskylä 2004, 17–18) Toisaalta Uudellamaalla pendelöinti on muutoinkin yleisempää kuin muualla maassa. Uudenmaan pendelöintiosuus (%) oli 38, kun vastaava luku koko maan tasolla oli 30 vuonna 1999. (Montén & Tuomala 2003,19) Työmatkaliikkuvuuden alueellisen eriytyneisyyden johdosta onkin hyvin loogista, että pisimpiä työmatkoja taitetaan kasvukeskusten ympärille muodostuneiden työssäkäyntialueiden ”reunoilta” (Helminen & Ristimäki & Oinonen 2003, 22).

Kuvio 1. Paikallisen työmarkkina-alueen seutuistuminen

Kuviossa 1. hahmotellaan yksinkertaisella tasolla paikallisen työmarkkina-alueen seutuistumisprosessia. Työssäkäyntialueen laajentuminen etenee siten, että keskuskunnan vetovoima työpaikkatarjonnan suhteen kasvaa. Tällöin yhä useammista ja etäämmällä sijaitsevista kehyskunnista pendelöidään yhä enemmän keskukseen. Samalla myös pendelivirrat lähempänä olevista kehyskunnista voimistuvat. Lisääntyneeseen pendelöintiin syitä voivat olla muun muassa ettei kehyskunnassa ole sopivia työpaikkoja tarjolla, tai että halutaan asua kehyskunnassa (mm. Konttajärvi 2000, 39). Toisaalta seutuistumisprosessia tehostaa ulospendelöinti keskuskunnasta ja pendelivirrat kehyskuntien välillä. Työssäkäyntialueesta A

on muotoutunut entistä laajempi ja vuorovaikutteisempi toiminnallinen alue, kun verrataan ajankohtia 1. ja 2. toisiinsa.

Työssäkäyntialueesta A voidaan olettaa, että se kuuluu kasvuseutuuihin. Keskuskunnan työpaikkakehitys on positiivisella uralla ja elinkeinorakenne on monipuolinen. Oletettavasti keskuskunta on yhdessä joidenkin kehyskuntien kanssa myös muuttovoittoaluetta. Toisaalta pendelöintiä on oletettavasti lisännyt keskuksesta kehyskuntiin suuntautunut muuttoliike, jolloin muuttajan työpaikka on jäänyt keskukseen. Toisaalta työssäkäyntialueen laajentuminen pendelivirtojen perusteella voi sisältää myös muunkinlaisia kehityskulkuja, sillä lisääntyneeseen pendelöintiin löytyy monia eri syitä niin rakenteellisella kuin yksilölliselläkin tasolla. Seuraavissa kappaleissa paneudutaankin syvällisemmin pendelöinnin ilmiöön ja sen syihin ja seurauksiin.

2.4 Pendelöinti työmatkaliikkuvuuden muotona

2.4.1 Pendelöinnin määritelmiä

Pendelöinti tarkoittaa asuinkunnan hallinnolliset rajat ylittävää työmatkaliikkuvuutta. Toimintana se käsitetään säännölliseksi, muttei välttämättä jokapäiväiseksi. (Koistinen 1999, 122.) Tällöin pendelöinti kuvastaa pendelöijän työ- ja asuinpaikan erikuntaisuutta. Pendelöinti voi periaatteessa alkaa neljällä eri tavalla. Ensinnäkin se voi alkaa siten että, yksilö saa työpaikan asuinkunnan ulkopuolelta. Mikäli yksilö ei muuta uudelle työpaikkakunnalleen, hän pendelöi työpaikalleen. Toiseksi pendelöinti voi alkaa yksilön muuttaessa uudelle asuinpaikkakunnalle ja työpaikka jää entiseen asuinkuntaan. Kolmanneksi pendelöinti voi alkaa kahden edellisen yhdistelmästä siten, että henkilö muuttaa kokonaan uudelle asuinpaikkakunnalle työn perässä, mutta työpaikka sijaitsee silti esimerkiksi naapurikunnassa. Neljänneksi pendelöinti voi alkaa työpaikalla tapahtuneiden muutosten johdosta, jolloin työpaikka siirtyy uudelle paikkakunnalle. (Konttajärvi 2000, 39.) Yksinkertaistaen voidaankin todeta, että pendelöinti alkaa joko työn tai asumisen muutoksista. Tämän ”kaksiulotteisuuden” perusteella pendelöintiä voidaan kutsua joko *primaaripendelöinniksi* tai *sekundaaripendelöinniksi*. Primaaripendelöinnin ensisijaisena vaikuttimena nähdään työ, kun taas sekundaaripendelöinnin alkusyynä pidetään asumista. (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 16; Schulman et al. 1995, 6.) Pendelöinti voidaan tulkita myös alkavaksi joko *rakenteellisten* tai *yksilöllisten* tekijöiden vuoksi (Jolkkonen et al. 2004, 48). Tämän jaottelun lisäksi pendelöinti voidaan jakaa joko *päivittäiseen* tai *viikoittaiseen*

pendelöintiin. Viikoittaista pendelöintiä luonnehtivat yli sadan kilometrin yhden suuntaiset työmatkat ja asuminen ”kakkosasunnossa” työpaikan lähellä. (Helminen & Ristimäki & Oinonen 2003, 67; Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 16.) Lisäksi pendelöinti on yksi *työvoiman liikkuvuuden muoto* yhdessä maassamuuton ja ammatillisen liikkuvuuden kanssa (Jolkkonen & Kilpeläinen & Koistinen 2001, 78, 91; Koistinen 1999, 121). Pendelöintiä voidaan kutsua myös *työmatkapendelöinnin* ja *sukkuloinnin* nimillä (Montén & Tuomala 2003; Ollikkala 1992).

2.4.2 Pendelöinnin suhde pitkiin työmatkoihin

Pendelöinnin yleistymisen myötä työmatkojen keskipituudet ovat kasvaneet (Kestävän kehityksen...2003,131). Näin ollen on ymmärrettävää, että kun tutkimuskirjallisuudessa viitataan pendelöintiin, tällöin on myös usein kyse *pitkistä työmatkoista* (mm. Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003; Konttajärvi 2000). Tosin pitkän työmatkan määritelmä ei ole aivan yksiselitteinen, sillä matkaa voidaan tarkastella joko matkan pituuden tai siihen käytetyn ajan perusteella. Jolkkosen et al. (2003,16) mukaan 20 kilometrin yhdensuuntaista työmatkaa pidetään pitkänä, mutta varsin yleisesti pitkän työmatkan rajana pidetään yli 50 kilometrin tai yli tunnin kestävää työmatkaa. Helmisen et al. (2003, 8) mukaan pitkäksi työmatkaksi voidaan lukea yli 20 kilometrin pituiset matkat. Esimerkiksi Konttajärven (2000, 37, 40) tutkimuksen ”Pitkän matkan työssäkävijöiden muutto- ja etätöypotentiaali Suomessa” empiirinen osuus perustuu suurimmaksi osaksi kyselyyn joka oli suunnattu eri puolella Suomea asuville pendelöijille vuonna 1998. Vastanneista (noin 500 pendelöijää) vain 17 prosentilla työmatkan pituus ylitti 50 kilometriä ja puolella vastaajista työmatka oli 11–30 kilometrin pituinen. (Konttajärvi 2000, 27.) Jolkkosen & Jolkkosen & Soinisen (2003) tutkimuksen ”Pitkät työmatkat ja työn kuormittavuus” yksi osuus perustui kyselyyn johon vastasi noin 1 000 pohjoiskarjalaista pendelöijää tai oman asuinkunnan alueella pitkää työmatkaa tekevää henkilöä vuonna 2002. Vastaajien työmatkat jakautuivat siten että puolella vastaajista työmatka oli korkeintaan 25 kilometriä ja kolmella neljäsosalla korkeintaan 40 kilometriä. Vastanneista vain 19 prosentilla työmatka oli pidempi kuin tuo pitkän työmatkan rajana pidetty 50 kilometriä. (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 103.) Näin ollen pitkä työmatka on venyvä käsite. Lisäksi huomionarvoista pitkän työmatkan suhteen on sen koettu rasittavuus. Lyhyt työmatkakin saattaa tuntua ”pitkältä”, mikäli kulkuneuvo koetaan epämiellyttäväksi ja aikaa vieväksi. Esimerkiksi tällainen tilanne voi syntyä, jos henkilön täytyy vaihtaa kaksi kertaa aamun ruuhkabussia päästäkseen työpaikalleen. Työmatkaan saattaa kulua yllättävän paljon aikaa kaikkine odotuksineen, vaikka matka kilometreissä ei olisikaan kovin pitkä. Toisaalta pidempään työmatkaan saattaa kulua vähemmän

aikaa. Esimerkiksi henkilöautolla pääsee nopeastikin paikasta ja kunnasta toiseen, mikäli ei joudu odottamaan ruuhkissa. Voidaan siis todeta, että työmatkan pituus ei ole suoraan verrannollinen matkan aiheuttamaan rasitukseen ja keston. (Helminen & Ristimäki & Oinonen 2003,60)

Lisääntynyt pendelöinti heijastuu siis päivittäisten työmatkojen pidentymiseen. Huomionarvoista kuitenkin on, etteivät pendelöinti ja pitkät työmatkat tarkoita samaa asiaa. Nimittäin työllinen saattaa kulkea pitkääkin työmatkaa asuinkuntansa sisällä, kun taas pendelöijällä voi olla melko lyhyt työmatka, kunhan työpaikka sijaitsee vain asuinkunnan rajojen ulkopuolella. (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 103.) Tosin pääsääntöisesti pendelöinti ja pitkät työmatkat ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa. Tästä johtuen Konttajärven (2000) ja Jolkkosen & Jolkkosen & Soinisen (2003) tutkimuksissa on paljon pendelöintiä koskevaa tietoutta, jota hyödynnetään jatkossa.

2.4.3 Pendelöinnin suhde maassamuuttoon

Työvoiman liikkuvuudessa voidaan erottaa kolme ulottuvuutta, jotka ovat *alueellinen*, *ammattillinen* ja *sosiaalinen* liikkuvuus. Pendelöinti on osa työvoiman alueellista liikkuvuutta yhdessä maassamuuton ja kansanvälisen liikkuvuuden kanssa. Todennäköisesti pendelöinti on myös yleisin työvoiman liikkuvuuden muoto. (Koistinen 1999, 115, 121.) Varsinkin pendelöinnin ja maassamuuton suhde on mielenkiintoinen, koska muuttaminen voi vähentää pendelöinnin tarvetta tai lisätä sitä. Toisaalta pendelöinti voi olla myös vaihtoehto muuttamiselle.

Muuttoliiketutkimuksissa muuttoja on luokiteltu etäisyyden perusteella kauko- ja lähimuuttoihin (paikallismuutto). Toiminnallisten alueiden näkökulmasta voidaan puhua myös *alueiden välisestä* ja *alueen sisäisestä* muutosta. Paikallisten työmarkkinoiden sisäiset muutot ovat luokiteltu alueen sisäisiksi muutoiksi ja paikallisten työmarkkinoiden väliset muutot alueiden välisiksi muutoiksi. Työvoimalle alueen sisäisessä muutossa ratkaiseva tekijä on asuminen ja kaukomuutoissa työpaikan saaminen tai vaihtaminen. Muuttopäätöksen luonteen mukaan muuttoja on luokiteltu pakko- ja vapaaehtoiseksi muutoksi. Työpaikan vaihtamiseen liittyvä muutto on yleensä luokiteltu vapaaehtoiseksi muutoksi ja työttömyyden vuoksi muuttaminen pakkomuutoksi. Muuttamisen motiivit eri tutkimusten mukaan voidaan jaotella 1) työhön ja ammattiuraan liittyviin motiiveihin, 2) asuntoon ja asuinympäristöön liittyviin motiiveihin, 3) elämäntilanteessa tapahtuviin muutoksiin liittyviin motiiveihin sekä 4) pakkomuuttoihin (Kytö

1998, 40). Esimerkiksi asuntoon ja asuinympäristöön liittyvät muutot lisäävät sekundaaripendelöintiä.

Jolkkonen et al. (2004, 48) on tiivistänyt oletukset työvoiman alueelliseen liikkuvuuteen (muuttoliikkeeseen ja pendelöintiin) vaikuttavista tekijöistä asetelmaan, jossa liikkuvuuteen vaikuttavat tekijät on jaettu sekä rakenteellisiin että yksilöllisiin tekijöihin. Muuttaminen on jaettu alueiden väliseen ja alueen sisäiseen muuttoon. Työvoiman liikkuvuuden muodot voivat olla joko toisiaan täydentäviä tai vaihtoehtoisia. Seuraavassa kaavion 1. sisältö on pyritty avaamaan eri lähteitä käyttäen.

Keskeiset vaikuttavat tekijät	Alueiden välinen muutto	Alueiden sisäinen muutto	Pendelöinti
Rakenteelliset	– työmarkkinat – saavutettavuus – koulutusmarkkinat – julkiset ja yksityiset palvelut – elinympäristö	– asuntomarkkinat – julkiset ja yksityiset palvelut – elinympäristö	– työmarkkinat – asuntomarkkinat – elinympäristö
Yksilölliset	– ikä, sukupuoli – ammatti, koulutus, työmarkkina-asema – elämänmuoto – muutokset elämänvaiheissa ja perhesuhteissa (opiskelu, puolison työmarkkina-asema, parisuhteen muodostus, eläkkeelle jääminen)	– muutokset kotitaloudessa – muutokset tulotasossa – pendelöinti	– sukupuoli – ammatti – ansiotaso – puolison työmarkkina-asema – perhe
Liikkuvuuden suuntautuminen	– kaupunkiseutujen välinen muutto – maaseudulta kaupunkiseuduille muutto – kaupunkiseudulta maaseudulle muutto	– kaupunkiseutujen keskuksen ja kehyksen välinen muutto – muiden seutukuntien sisäinen muutto	– lähelle (päivittäin) – kauas (viikoittain)

Kaavio 1. Alueellisen väliseen ja sisäiseen muuttoon ja pendelöintiin vaikuttavat tekijät sekä alueellisen liikkuvuuden suuntautuminen (Jolkkonen et al. 2004, 48).

Alueiden välisen muuton rakenteellisia tekijöitä ovat muun muassa työmarkkinasyyt, sillä muuttoliike liittyy läheisesti työmarkkinoihin. Useissa muuttotutkimuksissa sekä Suomessa että

muissa maissa on todettu, että muuttovirrat suuntatuvat korkean työttömyyden ja heikon työllisyyskasvun alueilta alhaisen työttömyyden ja paremman työllisyyskasvun alueille. Lisäksi opiskelu ja muuttaminen liittyvät kiinteästi yhteen, koulutusmarkkinoiden alueellisen sijoittumisen vuoksi. Toisin sanoen keskiasteen ja ennen kaikkea korkea-asteen koulutuspaikat ovat Suomessa keskittyneet suuriin kaupunkeihin ja maakuntakeskuksiin. (Laakso & Loikkanen 2000, 111–112.)

Muita tärkeitä rakenteellisia tekijöitä alueiden väliselle muutolle ovat julkiset ja yksityiset palvelut sekä elinympäristö. Muuttamisen rakenteelliset tekijät ovat siis ennen kaikkea itse alueeseen sidoksissa olevia tekijöitä. Esimerkiksi yliopistot sijaitsevat Suomessa vain tietyissä kaupungeissa ja tällöin yksilön, joka mieltii koulutusmarkkinoille, on sopeuduttava ”rakenteellisiin ehtoihin” (toisin sanoen mahdollinen muutto opiskelukaupunkiin). Myös työpaikkakasvu painottui esimerkiksi 90-luvun noususuhdanteen aikana entistä enemmän tiettyihin kasvukeskuksiin, jonka seurauksena kasvukeskukset ympäristöineen saivat muuttovoittoa. Maassamuuton suuret ja pitempiaikaiset vaihtelut ovat siis ennen kaikkea seurausta elinkeino- ja väestörakenteen muutoksen aiheuttamista vaikutuksista työvoiman kysynnässä ja tarjonnassa. Vuositasolla havaittavat lyhyen ajan heilahtelut puolestaan heijastavat taloudellisten suhdanteiden muutoksia. (Korkiasaari & Söderling 1994, 243.) Muuttaminen paikallisten työmarkkinoiden välillä onkin joko usein seurausta sopeutumisesta rakenteellisten tekijöiden muutoksiin tai se voi johtua yksilökohtaisista päätöksistä (Öberg 1997, 23).

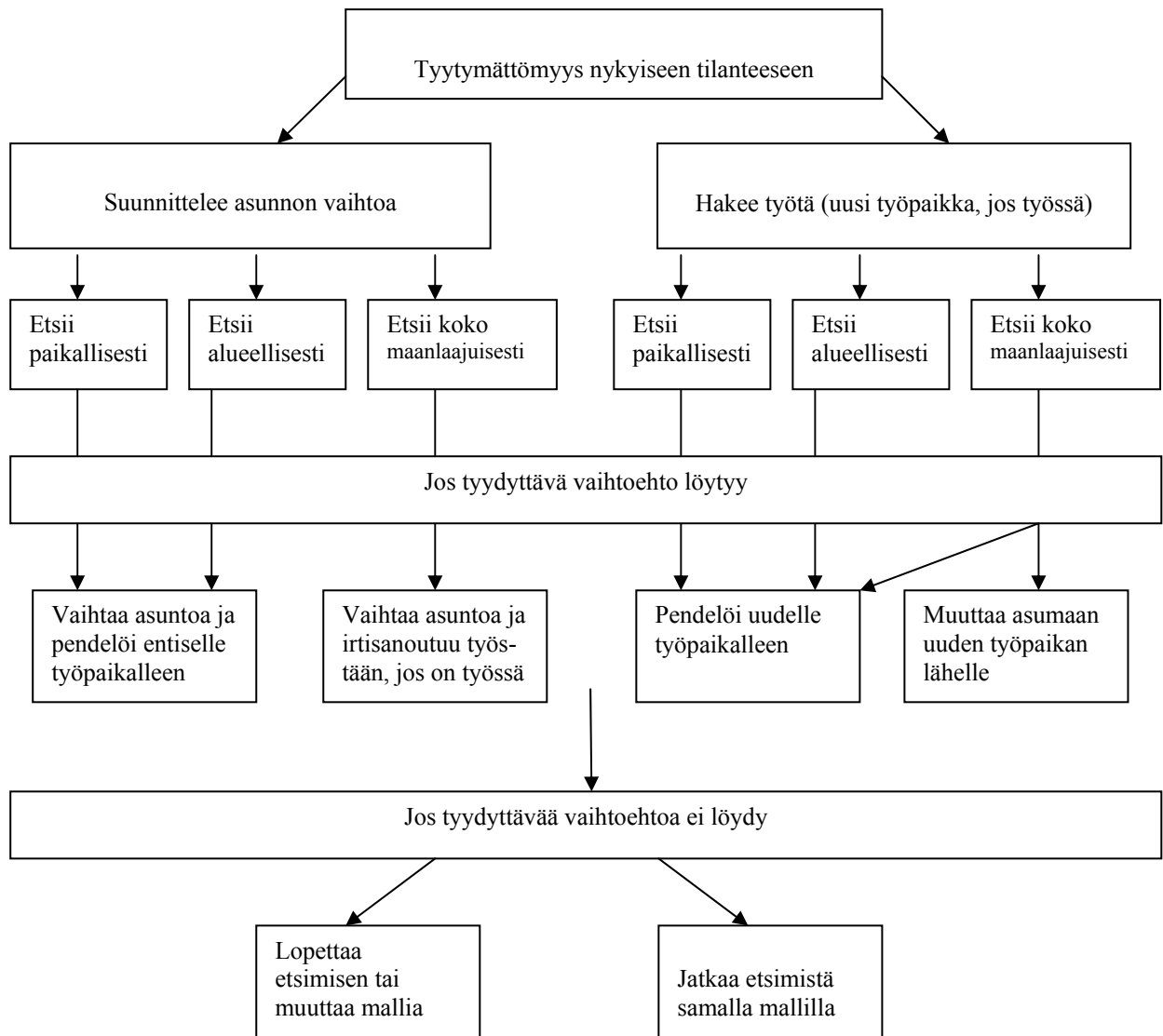
Yksilöllisiä tekijöitä jotka vaikuttavat alueiden väliseen muuttoon ovat ikä, sukupuoli, ammatti, koulutus ja työmarkkina-asema. Eri tutkimusten mukaan muuttoliike on erittäin tiiviisti sidoksissa ikään. Ylivoimaisesti aktiivisimmin muuttavat nuoret aikuiset. Alueiden välisistä muutoista 15–29-vuotiaiden osuus on yli puolet ja nuoret lapsiperheet muuttavat vilkkaasti, mikä näkyy alle kouluikäisten muuttovilkkaudessa. Kouluikäisten lasten perheet muuttavat selvästi vähemmän. Myös keski-ikäisten ja vanhusten osuus alueiden välisissä muutoissa on pienempi nuorempiin aikuisiin verrattuna. (Laakso & Loikkanen 2000, 108.)

Alueiden välisen muuton todennäköisyys kasvaa koulutustason kohoamisen myötä. Opiskelijat ja korkea-asteen koulutuksen suorittaneet henkilöt muuttavat muuta väestöä enemmän. Lisäksi henkilön aikaisempi muuttaminen ja työttömyys lisäävät muuttamisen todennäköisyyttä. Tosin yksilötason työttömyyden vaikutuksesta muuttamisen todennäköisyyteen on saatu ristiriitaisiakin tuloksia. Toisten tutkimusten mukaan yksilön työttömyys lisää muuttamisen todennäköisyyttä,

toisten mukaan se vähentää sitä. (Laakso & Loikkanen 2000, 111–112.) Mutta esimerkiksi Häkkisen (2000, 59) ja Pulkkisen (1998,6) hyvin edustavien tutkimusten mukaan työttömien muuttoalttius oli korkea Suomessa 90-luvulla.

Alueiden sisäiseen muuttoon vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä ovat asuntomarkkinat, julkiset ja yksityiset palvelut sekä elinympäristö. Yksilöllisiä tekijöiksi voidaan määritellä muutokset kotitaloudessa ja tulotasossa sekä pendelöinti. Muutto suurimpien keskuksien kehyskuntiin kertookin asuntomarkkinoiden tilasta siinä mielessä, että tonttien ja asuntojen keskusta alhaisemmat hinnat houkuttelevat muuttamaan kehyskuntiin (Jolkkonen & Haarala & Koistinen 2003, 11). Alueiden sisäisissä muutoissa muuttaminen voidaan nähdä osaltaan kuntien tarjoamien palvelujen, esimerkiksi koulujen ja lasten päivähoidon, laadun mittana tai paremman asunnon ja miellyttävämmän elinympäristön etsimisenä. Alueiden sisäisiin muuttoihin ei välttämättä liity työpaikan vaihtumista ja tällöin pendelöinti lisääntyy.(Häkkinen 2000, 5.) Varsinkin lapsiperheet suuntaavat suurten keskusten kehyskuntiin (Pulkkinen 1998, 7). Tilannetta voidaankin tulkita siten, että tällöin syntyy niin sanotusti seutuistavaa lapsiperheasumista.

Pendelöintiin vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä ovat työmarkkinat, asuntomarkkinat sekä elinympäristö. Voidaankin ajatella että rakenteellisista tekijöistä erityisesti työmarkkinasyyt lisäävät primaaripendelöinnin määrää. Asuntomarkkina- ja elinympäristötekijät lisäävät taas sekundaaripendelöinnin määrää. Yksilöllisistä tekijöistä sukupuoli, ammatti, ansiotaso, puolison työmarkkina-asema ja perhe vaikuttavat henkilön pendelöintialttiuteen. Miehet pendelöivät keskimääräisesti naisia enemmän ja tietyillä aloilla kuten rakentamisen ja teollisuuden aloilla pendelöidään suhteellisesti enemmän. Myös korkea ansiotaso edesauttaa työmatkaliikkuvuuden lisääntymistä. Lisäksi kahden uran perhe ja erilaiset perhesyyt lisäävät pendelöinnin määrää yksilötasolla. Esimerkiksi perheen perustamisvaiheessa monet ovat työmarkkina-asemaltaan ns. välivaiheessa, jolloin puoliset joutuvat hyväksymään myös kaukana sijaitsevan työpaikan.(Jolkkonen & Koistinen 2001.) Kuvio 2. ilmentää osaltaan pendelöinnin ja muuttamisen mielenkiintoista suhdetta.

Kuvio 2. Pendelöinti - tai muuttopäätöksentekopuu (Lähde: Gordon (1992) ref. Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 58)

2.5 Pendelöinnin lisääntyminen – taustalla vaikuttavia tekijöitä

Kuten aiemmin on todettu, pendelöinti on selvästi yleistynyt Suomessa viimeisten vuosikymmenien aikana. Vuonna 1970 noin 16 prosenttia ammatissa toimivista henkilöistä työskenteli asuinkunnan ulkopuolella ja pendelöinnin kehitystendenssi oli nouseva 70- ja 80-lukujen ajan (Sipola 1989, 57). 1990-luvun alussa noin neljännes työllisistä pendelöi. Työpaikkojen vähenemisen johdosta lamakauden aikana pendelöijien lukumäärässä tapahtui pudotus mutta tällöinkin suhteellinen osuus pysytteli tasaisena, noin 25 prosentissa. Pendelöinti on lisääntynyt sekä määrällisesti että suhteellisesti 1990-luvun alun lamakauden jälkeen. Nimittäin jo joka kolmas työllinen työskenteli asuinkuntansa ulkopuolella vuonna 2002.

Pendelöinti onkin kiistattomasti yleistynyt valtakunnallisella tasolla, mutta pendelöinti on ilmiönä alueellisesti valikoitunutta. Varsinkin kehyskunnista yliopistokaupunkeihin suuntautuvat pendelivirrat ovat huomattavia. (Montén & Tuomala 2003, 19; Myrskylä 2004, 17–18.) Mistä lisääntynyt pendelöinti kertoo ja mihin se liittyy?

2.5.1 Työmatkaliikkuvuuden lisääntyminen primaaripendelöinnin näkökulmasta

Suomen yleistä talouskehitystä 1990-luvulla leimasi alkuvuosikymmenen syvä lama, sitä seurannut noususuhdanne sekä koko 1990-luvun jatkunut elinkeinoelämän rakennemuutos (Alueellinen kehitys..2000, 115). Talouskehitys on luontaisessa yhteydessä myös työmarkkinoilla tapahtuneisiin muutoksiin. Suomessa lamavuodet koskettivat yhtä lailla kaikkia alueita riippumatta niiden elinkeinorakenteesta ja koosta. Työttömyys kasvoi joka puolella Suomea ja työpaikkoja väheni kaikilta toimialoilta. Alueelliset erot alkoivat kuitenkin voimistua laman jälkeisen nousukauden aikana sillä tuotanto ja sitä kautta myös työpaikkakasvu painoutuivat harvoin kasvukeskuksiin. (Alueellinen kehitys.. 2000,16, 115; Hämäläinen 2004, 61,76). Tästä johtuen onkin ymmärrettävää että, toiminnallisesti merkittävien kaupunkiseutujen roolit ovat muodostuneet yhä keskeisemmiksi sekä talouskehityksen että työmarkkinoiden rakenteen ja toiminnan suhteen (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 15). Kehityskulku on johtanut siihen, että työn perässä muuttaminen on suuntautunut kasvaville kaupunkiseuduille, mutta myös yhä pidentyviin työmatkoihin kaupunkiseutujen ulkopuolelta.

Lisääntynyt pendelöinti kertookin työn ehtojen muuttumisesta ja yleisemmin työmarkkinoiden muutoksesta. Taustalla on vaikuttanut teollisuusyhteiskuntaan perustuvien talousalueiden laajentuminen palvelu- ja tietoyhteiskunnan muokkaamaksi laajoiksi toiminnallisiksi alueiksi. Laman ja yleisen rakennemuutoksen johdosta työmahdollisuudet ovat vähentyneet erityisesti maaseudulta. Tämä on johtunut maa- ja metsätalouden työpaikkojen vähenemisestä mutta myös muiden toimialojen kuten teollisuuden työllistävyyden heikentymisestä. Näin maaseudulta on vapautunut työvoimaa perinteisten elinkeinojen työllistäessä yhä vähemmän. Tämän seurauksena pendelöinti on lisääntynyt. (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 31; Konttajärvi 2000,21 Lintunen et al. 2000, 78.) Esimerkiksi Pohjois-Karjalassa pendelöijien määrät kasvoivat kaikissa kunnissa 1990-luvun keskivaiheilta 2000-luvun alkuun. Pendelöinnin kasvu oli kuitenkin voimakkainta niissä kunnissa joiden työvoima- ja työpaikkakehitys oli supistuvalla tai muuttumattomalla uralla. (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 51, 133.) Tällöin pendelöinti ilmensi työn tarjonnan ja kysynnän välistä alueellista epätasapainoa (Schulman et al 1995, 6).

Yhtenä merkittävänä syynä lisääntyneelle pendelöinnille voidaan pitää sitä, että työmahdollisuudet asuinpaikkakunnalla ovat yleisesti vähentyneet ja menetettyjen työpaikkojen tilalle ei ole tullut uusia. Toisaalta työmahdollisuudet ovat lisääntyneet kasvukeskuksissa. Pendelöinnin yleistymiseen on vaikuttanut myös tuotannonalojen välisen työnjaon lisääntyminen ja sitä kautta tapahtuva erikoistuminen. Lisääntyneen ammatillisen erikoistumisen vuoksi työntekijöillä ei ole aina mahdollisuutta saada asuinpaikkakunnalta ammattitaitoansa vastaavaa työtä. Työmatkaliikkuvuuden lisääntymisen takana on sekin että, työntekijät ovat halukkaampia kulkemaan pidempiä työmatkoja uralla etenemisen ja paremman työmarkkina-aseman saavuttamiseksi sekä mielekkäämpien työpaikkojen vuoksi. Näiden syiden johdosta työpaikkaa joudutaan etsimään yhä laajemmalla alueella. (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 131; Koistinen 1999, 121; Lintunen et al. 2000, 78; Van Ham 2002, 98.) Tällöin työntekijä voi harjoittaa ammattitaitoansa vastaavaa työtä pendelöinnin avulla, mikäli hän ei halua muuttaa työn perässä. Näin ollen pendelöinnin yleistymiseen liittyy työpaikkojen määrällisen sijainnin ohella myös erittäin olennaisesti työpaikkojen laadullinen sijainti. Kuntien välisten pendelivirtojen muodostumisen kannalta onkin oleellista minkälaisia ovat kuntien työpaikkarakenteet, verrattuna siihen minkälaista työvoimaa (työvoimarakenne) kunnissa asuu. (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 44.) Työmarkkinoiden muutoksista työpaikkarakenteen muutokset ja työpaikkojen sijoittumisen muutokset ovat olennaisia asioita jotka vaikuttavat pendelivirtojen suuntien ja voimakkuuksien kehityskulkuihin. Luontevalta vaikuttaa myös se, että maaseutumaisista kunnissa asuvat käyvät useammin töissä asuinkuntansa ulkopuolella kuin kaupungissa asuvat. Tämä liittyy eri alueiden elinkeinorakenteisiin ja siihen että työpaikat ovat useimmiten keskittyneet kaupunkeihin. (Montén & Tuomala 2003, 21.) Pendelöinnin lisääntymistä voidaan tällöin tulkita siten, että se on usein rakenteellisista tekijöistä johtuvaa. (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 51) Yleistä työmatkaliikkuvuutta ovat lisänneet myös ns. liikkuvat työpaikat (esim. lääke-esittelijät, huoltomiehet, konsulentit), jolloin työn luonteeseen kuuluu liikkuminen paikasta tai kunnasta toiseen. Tällainen työmatkaliikkuvuus ei kuitenkaan näy pendelöintinä, mikäli työntekijän asuinpaikka ja työpaikan toimipiste sijaitsevat samassa kunnassa. (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 34.)

Pendelöinnin lisääntyminen indikoi osaltaan työpaikkakilpailun kiristymistä. Työmarkkinoiden seutuistuminen, eli työssäkäyntialueiden laajentuminen johtaa lisääntyvään kilpailuun keskuksen työpaikoista. Työpaikkakilpailun lisääntymistä kuvaa osittain myös ulospendelöintivirtojen voimistuminen keskuksista kehysalueille ja toisiin keskuksiin. (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 132.) Kaupunkiseutujen välinen pendelöinti yleistyi 90-luvulla. Pendelivirrat

kasvoivat esimerkiksi Tampereen ja Helsingin välillä. Osaltaan pendelöintiä lisäävänä tekijänä nähdään lisäksi ns. kahden ansaitsijan perhe. Tämä viittaa siihen, etteivät puoliset välttämättä löydä samasta (asuin)kunnasta ammattitaitovaatimuksiltaan sopivaa työtä. Tällaisessa tilanteessa pendelöinnin avulla on mahdollista työllistyä. (Halme 1999, 25; Koistinen 1999, 121) Toisin sanoen kahden uran perheessä saatetaan hyväksyä pitkätkin työmatkat, jotta molemmat puoliset työllistyvät ammattitaitonsa mukaisesti.

Konttajärven (2000, 40–41) tutkimuksessa primaaripendelöinnin merkittävimmäksi syiksi vastaajien keskuudessa muodostuivat entisen työsuhteen päättymisen, uusi kiinnostavampi työ tai parempi palkka. Muita vaikuttimia olivat urakehitysmahdollisuudet, työpaikan ja toimipisteen siirtyminen sekä puolison työpaikan sijainti. Jolkkosen & Jolkkosen & Soinisen (2003, 120,133) tutkimuksessa suurin osa vastaajista perusteli pitkän työmatkan kulkemista sillä, että vastaavanlaista työpaikkaa ei löytynyt lähempää omaa asuinpaikkaa tai he kokivat että heillä oli hyvä ja vakituinen työpaikka.

2.5.2 Työmatkaliikkuvuuden lisääntyminen sekundaaripendelöinnin näkökulmasta

Pendelivirtoja lisäävänä tekijänä voidaan osaltaan pitää muuttoliikettä, joka suuntautuu keskusten kehysalueille. Tälle on monia syitä. Ympäryskuntien omistusasuntojen yleisesti alhaisempi hintataso houkuttelee muuttamaan kehyskuntaan työpaikan jäädessä keskukseen. Kehysalueilla on muutoinkin helpompi toteuttaa suomalaisten ”omakotitalohaave”, sillä tontit ovat edullisempia, niitä on helpompi saada ja ne ovat isompia kuin kaupunkien keskustoissa. (Jolkkonen & Haarala & Koistinen 2003, 11; Kestävän kehityksen ... 2003, 131) Esimerkiksi perhetilanteiden muutoksilla on vaikutusta siihen, miten hakeudutaan asumaan kehyskuntaan. Osa sellaisista perheistä joille se on taloudellisesti mahdollista, haluaa muuttaa lapsiluvun kasvaessa kaupunkialueilta kehysalueille. Tällöin tavoitellaan tilavampaa asumista ja miellyttävämpää asuinympäristöä. Ylipäänsä elinympäristöä ja asumista kohtaan asetetaan erilaisia tavoitteita. Kehysalueelle muutettaessa saatetaan arvostaa maaseutumaisempaa ja luonnonläheisempää asuinympäristöä. (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 51; Koistinen 1999, 121.) Toisaalta asuinpreferenssit pätevät myös toisinpäin mikäli preferoidaan kaupunkiasumista ja muutetaan keskukseen, vaikka työpaikka sijaitsee kehyskunnassa (Antikainen & Vartiainen 2004, 23). Keskusta-alueen ulkopuolelle suuntautuvan muuttoliikkeen kiihdyttäviä mekanismeja ovat myös kuntien maankäyttöpoliittikka, kaavoitus ja kilpailu veronmaksajista (Kestävän kehityksen ... 2003, 131).

Lisäksi omistusasumisen on nähty olevan positiivisessa yhteydessä pendelöintialttiuteen. Nimittäin omistusasujat pendelöivät useammin kuin vuokralla asuvat. Taustalla on oletus siitä, että omistusasujat eivät vaihda kovin helposti asuntoaan vaan pendelöivät muuttamisen sijasta. (Artis & Romani & Surinach 2000, 1442.) Oletettavasti vuokralla asuvat voivat helpommin muuttaa lähelle työpaikkojaan. Asiaan vaikuttavat myös alueiden väliset erot asumiskustannuksissa. Työpaikkakeskittymän alueella vuokra-asuminen on monelle ainoa vaihtoehto asuntojen korkeiden hintojen vuoksi. Toisaalta omistusasuja voi saada samalla rahalla väljempää ja laadukkaampaa asumista kehyskunnista kuin itse keskukselta, jolloin voidaan pendelöidä pitkiäkin matkoja. (Montén & Tuomala 2003, 21.)

Konttajärven (2003, 41) tutkimuksessa vastaajat painottivat tärkeimpänä sekundaaripendelöinnin syynä miellyttävää asuinympäristöä. Muita syitä olivat asunnon hinta ja asumiskustannukset, tontin saatavuus ja hinta, puolison työpaikan sijainti sekä halu palata synnyinkuntaan.

2.5.3 Työmatkaliikkuvuuden lisääntyminen parantuneiden liikenneyhteyksien näkökulmasta

Viime vuosikymmenten aikana liikenneyhteyksien parantuminen ja autoistuminen ovat edesauttaneet yleisen liikkuvuuden lisääntymistä. Henkilöautojen määrä on yli kymmenkertaistunut neljässäkymmenessä vuodessa, 60-luvulta vuosituhatteen vaihteeseen tultaessa. Tieverkostot ovat maanlaajuisesti kehittyneet ja laajentuneet sekä uusia moottori- ja ohitusteitä on rakennettu erityisesti suurimpien kaupunkien läheisyyteen. Näin ollen tiestön kehittymisen seurauksena suurimpien kaupunkien kehysalueet kuuluvat entistä tiiviimmin keskusten vaikutuspiireihin. Lisäksi julkinen liikenne on kehittynyt ja lisääntynyt sekä linja-autoliikenteen että raideliikenteen osalta erityisesti kasvukeskuksissa. (Helminen & Ristimäki & Oinonen 2003, 59–60; Kaskinen 2002, 75–76) Tieverkon parantumisen, yleisen autoistumisen ja joukkoliikenteen lisääntymisen johdosta yksilöiden toiminnalliset alueet ovat laajentuneet. Voidaankin todeta, että liikenneinfrastruktuurin kehittyminen on osaltaan mahdollistanut pidemmät työmatkat ja tehnyt etäämmällä sijaitsevista alueista houkuttelevia asuinpaikkoja. Pendelöintiä ovat myös taloudellisesti helpottaneet sellaiset poliittiset päätökset, kuten työmatkakulujen verovähennysoikeus ja seutulippujärjestelmä. (Helminen & Ristimäki & Oinonen 2003, 60; Lintunen et al. 2000, 34,78.)

Yleinen autoistuminen näkyy myös Konttajärven (2000) ja Jolkkosen & Jolkkosen & Soinisen (2003) tutkimuksissa. Nimittäin sekä Konttajärven (2000, 38) että Jolkkosen et al. (2003, 128) tutkimuksissa vastaajat taittoivat työmatkat 90 prosenttisesti yksityisautoilla.

2.6 Pendelöinti ja yksilön valinnat

Pendelöinnin lisääntymisestä huolimatta, sen yleisyys vaihtelee ammattitaitojen ja henkilön sosioekonomisen aseman, sukupuolen ja koulutuksen mukaan. Pendelöinti on yleisempää miesten kuin naisten keskuudessa ja työmatkat ovat pidempiä erikoisammattitaidon ja korkeamman tulotasoammattitaidon omaavissa. (Coombes et al. 1988, 305; Koistinen 1999, 121.) Syitä naisten alhaisempaan työmatkaliikkuvuuteen on selitetty naisten matalamman palkkatason sekä työmatkasta aiheutuvien kustannusten perusteella. Suomessa suuri naisista työskentelee julkisella sektorilla, missä työpaikkojen sijoittuminen on perustunut osittain erilaisiin periaatteisiin, kuin yksityisen sektorin työpaikat. Naiset ovat myös oletettavasti enemmän riippuvaisia joukkoliikenteestä kuin miehet, mikä osaltaan vähentää naisten pendelöintiä. (Kainulainen 1995, 120; Olsson 2002, 61.) Naisten vähäisempää pendelöintiä on selitetty lisäksi perheellisten naisten päävastuulla lasten- ja kodinhoidosta, jotka luonnollisesti rajoittavat ajankäyttöä. (Kainulainen 1995, 120; Ollikainen 1992, 61.) Esimerkiksi koko Suomen tasolla miehet työskentelivät useammin asuinkuntansa ulkopuolella kuin naiset vuonna 1999 (Montén & Tuomala 2003, 27). Työllisistä miehistä pendelöi 34,4 prosenttia asuinkuntansa ulkopuolelle kun vastaava osuus naisista oli 26,6 prosenttia. Tällöin onkin ymmärrettävää että miesten työmatkat ovat keskimäärin pidempiä kuin naisten työmatkat ja pitkien työmatkojen tekeminen on yleisempää miesten keskuudessa (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 61). Toisaalta huomionarvoista on että naisten työmatkat pidentyivät 1990-luvulla keskimäärin enemmän kuin miesten työmatkat (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 84). Tämä viittaa pendelöinnin lisääntymiseen naisten keskuudessa.

Lisäksi yksilöiden koulutusta voidaan pitää yhtenä tekijänä, joka vaikuttaa yksilöiden pendelöimisalttiuteen ja työmatkojen pituuteen. Korkeamman koulutuksen saaneet sijoittuvat usein erikoistehtäviin jolloin työpaikkaa haetaan mahdollisesti kauempaakin. Toisaalta korkeasti koulutetuilla on usein parempi palkkataso joka kasvattaa työmatkaliikkumiseen tarvittavia resursseja (esim. auton omistaminen). (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 85; Kainulainen 1995, 19–20; Koistinen 1999, 121.) Lisäksi se millä toimialalla yksilö työskentelee, on merkitystä työmatkojen pituuteen. Esimerkiksi työmatkat ovat pitkiä rakentamisen alalla, koska

rakennuskohteet eivät ole pysyviä (Jolkkonen & Koistinen 2001,14). Muita toimialoja ovat teollisuus, liikenne ja rahoitus, joissa työskentely asuinkunnan ulkopuolella on yleistä. Muita pendelöimisen todennäköisyyttä lisääviä tekijöitä yksilöiden keskuudessa ovat avioliitto ja perheellisyys (kahden ansaitsijan perhe) sekä omistusasuminen.(Montén & Tuomala 2003; 20-21, 27.)

Montén & Tuomalan (2003, 27) mukaan korkeasti koulutettujen työpaikat sijaitsivat useammin asuinkunnan rajojen ulkopuolella, kuin keski- tai perusasteen koulutuksen saaneiden työpaikat Suomessa vuonna 1999. Korkea-asteen koulutuksen saaneista 34,9 prosentilla työpaikka sijaitsi asuinkunnan ulkopuolella. Vastaavat osuudet olivat keskiasteen koulutuksen saaneilla 29,6 % ja perusasteen koulutuksen saaneilla 26,7 %.(Montén & Tuomala 2003, 20). Näin ollen tulos osaltaan vahvistaa tietämystä jonka mukaan koulutustason kohoaminen ennakoii työmatkojen pidentymistä. Eli mitä korkeammin koulutetuista on kyse, sitä suurempi on pitkien työmatkojen osuus. (Jolkkonen & Koistinen 2001, 17.) Jolkkosen & Jolkkonen & Soinisen (2003, 128) tutkimuksessa erityisen pitkien työmatkojen (yli sata kilometriä) kulkijoiksi valikoitui johtajia ja erityisasiantuntijan asemassa olevia. Tällöin voidaan olettaa, että yksilön ammattiasemalla ja koulutuksella on yhteys pitkien työmatkojen tekemiseen. Yhtäläillä Konttajärven (2000,60) tutkimuksen mukaan korkea-asteen koulutuksen saaneet henkilöt kulkivat pidempiä työmatkoja muihin verrattuna.

Kuten aiemmin on jo käsitelty pendelöinnin alueellista valikoituvuutta, onkin mielenkiintoista tarkastella miten sukupuoli ja koulutustaso vaikuttavat pääkaupunkiseudulla ”pendeliprosentteihin”. Uusimaalaiset naiset pendelöivät 33,9 prosentin osuudella ja miehet 42,5 prosentin osuudella vuonna 1999. Samana ajankohtana uusimaalaisista korkeasti koulutetuista 42,2 %, keskiasteen koulutetuista 36,7 % ja perusasteen koulutetuista 34,1 % työskenteli asuinkuntiansa rajojen ulkopuolella.(Montén & Tuomala 2003, 20) Tulos osoittaa sen, että sekä yksilölliset tekijät että alueelliset tekijät vahvistavat toisiaan. Tässä tapauksessa on kyse Helsingin seudun laajasta työssäkäyntialueesta, jossa pendelöinti on keskimäärin muuta Suomea yleisempää. Tämä näkyy kohonneina pendelöintiosuuksilla (%) yhdessä yksilöllisten tekijöiden kanssa. Miehet ja korkeasti koulutetut pendelöivät edelleen enemmän verrattuna muihin viiteryhmiin, mutta esimerkiksi uusimaalaisten naisten pendelöinti (33,9 %) on lähestulkoon suhteellisesti samalla tasolla suomalaisten miesten pendelöinnin (34,4 %) kanssa. Uusimaalaiset keskiasteen koulutuksen saaneet pendelöivät (36,7 %) suhteellisesti enemmän kuin korkeasti

koulutetut (34,9 %) koko maan tasolla. Voidaankin todeta, että pendelöimisalittiuteen vaikuttavia tekijöitä ovat sekä yksilölliset että alueelliset tekijät.

2.7 Pendelöinnin hyvät ja huonot puolet eri näkökulmista

Pendelöinnistä on seurauksena sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia yksilöille, työmarkkinoille ja yhteiskunnalle. Vaikutusten määrittely ei aina ole yksiselitteistä, sillä pendelöinnin tietyt seuraukset voivat olla hyödyllisiä yksilöille mutta haitallisia yhteiskunnalle. Myös yksilöille pendelöinnin hyvät ja huonot puolet voivat olla osittain päinvastaisia. (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 17; Ollikkala 1992, 65.)

2.7.1 Pendelöinnin edut ja haitat yksilön näkökulmasta

Yksilön kannalta lisääntyvän pendelöinnin etuna voidaan pitää sitä, että se saattaa parantaa yksilöiden työllistymisen mahdollisuuksia. Yksilö voi näet etsiä työpaikkoja laajemmalla alueelta. (Jolkkonen et al. 2004, 36.) Pendelöinti voi mahdollistaa myös sen että yksilö voi vapaammin valita asuinpaikkansa ja elinympäristönsä, kuitenkin menettämättä mahdollisuuksiaan koulutusta vastaavaan ja mielenkiintoiseen työhön. Toisin sanoen pendelöinnin avulla ihmiset voivat yhdistää asumisessa ja työnteossa arvostamansa asiat joiden ansiosta elämänlaatu paranee. (Jolkkonen et al. 2004, 36; Ollikkala 1992, 1992.) Esimerkiksi joidenkin yksilöiden ja perheiden elämänlaatua lisää maaseutumainen, luonnonläheinen elinympäristö ja halvemmat asumiskustannukset. Toisaalta osa ihmisistä arvostaa kaupunkiasumista erilaisten palvelujen (esim. koulutus-, kulttuuripalvelut) vuoksi, vaikka työpaikka sijaitsisikin kaupungin ulkopuolella. Pendelöinnin avulla on myös mahdollista yhdistää perheen sisällä kaksi uraa, joka voi olla elämänlaatua kohottava tekijä. Lisäksi työmatkaliikkuvuuden johdosta yksilöiden elämänpiiri laajenee oman asuinkunnan ulkopuolelle ja tuo yksilöille alueellista vaihtelua. Tämä helpottaa työ- ja vapaa-ajan selkeätä erottamista toisistaan. Työmatkan aikana kotiasiat voidaan nollata pois mielestä ja siirtyä töissä odottaviin asioihin ja päinvastoin. (Ollikkala 1992, 65.) Osalle yksilöistä pendelöinti toimintana itsessään on miellyttävää. Pendelöijä voi kokea työmatkaan käytetyn ajan omaksi henkilökohtaiseksi ajaksi. Kulkuneuvosta ja ihmisten tavoista riippuen yksilöt voivat hyödyntää työmatkaan kulutettua aikaa esimerkiksi musiikin kuunteluun, lukemiseen, mietiskelyyn tai keskusteluun. (Ory et al. 2004, 335, 356.)

Konttajärven (2000, 42–44) tutkimuksessa pendelöijät ilmoittivat edellä mainittuja asioita pendelöinnin hyväksi puoliksi. Mielenkiintoista tutkimuksen tuloksissa oli se, että pitkillä työmatkoilla voi olla myös positiiviset puolensa. Esimerkiksi pitkään työmatkaan kulunut aika koettiin siinä mielessä positiivisena, että se oli ns. omaa aikaa. Tällöin pendelöijät käyttivät työmatka-ajan ajatustyöhön, jolloin saattoi valmistautua työhön tai päinvastoin miettiä kotiin liittyviä asioita rauhassa. Oma aika saattoi olla aikaa omille ajatuksille ja rentoutumiselle. Myös se, että työmatka antoi pendelöijille enemmän välimatkaa työn ja vapaa-ajan välille koettiin hyvänä asiana. Tällöin korostettiin että erottautuminen työpaikasta, työasioista ja työkavereista pendelöinnin avulla oli mielekästä. Muita pendelöinnin positiivisia puolia olivat mielekäs työ, asumisen laatu ja elinpiirin laajeneminen. Jolkkosen, Jolkkosen ja Soinisen (2003, 113) tutkimuksen mukaan pendelöijät hyödynsivät työmatka-ajan jo edellä mainittuihin asioihin kuten omien, koti- ja työasioiden pohdiskeluun. Työmatka-aikaa käytettiin lisäksi työ- ja kotiasioista irrottautumiseen ja rentoutumiseen.

Toisaalta pendelöinnistä koituu erilaisia hättävaiikutuksia yksilöille. Lisääntyvän pendelöinnin selkeänä hättäpuolena voidaan pitää sitä, että työmatkojen pidentyessä sekä työn kuormittavuus että taloudelliset ja sosiaaliset kustannukset kasvavat. Pendelöijien työmatkoihin kuluu aikaa jolloin työn, perheen ja hoivavastuun yhteensovittaminen vaikeutuu ja vapaa-aika vähenee. (Jolkkonen et al. 2004, 36.) Tämä saattaa ilmetä hoivavajeena ja puolisoiden keskinäisen tasa-arvon heikentymisenä. Lisäksi pitkistä työmatkoista voi seurata stressiä, henkistä ja fyysistä väsymystä, jotka vaikuttavat työskentelykykyyn niin töissä kuin kotonakin. Pendelöinnin huonoksi puoleksi yksilön kannalta voidaan lukea myös kasvaneet onnettomuusriskit liikenteessä. (Ollikkala 1992, 65; Ory et al. 2004, 335.)

Konttajärven (2000, 45–47) tutkimuksen mukaan pendelöijät erittelivät pendelöinnin huonoiksi puoliksi muun muassa ajankäytön, liikkumisen, työmatkojen kustannukset ja henkisen rasittavuuden. Erityisesti ajankäytön kannalta pendelöinti koettiin hukkaan heitetyksi ajaksi. Tällöin vapaa-aika lyheni ja vaikutukset olivat negatiivisia suhteessa perheen kanssa vietettyyn aikaan ja elämänlaatuun. Taloudellisten kustannusten lisäksi pendelöinti aiheutti henkisiä rasituksia. Työmatkaliikkuminen koettiin väsyttäväksi ja raskaaksi. Muita pendelöinnin huonoja puolia olivat liikenteen aiheuttama stressi ja yksityisautoiluun liittyvät huolet. Kysymykseen pendelöinnin huonoista puolista vastasi useampi vastaaja kuin kysymykseen pendelöinnin hyvistä puolista. Näin ollen pendelöinnin huonot puolet korostuivat enemmän. Jolkkosen, Jolkkosen ja Soinisen (2003, 129) tutkimuksessa pendelöijät kokivat pitkien työmatkojen

vaikutukset haitallisiksi suhteessa perhe-elämään, harrastuksiin ja vapaa-aikaan. Mitä pidemmäksi pendelöijien työmatkat muodostuivat, sitä useammin pendelöintiä pidettiin haitallisena asiana.

Huomionarvoinen seikka molemmissa tutkimuksissa kuitenkin on se, että vaikka pendelöinti koettiin osittain negatiiviseksi asiaksi, niin asuntoon ja asuinpaikkaan oltiin tyytyväisiä. Näin ollen muuttohalukkuutta asuinpaikan vaihtamiseksi oli melko vähän. Konttajärven (2000, 97) tutkimuksessa vain 7 % vastaajista oli harkinnut muuttoa työpaikkakunnalleen. Jolkkosen, Jolkkosen ja Soinisen (2003, 130) tutkimuksen mukaan 25 % vastaajista oli harkinnut asuinpaikan vaihtoa, mutta noin 66 % vastaajista olisi ollut halukas vaihtamaan työpaikkaa, mikäli lähempää olisi löytynyt sopivaa työtä. Tulosta voidaan tulkita siten että ainakin osalle pendelöijistä asunnon ja asumisen hyvät puolet korostuvat enemmän kuin pitkän työmatkan taittamisen huonot puolet.

2.7.2 Pendelöinnin edut ja haitat yhteiskunnallisesta näkökulmasta

Yksilöllisten tekijöiden lisäksi pendelöinnin vaikutuksia voidaan tarkastella organisaatioiden, yritysten, työmarkkinoiden ja yhteiskunnan näkökulmista. Työmarkkinoiden kannalta pendelöinti ja pidentyneet työmatkat edistävät työmarkkinoiden toimivuutta työvoiman lähiliikkuvuuden kautta (Koistinen 1999, 121). Pendelöinti onkin voimakkaampi työmarkkinoiden sopeutumisen mekanismi kuin muuttoliike, sillä sen oletetaan reagoivan nopeammin työmarkkinoilla tapahtuneisiin muutoksiin kuin maassamuuton. Näin työmatkaliikkuvuus tasapainottaa työvoiman alueellista kysyntää ja tarjontaa. Pendelöinti edistääkin yksilöiden työllistymisen ohella laajemmassa mittakaavassa myös makrotason työllisyyttä. (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 131, 133.) Esimerkiksi keskuksen kehyskunnissa voi asua useampia työllisiä kuin siellä on työpaikkoja ja työmatkaliikkuvuuden harjoittamisella on näin suuri merkitys kehyskuntien työllisyydelle. Tällöin pendelöinti sitoo kaupunkien ja maaseudun työmarkkinat toisiinsa. Yritysten ja organisaatioiden kannalta lisääntynyt pendelöinti mahdollistaa ammattitaitoisemman ja monipuolisemman työvoiman saannin. (Jolkkonen et al. 2004, 36; Schulman et al. 1995, 8–9.)

Työmatkaliikkuvuus on merkittävää myös aluekehityksen kannalta sillä pendelöinti maaseudulta keskukseen hidastaa väestön vanhenemista. Lisäksi se mahdollistaa asutuksen säilymisen maaseudulla. Eli pendelöinnin avulla maaseutu pystytään pitämään ainakin keskusten

työssäkäyntietäisyydelle asti elävänä. Pendelöijät maksavat veronsa kotikuntaansa, ja näin jonkintasoiset sekä julkiset että yksityiset palvelut pysyvät maaseudulla. Pendelöinnin hyväksi puoleksi voi lukea myös sen, että se lisää palvelujen käyttöä keskuksissa. (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 131–135, Jolkkonen et al. 2004, 36, Ollikkala 1992, 66, Schulman et al. 1995, 8)

Toisaalta pendelöinnistä aiheutuu myös erilaisia negatiivisia seurausvaikutuksia. Nimittäin lisääntynyt pendelöinti kiihdyttää alueellista erilaistumista ja eriarvoisuutta laajoilla työssäkäyntialueilla. Koska osa työvoimasta on valmis kulkemaan pitkiä työmatkoja, niin tällöin heikommassa työmarkkina-asemassa olevan työvoiman on yhä vaikeampi työllistyä. Lisääntynyt pendelöinti maaseutualueelta keskuksiin vähentää maaseudun palveluiden käyttöä, mikäli palvelut hankitaan työmatkan varrelta. Tämä voi taas johtaa siihen, että palvelut keskittyvät liiaksi keskusalueille. Tällä taas voi olla epäedullisia vaikutuksia maaseudun työpaikkojen pysyvyydelle ja ylipäänsä palvelujen saatavuudelle. Toisaalta keskuksset menettävät verotuloja ja väestöä ympäristökunnille. (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 30; Jolkkonen et al. 2004, 36.)

Lisäksi lisääntynyt pendelöinti aiheuttaa ympäristölle kuormitusta, varsinkin kun työmatkat taitetaan pitkälti henkilöautoilla (Jolkkonen et al. 2004, 36). Tästä johtuen energian kulutus kasvaa ja erilaiset päästöt muodostuvat suuriksi. Henkilöautoliikenteen suosiminen pendelöinnissä edesauttaa ruuhkien syntymistä liikenteessä aamuisin ja iltaisin. Tämä edellyttää uusien liikenneväylien rakentamista ja vanhojen ylläpitoa ja parantamista, jotka lisäävät merkittäviä kustannuksia yhteiskunnalle. Pendelöinti ilmentää myös yhä hajautuneempia yhdyskuntarakenteita, jotka ovat haitallisia kestäväen kehityksen kannalta. (Ollikkala 1992,66; Rouwendal & Nijkamp 2004, 288; Schulman et al. 1995, 8.)

Pendelöinnin negatiivisten seurausvaikutusten vuoksi, vaihtoehtona pendelöinnille tai sen osittaiselle vähentämiselle nähdään etätyö. Etätyön suosiminen vähentäisi pitkien työmatkojen tekemisestä johtuvia kuormittavuustekijöitä sekä yksilön että ympäristön kannalta. Vaikka se on tällä hetkellä melko marginaalinen ilmiö, niin sen merkittävyys tulee oletettavasti kasvamaan tulevaisuudessa enemmän erilaisten ns. tietoammattien keskuudessa. Toisaalta pitää muistaa että etätyön tekeminen ei ole monissakaan ammateissa mahdollista, joten etätyö ei ole täydellinen keino pendelöinnin ja pitkien työmatkojen vähentämiseksi. (Helminen & Ristimäki & Oinonen 2003, 63–64; Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 30, 135; Konttajärvi 2000, 102.)

3. TUTKIMUKSEN AINEISTOT JA MENETELMÄT

3.1 Tutkimusalueiden määrittely

Tutkimuksen kohdealueina ovat Kuopion, Jyväskylän ja Tampereen työssäkäyntialueet. Työssäkäyntialue rajataan paikallisten työ- ja asuntomarkkinoiden perustalta siten, että rajattu alue muodostaa päivittäisalueen, jolla sekä asutaan että työskennellään. Asuin- ja työpaikan sijainti sekä pendelöinnin suuntautuminen ja intensiteetti antavat määrittelylle parhaat lähtökohdat. (Aaltonen 1991, 36.)

Tutkimuksen aluevalinnat on tehty muutamien eri perustein. Kuopio ja Jyväskylä ovat suomalaisia keskisuuria yliopistokaupunkeja sekä alueensa keskuksia. Kokoluokaltaan kaupungit ovat lähellä toisiaan ja esimerkiksi tarkasteltavan ajanjakson ensimmäisenä vuotena 1987 kaupunkien työpaikkamäärät olivat lähellä toisiaan (Jyväskylässä 40 753 ja Kuopiossa 39 973 työpaikkaa). Tampere on taas Kuopiota ja Jyväskylää työpaikkamääriltään ja väestöpohjaltaan selkeästi suurempi yliopistokeskus. Laman jälkeen etenkin Tampere ja myös Jyväskylä ovat olleet merkittäviä kasvuseutuja, toisin kuin Kuopio. Näkyykö tämä työssäkäyntialueiden kehityslinjoissa?

Teoreettisemmat lähtökohdat aluevalintojen perusteeksi antavat ”Kaupunkiverkkotutkimukset” (Vartiainen 1995; Vartiainen & Antikainen 1999; Antikainen 2001). Tutkimuksissa suomalaiset kaupunkiseudut on asemoitu kansalliseen rakenteeseen niiden koon, keskusmerkityksen sekä toiminnallisen erikoistumisen mukaan. Tutkijat ovat käyttäneet alueellisina rajauskriteereinä sekä seutukuntajakoja että työssäkäyntialuejakoja. Viimeisimmässä tutkimuksessa Antikainen (2001, 67) on luokitellut suomalaiset kaupunkiseudut viiteen eri typologialuokkaan jotka ovat A) *Helsingin seutu ja lähiseudut*, B) *monipuoliset yliopistoseudut*, C) *alueelliset keskukset* ja D) *teolliset keskukset*. Tässä luokittelussa kaikki tutkittavat alueet kuuluvat luokkaan B. Luokittelu on kuitenkin jaoteltu vielä alaluokkiin jonka mukaan Tampere ja Jyväskylä kuuluvat (Ba.) *teknologiakeskuksiin* ja Kuopio (Bb.) *muihin monipuolisiin* seutuihin (Kaupunkiseutujen typologia kokonaisuudessaan liitteessä 1). Tilannetta voi tulkita siten, että Tampereen ja Jyväskylän seudut ovat astetta merkittävämpiä seutuja verrattuna Kuopion seutuun tutkimuksen tyypittelyn mukaan. Mielenkiintoisen näkökulman asiaan tuo se, että aikaisemmissa tutkimuksissa Jyväskylä ja Kuopio ovat olleet myös samassa alaluokassa mutta Tampere on ollut astetta merkittävämpi (Vartiainen 1995, 36; Vartiainen & Antikainen 1999, 70). Tosin edelliset

tutkimukset eivät ole täysin vertailukelpoisia toisiinsa nähden, sillä kaupunkien tyypittelyluokat ovat jonkin verran muuttuneet. Edellä mainituista lähtökohdista on mielestäni erittäin kiinnostavaa tutkia ja vertailla Kuopion, Jyväskylän ja Tampereen työssäkäyntialueiden muutoksia ja kehityslinjoja ajanjaksolla 1987–2002.

3.2 Tutkimusaineisto, menetelmät sekä empiirisen analyysin tavoitteet

Työn empiirinen aineisto perustuu Tilastokeskuksen tuottamiin väestö- ja työssäkäyntitilastoihin. Käytettävät tilastot on poimittu Pendeli-ohjelmasta, Väestöpalvelun tilastotietokannasta sekä Altikan tilastotietokannasta. Kyseisistä tietokannoista saa tutkittavan ajanjakson 1987–2002 pendelöinti-, työpaikka-, työvoima- ja väestötilastot. Tilastot ovat aggregaattitason tilastoja ja saadut havaintoarvot ovat vuositasoisia. Tilastot on muodostettu pääosin hallinnollisista ja tilastollisista rekistereistä. Tilastot ovat myös poikkileikkausaineistoja vuoden viimeiseltä viikolta. (Tilastokeskuksen www-sivut 2006.) Tilastokeskuksen työssäkäyntitilastoja on tehty vuodesta 1987 samalla tavalla, joten eri vuosin vertailukelpoisuus on hyvä (Nieminen 1998, 94). Tilastojen pitäisi olla myös suhteellisen luotettavia, sillä Tilastokeskus on maan virallinen tilastontuottaja.

Empiirisen analyysin lähtökohtana on muodostaa tutkimuskohteiden työssäkäyntialueet. Ne on mahdollista muodostaa vuosilta 1987, 1988, 1990, 1992, 1994, 1995, 1996, 1997 (pendelöintitiedot saadaan Pendeli-ohjelmasta) 1999, 2000, 2001 ja 2002 (pendelöintitiedot saadaan Väestötilastopalvelusta). Tässä tutkimuksessa työssäkäyntialue muodostetaan Tilastokeskuksen rajaamismallin mukaisesti. Alueellinen havaintoyksikkö on kunta, jonka tietojen perusteella muodostetaan työssäkäyntialue, joka muodostuu keskuskunnasta ja mahdollisista kehyskunnista. Tutkimuksessa on huomioitu mahdolliset kuntaliitokset ja työssäkäyntialueet on muodostettu vuoden 2004 kuntajaolla.

Työssäkäyntialue muodostetaan seuraavilla ehdoilla:

- (1.) Keskuskunta on kunta, jonka työllisestä työvoimasta enintään 25 % pendelöi muualle, eikä sieltä käy töissä missään yksittäisessä kunnassa yli 10 % työllisistä. Toisin sanoen, keskuskunnassa asuvista työllisistä vähintään 75 % työskentelee asuinkunnassaan (keskuksessa). Tällöin keskus on työpaikkojen ja työllisten suhteen ns. omavarainen.

(2.) Kehyskunta on kunta, jonka työllisestä työvoimasta vähintään 10 % pendelöi keskuskuntaan. (Tietoaika 2/ 2004 16–17.)

Työssäkäyntialueiden metodologisesti samantyyppisiä muodostamisperusteita on esitetty myös ulkomaalaisessa kirjallisuudessa (mm. Coombes & Openshaw 1981, 142; Carlsson et al. 1993).

Tutkittavassa työssäkäyntialueessa tapahtuneita muutoksia havainnoidaan pendelöintitietoihin perustuvan *virta-analyysin* avulla. Tällöin huomioni kiinnittyy esimerkiksi siihen, onko työssäkäyntialue laajentunut uusilla kehyskunnilla, ja millä tavoin keskuksen ja kehyskuntien suhteet ovat muuttuneet tarkasteltavalla ajanjaksolla. Tutkin miten pendelöinti on yleistynyt, ja analysoin pendelivirtojen *suuntien, määrien, suhteiden ja intensiteettien* muutoksia työssäkäyntialueella. Tarkastelen vuositasolla, miten eri kuntien ¹sisään- ja ²ulospendelöinnit ovat kehittyneet. Esimerkiksi onko yhä useamman työpaikka eri kunnassa kuin asuinkunta. Entä miten eri kuntien ³työpaikkaomavaraisuusasteet (alueella asuva työvoima suhteessa alueella asuvaan työlliseen työvoimaan) ovat muuttuneet. Työssäkäyntialuetta koskeva virta-analyysi siis kertoo muutoksista *alueiden välisissä sidoksissa* (keskuksen ja kehyskuntien sidokset) ja *alueen laajuudesta*. Tiettyjä asioita, kuten toimialoittaista ulospendelöintiä, tutkin vuositasolla 2002.

Tilastoista voidaan muodostaa *aikasarjoja*, kun ne on kerätty systemaattisesti tasavälisin aikaväleihin. Aikasarjat koostuvat neljästä komponentista jotka ovat *trendi, sykli, kausivaihtelu* sekä *epäsäännöllinen vaihtelu*. Aikasarjan trendi kuvaa pitkän aikavälin kehityssuuntaa, ilmiöön liittyvää usean vuoden muutosvauhtia. Tämä liitetään usein sarjan rakenteellisiin piirteisiin. Sykli tarkoittaa periodista, useamman vuoden pituista vaihtelua. Syklinen vaihtelu kuvaa yleensä talouden suhdannevaihteluja. Kausivaihtelu kuvaa esimerkiksi institutionaalisista syistä johtuvaa vaihtelua, joka toistuu säännöllisesti joka vuosi, ja epäsäännöllinen vaihtelu kuvaa sarjan ennalta arvaamattomia liikkeitä. (Jolkkonen et al.2004, 18; Opetushallituksen www-sivut 2005.)

Tässä työssä käytettävät työpaikka-, työvoima- ja väestötilastot ovat aluetta kuvaavia rakennetietoja. Menetelmällisesti hyödynnän tällöin aikasarjoihin perustuvaa *rakenneanalyysia* (vuodet 1987–2002). Tutkin esimerkiksi työssäkäyntialueen eri kuntien työpaikkojen ja työllisten määrissä tapahtunutta *kehitystä* ja *muutoksia* tarkasteltavalla ajanjaksolla.

¹ Sisäänpendelöinti = Kunnan A työpaikat – Kunnassa A työskentelevät ja asuvat työlliset

² Ulospendelöinti = Kunnan A työlliset – Kunnassa A työskentelevät ja asuvat työlliset

³ Työpaikkaomavaraisuus = Kunnan A työpaikat / Kunnan A työlliset * 100

Muutoksia havainnoidaan mm. *kasvuprosenttien* (esim. alueen työpaikkojen kehitys) ja *indeksien* avulla. Oletan, että kehityskulkujen muutoksista voidaan päätellä, miten eri kehityskulut liittyvät toisiinsa. Esimerkiksi, jos yksittäisestä kehyskunnasta käydään yhä enemmän töissä keskuskunnassa (virta-analyysi), niin tilastoista voidaan mahdollisesti havaita työpaikkojen supistuvan kehityssuunnan kyseisessä kehyskunnassa. Tällöin voidaan päätellä, että yksi syy lisääntyvälle pendelöinnille on ollut työpaikkojen vähentyminen kehyskunnassa. Voidaan siis tutkia, miten kunnittainen työpaikkakehitys ja työssäkäyntialueen laajeneminen liittyvät toisiinsa. Rakennetarkastelu perustuu siis kuntakohtaisiin tietoihin, ja analyysit toteutetaan työssäkäyntialueen aluejaon (vuoden 2002) mukaisesti.

Työssäkäyntialueesta tehdään *kartografinen analyysi* siten että, työssäkäyntialue esitetään karttapohjaisesti vuosilta 1987 ja 2002. Tällöin toiminnallisen työmarkkina-alueen mahdollinen laajentuminen esitetään kartografisesti. Lisäksi empiirisen analyysin tärkeä osa on Kuopion, Jyväskylän ja Tampereen työssäkäyntialueiden keskinäinen *vertailu*. Tällä pyrin tuottamaan tietoa työssäkäyntialueiden seutuistumiskehityksen trendeistä.

Empiirisessä analyysissä yleisenä tavoitteenani on siis tutkia ja kuvata Kuopion, Jyväskylän ja Tampereen paikallisten työmarkkinoiden alueellista kehittymisprosessia vuosilta 1987–2002. Alueellinen kehittymisprosessi kuvataan työssäkäyntialueiden rakenteen ja toiminnan muutosten kautta aikasarjoihin perustuvilla virta-analyyseilla, rakenneanalyyseillä sekä kuvaamalla kartografisesti työssäkäyntialueen alku- ja lopputilanne. Tavoitteena on siis 1) tarkastella ja analysoida yksittäistä työssäkäyntialuetta ja sen kehityslinjoja (keskuksen ja kehysalueiden suhteet) työssäkäyntialueen *sisällä* sekä 2) vertailla ja analysoida tutkittavien työssäkäyntialueiden muutosprosesseja toisiinsa. Tulosten perusteella pohdin, mikä merkitys kehityskuluilla on alueen työmarkkinoiden toiminnalle, alueelliselle kehitykselle, yksilöille jne.

4. TUTKIMUKSEN EMPIIRINEN ANALYYSI

Empiirinen analyysi etenee siten, että ensiksi muodostan Kuopion työssäkäyntialueet ajanjaksolla 1987–2002. Teen empiiristä analyysia työssäkäyntialueista vuoden 2002 aluejaolla koko tarkastelujakson osalta. Toisin sanoen, vaikka kehyskunta olisi liittynyt työssäkäyntialueeseen vasta viimeisenä tarkasteluvuonna, niin kyseinen kehyskunta on analyysissa ensimmäisestä tarkasteluvuodesta. Tilastollisessa analyysissa tutkitaan työssäkäyntialueen kehitystä 1) pendelöinnin, 2) työpaikkojen ja työvoiman sekä 3) väestön

muutosten kautta. Joitain analyyssejä tehdään ainoastaan vuoden 2002 tasolla. Empiiriseen analyysiin kuuluu myös työssäkäyntialueen kartografinen analyysi tarkasteltavan ajanjakson ensimmäisestä ja viimeisestä vuodesta. Tämän jälkeen Jyväskylän ja Tampereen työssäkäyntialueille suoritetaan samanlainen analyysi kuin Kuopion alueellekin. Lopuksi alueita vertaillaan keskenään ja tehdään johtopäätöksiä Kuopion, Jyväskylän ja Tampereen paikallisten työmarkkina-alueiden toiminnan ja rakenteiden muutoksista ajanjaksolla 1987–2002.

4.1 Kuopion työssäkäyntialue

4.1.1 Kuopion työssäkäyntialueen muotoutuminen

Aloitan empiirisen analyysin esittämällä Kuopion työssäkäyntialueet vuosilta 1987–2002. Vuonna 2002 Kuopion työssäkäyntialue muodostui keskuksesta (Kuopiosta) ja kuudesta kehyskunnasta (Siilinjärvi, Karttula, Vehmersalmi, Maaninka, Tuusniemi ja Tervo), jotka liittyivät työssäkäyntialueeseen pendelöintivirtojen perusteella. Kuopion työllisestä työvoimasta 86,6 % kävi keskuksessa töissä, eikä mihinkään yksittäiseen kuntaan pendelöity yli 10 %:n osuudella (ks. taulukko 5). Kehyskunnat liittyvät Kuopioon vähintään 10 %:n pendelöintivirroilla. Huomioitavaa on, että kehyskuntien järjestys taulukossa määräytyy ensimmäisen tarkasteluvuoden 1987 pendeliprosenttien mukaan. Sama järjestys pysyy koko analyysin ajan.

Taulukko 1. Keskuksessa työssäkävien osuus (%) kuntien työllisestä työvoimasta Kuopion työssäkäyntialueella vuosina 1987–2002.

Kunnasta	1987	1988	1990	1992	1994	1995	1996	1997	1999	2000	2001	2002
Kuopio	91,3	91,7	90,6	90,7	90,0	89,7	89,7	89,2	87,9	87,5	86,9	86,6
Siilinjärvi	27,5	29,6	32,2	32,7	34,2	35,9	36,8	37,9	38,8	39,6	39,6	40,2
Karttula	20,3	21,8	26,2	25,3	27,1	29,1	29,1	31,2	34,5	36,8	37,3	37,1
Vehmersalmi	13,1	12,0	15,9	16,9	16,6	19,8	18,3	21,4	21,8	23,8	23,3	25,1
Maaninka	9,2	8,4	10,2	8,6	10,2	11,4	12,6	13,6	15,4	16,6	16,4	18,5
Tuusniemi	9,1	8,0	8,7	7,8	6,3	8,1	8,1	8,3	9,4	10,7	11,3	12,8
Tervo	5,8	5,3	6,0	5,5	6,2	6,7	6,5	6,6	9,3	10,1	12,9	13,5

Lähde: Tilastokeskus; Pendeli-ohjelma ja Väestötilastopalvelu

Taulukko 1. osoittaa hyvin Kuopion työssäkäyntialueen laajentumiskehityksen. Verrattaessa vuosia 2002 ja 1987 toisiinsa voidaan havaita, että työssäkäyntialue on laajentunut kolmella uudella kunnalla. Lisäksi kaikki kehyskunnat ovat kasvattaneet pendelöintiosuuksiaan (%) keskukseseen tarkasteltavalla ajanjaksolla. Toisin sanoen yhä suurempi suhteellinen osuus kehyskuntien työllisistä työskenteli keskuksessa 2000-luvun alussa kuin 80-luvun lopussa ja 90-luvun alussa. Varsinkin Siilinjärvi ja Karttula ovat ”kiinnittyneet” Kuopioon pendeliosuuksiensa

(%) perusteilla yhä tiukemmin. Keskuksessa sekä työssäkävien että asuvien suhteellinen osuus on pienentynyt vajaan viiden prosentin verran tarkasteltavalla ajanjaksolla. Seuraavassa taulukossa 2. esitetään keskuksessa työssäkävien määrällinen kehitys asuinkunnan mukaan.

Taulukko 2. Kuopiossa työssäkävien lukumäärä ja sen muutos (lkm / %) asuinkunnan mukaan vuosina 1987–2002.

Kunnasta	1987	1988	1990	1992	1994	1995	1996	1997	1999	2000	2001	2002	-87-02	%
Kuopio	33 856	34 587	33 866	29 422	27 393	27 660	28 155	28 989	30 593	30 879	31 125	31 386	-2 470	-7,3
Siilinjärvi	2 251	2 535	2 821	2 531	2 500	2 640	2 720	2 928	3 199	3 303	3 315	3 409	1 158	51,4
Karttula	262	299	359	300	302	318	315	365	420	455	458	479	217	82,8
Vehmersalmi	120	112	147	144	131	149	137	159	156	174	169	176	56	46,7
Maaninka	153	143	165	122	131	141	153	177	200	218	219	255	102	66,7
Tuusniemi	123	108	112	88	67	81	81	84	98	106	113	126	3	2,4
Tervo	50	48	52	40	43	44	42	43	58	63	74	86	36	72,0

Lähde: Tilastokeskus; Pendeli-ohjelma ja Väestötilastopalvelu

Taulukon 2. perusteella voidaan havaita, että jokaisen kehyskunnan osalta pendelöinti keskukseseen on kasvanut myös lukumääräisesti tarkasteltavalla ajanjaksolla. Kasvu ei kuitenkaan ole ollut jokavuotista. Esimerkiksi 1990-luvun alun laman voi huomioda tarkasteltaessa vuosia 90, -92 ja -94. Tällöin keskuksessa työssäkävien määrät ovat vähentyneet sekä kuopiolaisten että kehyskunnassa asuvien osalta. Vuoden -94 jälkeen keskuksessa työssäkävien määrät ovat kasvaneet sekä kuopiolaisten että kehyskuntalaisten osalta. Tosin kaikista kehyskunnista määrällistä kasvua ei ole tapahtunut aivan joka vuosi. Kehyskunnista Siilinjärveltä käydään ylivoimaisesti eniten töissä Kuopiossa. Esimerkiksi siilinjärveläisiä työskenteli Kuopiossa 3 409, kun muiden kehyskuntien keskuksessa työssäkävien yhteenlaskettu lukumäärä oli 1 122 vuonna 2002. Siilinjärveläisiä pendelöijä oli siis yli kolminkertainen määrä verrattuna muihin kehyskuntalaisiin yhteensä. Tämä johtuu siitä, että Siilinjärvi on väestöpohjaltaan ja työllisten määrällä mitattuna Kuopion työssäkävialueen suurin kehyskunta.

Keskuksessa työssäkävien prosentuaalinen kasvu on ollut selkeää kaikista muista kehyskunnista luukuun ottamatta Tuusniemeä. Varsinkin Karttulan kasvuprosentti on huomattava. Tarkasteltaessa taulukoita 1. ja 2. voidaan ennako-oletusten mukaisesti havaita, että kehyskunnista keskukseseen suuntautuvat pendelöintivirrat ovat kasvaneet sekä suhteellisesti (keskuksessa työssäkävien osuus (%) kehyskuntien työllisistä) että lukumääräisesti. Tilannetta voidaan tulkita siten, että kehyskunnissa asuvat työlliset käyvät töissä keskuksessa yhä useammin. Sitä vastoin keskuksessa sekä työssäkävien että asuvien määrä on laskenut.

Taulukko 3. Asuinkunnastaan ulospendelöivien osuus (%) Kuopion työssäkäyntialueella vuosina 1987–2002.

Kunnasta	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Kuopio	8,7	8,3	9,0	9,4	9,3	9,3	9,6	10,0	10,3	10,3	10,8	11,9	12,1	12,5	13,1	13,4
Siilinjärvi	34,3	36,6	38,1	39,7	39,7	39,8	41,3	42,0	44,8	44,7	46,2	48,2	48,5	49,3	50,3	50,6
Karttula	28,8	29,4	34,3	36,1	34,3	33,5	33,0	36,6	40,4	39,9	43,5	48,6	49,0	49,8	50,1	51,2
Vehmersalmi	15,7	14,8	20,0	19,9	19,7	21,2	19,1	20,9	25,5	23,8	26,4	30,2	27,6	31,5	32,6	33,7
Maaninka	19,8	19,5	22,8	23,5	21,0	21,5	22,2	23,9	26,3	28,4	30,1	33,9	34,2	35,4	37,9	39,4
Tuusniemi	15,6	14,7	17,4	17,0	15,0	16,2	14,3	13,9	17,5	16,9	18,2	19,8	21,6	25,6	25,9	28,6
Tervo	19,8	18,7	18,2	19,5	18,1	19,4	19,0	20,2	23,8	25,2	25,7	30,3	30,7	34,2	35,0	39,0

Lähde: Tilastokeskus; Altika, Pendeli-ohjelma ja Väestötilastopalvelu

Taulukko 3. kertoo sen, kuinka suuri osa (%) kunnassa asuvista työllisistä ylipäänsä pendelöi. Taulukko 3. kertoo myös käänteisesti sen, (100-ulospendelöintiosuus) kuinka suuri osuus (%) kunnan työllisistä työskentelee asuinkunnassaan. Tarkasteltaessa taulukkoa havaitaan, että ulospendelöintiosuudet (%) ovat kasvaneet huomattavasti kaikissa Kuopion työssäkäyntialueen kunnissa. Toisin sanoen omassa asuinkunnassa työskentelevien osuudet ovat pienentyneet, ja näin ollen kuntien rajat ylittävän työmatkaliikkuvuuden merkittävyys on kasvanut Kuopion työssäkäyntialueella tarkasteltavalla ajanjaksolla. Esimerkiksi siilinjärveläisistä ja karttulalaisista yli puolet työskenteli asuinkuntansa ulkopuolella vuosina 2001 ja 2002. Lisäksi vertailemalla taulukoita 1. ja 3. huomataan, että kehyskuntien ulospendelöintivirrat eivät suuntaudu pelkästään keskukseen. Luonnollisesti keskuksen ulospendelöintiosuudet (%) ovat olleet työssäkäyntialueen pienimpiä.

Taulukko 4. Sisäänpendelöivien osuus (%) kuntien työpaikoista Kuopion työssäkäyntialueella vuosina 1987–2002.

Kunnasta	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Kuopio	15,3	15,7	18,7	17,2	16,7	16,4	17,3	17,0	17,8	18,0	18,6	19,6	19,2	20,1	19,8	20,0
Siilinjärvi	22,2	18,9	23,1	24,2	22,9	22,4	24,0	24,1	26,3	26,8	27,1	29,1	29,0	29,5	30,6	31,7
Karttula	10,3	11,0	20,8	12,5	9,7	13,0	12,5	12,7	15,1	14,6	15,3	20,1	22,8	23,4	23,8	23,6
Vehmersalmi	5,2	5,7	6,1	7,0	7,0	7,0	5,1	7,4	8,2	9,8	8,5	9,9	9,1	12,3	12,1	13,1
Maaninka	6,7	8,2	8,3	8,7	8,2	7,5	7,9	9,4	11,7	10,2	10,4	13,5	13,6	14,9	14,4	14,8
Tuusniemi	5,8	6,4	6,5	8,0	7,3	7,7	7,8	7,4	8,7	8,6	7,0	9,1	9,4	14,2	13,3	13,8
Tervo	8,9	8,7	8,8	7,2	6,8	7,2	7,1	9,2	10,2	9,4	13,1	11,4	13,6	12,2	14,7	17,9

Lähde: Tilastokeskus; Altika, Pendeli-ohjelma ja Väestötilastopalvelu

Taulukosta 4. voidaan havaita, kuinka suuri osuus kuntien työpaikoista on ollut ”ulkokuntalaisten hallussa” tarkasteltavalla ajanjaksolla. Sisäänpendelöinnin suhteelliset osuudet ovatkin mielenkiintoisesti kasvaneet Kuopion työssäkäyntialueen kaikissa kunnissa eli

sisäänpendelöinnin merkittävyys on lisääntynyt. Sisäänpendelöintiosuudet (%) olivat korkeampia Siilinjärvellä kuin Kuopiossa koko ajanjakson ajan. Myös Karttulan sisäänpendelöintiosuudet (%) olivat Kuopiota korkeammat ajanjakson loppupäässä. Mielenkiintoista on lisäksi se, että työssäkäyntialueen pienten kuntien kuten Vehmersalmen, Tervon ja Tuusniemen sisäänpendelöintiosuudet (%) ovat kasvaneet. Mielenkiintoinen tulos kertoo siitä, että myös kehyskuntiin suuntautuneet pendelöintivirrat ovat kasvaneet. Yleensä huomio on kiinnittynyt vain keskukseen suuntautuviin pendelöintivirtoihin niiden lukumääräisesti suuremman intensiteetin vuoksi.

Taulukko 5. Kuopion työssäkäyntialueen työssäkäyntivirrat (%) asuinkunnan mukaan vuonna 2002.

Asuinkunta	Asuinkuntaan	Keskukseen	Kehyskuntiin	TA sisällä	TA ulkopuolelle
Kuopio	86,6	86,6	3,8	90,4	9,6
Siilinjärvi	49,4	40,2	0,8	90,4	9,6
Karttula	48,8	37,1	2,9	88,8	11,2
Vehmersalmi	66,3	25,1	3,9	95,3	4,7
Maaninka	60,6	18,5	11,9	91,0	9,0
Tuusniemi	71,4	12,8	2,1	86,3	13,7
Tervo	61,0	13,5	8,0	82,5	17,5

Lähde: Tilastokeskus: Väestötilastopalvelu

Taulukossa 5. tarkastellaan Kuopion työssäkäyntialueen ”pitävyyttä” asuinkunnittain vuositasolla 2002. Taulukko kertoo siis sen, kuinka suurella prosentuaalisella osuudella työssäkäyntialueella asuvat työskentelivät alueen sisällä ja ulkopuolella. Esimerkiksi sekä kuopiolaisista että siilinjärveläisistä alueen sisällä työskenteli 90,4 prosenttia ja alueen ulkopuolelle pendelöi 9,6 prosenttia työllisistä. Kehyskuntiin-sarake kertoo sen, kuinka suurella osuudella esimerkiksi karttulalaiset työskentelivät muissa kehyskunnissa. Karttulalaisia työskenteli muissa kehyskunnissa (Siilinjärvi, Vehmersalmi, Maaninka, Tuusniemi ja Tervo) 2,9 prosenttia työllisistä. Työssäkäyntialueen keskuksessa asuvista työskenteli 3,8 prosenttia kehyskunnissa. Maaninkalaisten ulospendelöintiosuus (%) muihin kehyskuntiin on varsin huomattava verrattuna työssäkäyntialueen muihin kuntiin. Maaninkalaiset pendelöivätkin suhteellisen paljon Siilinjärvelle töihin. Toisaalta Tuusniemeltä ja Tervosta pendelöitiin heikoiten keskukseen, joten on varsin loogista, että näiden kehyskuntien työssäkäyntialueen ulkopuolelle suuntautuvat ulospendelöintiosuudet (%) olivat työssäkäyntialueen korkeimpia. Tuusniemeltä pendelöitiin lähikuntiin kuten Kaaville ja Juankoskelle. Tervosta taas pendelöitiin lähikuntiin kuten Suonenjoelle ja Keiteleelle.

Taulukko 5. osoittaa keskuksen tärkeyden työssäkäyntialueen sisäisten pendelivirtojen kohteena. Toisin sanoen Kuopio on kehyskunnissa asuville työllisille alueen tärkeä keskus työpaikkoineen. Toisaalta huomattavaa on myös se, että esimerkiksi siilinjärveläiset työskentelivät suuremmalla osuudella asuinkunnassaan kuin keskuksessa. Näin on jokaisen kehyskuntalaisen suhteen, vaikka keskuksessa työskentelevien osuudet olivatkin merkittäviä.

Taulukko 6. Toimialoittainen* ulospendelöinti (lkm / %) Kuopion työssäkäyntialueen kunnista vuonna 2002.

Kunta / Työlliset	Toimialat yhteensä		Maa, metsä-, riista- ja kalatalous		Kaivos toiminta ja louhinta		Teollisuus		Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto		Rakenta- minen		Kauppa, majoitus- ja ravitsemis- toiminta		Kuljetus, varastointi ja tieto- liikenne		Rahoitus-, vakuutus- ym toiminta		Yhteiskun- nalliset palvelut	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Kuopio																				
Työlliset	36 258	100	519	100	46	100	4084	100	321	100	1957	100	5748	100	2560	100	5474	100	14978	100
Kuopio	31 386	86,6	442	85,2	17	37,0	3324	81,4	314	97,8	1585	81,0	4795	83,4	2188	85,5	4932	90,1	13219	88,3
ulospendelöinti	4 872	13,4	77	14,8	29	63,0	760	18,6	7	2,2	372	19,0	953	16,6	372	14,5	542	9,9	1759	11,7
Siilinjärvi																				
Työlliset	8 479	100	402	100	88	100	1263	100	68	100	669	100	1143	100	540	100	895	100	3267	100
Siilinjärvi	4 191	49,4	329	81,8	73	83,0	617	48,9	16	23,5	303	45,3	527	46,1	199	36,9	315	35,2	1668	51,1
ulospendelöinti	4 288	50,6	73	18,2	15	17,0	646	51,1	52	76,5	366	54,7	616	53,9	341	63,1	580	64,8	1599	48,9
Karttula																				
Työlliset	1 290	100	152	100	2	100	159	100	5	100	93	100	138	100	95	100	127	100	486	100
Karttula	630	48,8	143	94,1	0	0	56	35,2	0	0	30	32,3	53	38,4	26	27,4	49	38,6	240	49,4
ulospendelöinti	660	51,2	9	5,9	2	100	103	64,8	5	100	63	67,7	85	61,6	69	72,6	78	61,4	246	50,6
Vehmersalmi																				
Työlliset	701	100	189	100	0	0	53	100	4	100	49	100	61	100	38	100	55	100	219	100
Vehmersalmi	465	66,3	181	95,8	0	0	20	37,7	3	75,0	15	30,6	31	50,8	21	55,3	35	63,6	126	57,5
ulospendelöinti	236	33,7	8	4,2	0	0	33	62,3	1	25,0	34	69,4	30	49,2	17	44,7	20	36,4	93	42,5
Maaninka																				
Työlliset	1381	100	342	100	11	100	135	100	5	100	74	100	133	100	94	100	105	100	417	100
Maaninka	837	60,6	329	96,2	2	18,2	23	17,0	1	20,0	23	31,1	70	52,6	40	42,6	61	58,1	223	53,5
ulospendelöinti	544	39,4	13	3,8	9	81,8	112	83,0	4	80,0	51	68,9	63	47,4	54	57,4	44	41,9	194	46,5
Tuusniemi																				
Työlliset	988	100	205	100	7	100	118	100	12	100	53	100	100	100	57	100	50	100	342	100
Tuusniemi	705	71,4	182	88,8	2	28,6	61	51,7	8	66,7	28	52,8	66	66,0	33	57,9	34	68,0	247	72,2
ulospendelöinti	283	28,6	23	11,2	5	71,4	57	48,3	4	33,3	25	47,2	34	34,0	24	42,1	16	32,0	95	27,8
Tervo																				
Työlliset	638	100	151	100	0	0	66	100	2	100	26	100	78	100	50	100	48	100	191	100
Tervo	389	61,0	126	83,4	0	0	14	21,2	1	50,0	10	38,5	42	53,8	26	52,0	29	60,4	115	60,2
ulospendelöinti	249	39,0	25	16,6	0	0	52	78,8	1	50,0	16	61,5	36	46,2	24	48,0	19	39,6	76	39,8

Lähde: Tilastokeskus; Väestötalustopalvelu, Toimialaa* tuntematon ei ole huomioitu taulukossa

Taulukossa 6. esitetään toimialoittainen ulospendelöinti sekä lukumääräisesti että prosentuaalisesti työssäkäyntialueen kunnista vuositasona 2002. Kuopion ulospendelöintiosuus (%) (kaikki toimialat) oli työssäkäyntialueen pienin, mutta lukumääräisesti asiaa tarkastellen Kuopiosta pendelöitiin eniten, koska keskuksessa asui myös eniten työllisiä (noin 2,7 -kertaisesti verrattuna muiden kehyskuntien työllisten yhteissummaan). Taulukon mukaan kehyskunnista pendelöitiin suhteellisesti vähiten alkutuotannon työpaikkoihin. Tämä selittyy osin sillä, että

esimerkiksi maatilanpito on varsin paikkasidonnainen toimiala. Toisaalta tarkasteltaessa keskusta havaitaan, että alkutuotannon ulospendelöintiosuus (%) oli jopa hieman suurempi kuin ulospendelöintiosuus (%) kokonaisuudessaan (kaikki toimialat). Tämä johtuu osittain siitä, että keskuksessa asuvat maa- ja metsätalouden ammattilaiset työskentelivät kehyskunnissa.

Perinteisistä pendelöinnin toimialoista (ks. s. 37) teollisuuden ja rakentamisen ulospendelöintiosuudet (%) olivat suurempia kuin ulospendelöintiosuudet (%) kokonaisuudessaan (kaikki toimialat) kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa. Tietyissä kehyskunnissa prosentuaaliset osuudet ovat varsin korkeita. Esimerkiksi Maaningalta pendelöitiin 83 prosentin osuudella teollisuuden työpaikkoihin. Muita korkeita ulospendelöintiosuuksia (%) löytyy kuljetuksen, varastoinnin ja tietoliikenteen toimialalta. Lisäksi korkeita ulospendelöintiosuuksia (%) löytyy kaivostoiminnan ja louhinnan sekä sähkö-, kaasu ja vesihuollon toimialoilta. Tosin lukumääräisesti mitattuna toimialat ovat melko pieniä. Kuopiolaiset pendelöivät suhteellisesti eniten juuri kaivostoiminnan ja louhinnan toimialalla, vaikka määrällisesti pendelöinti oli toiseksi pienintä. Suurin osa Kuopiosta (15 kuopiolaista Siilinjärvelle) suuntatuvista ulospendelöintivirroista kaivostoiminnan ja louhinnan toimialalla suuntautui Siilinjärvelle, jossa sijaitsi kyseisen toimialan työpaikkoja. Huomattavaa onkin, että Siilinjärven pienin ulospendelöintiosuus (%) oli juuri kaivostoiminnan ja louhinnan toimialalla.

Siilinjärvellä ja Karttulassa ulospendelöintiosuudet (%) rahoitus- ja vakuutustoiminnan toimialalla olivat ulospendelöinnin kokonaisuusosuuksia (%) (kaikki toimialat) selvästi suuremmat. Rahoituksen- ja vakuutustoiminnan pendelöintivirrat Siilinjärveltä (500 työntekijää keskukseseen) ja Karttulasta (63 työntekijää keskukseseen) suuntautuivat selvästi Kuopioon. Kaikista työssäkäyntialueen kunnista asuinkunnan ulkopuolelle pendelöitiin määrällisesti eniten yhteiskunnallisten palvelujen toimialalta. Tämä selittyy sillä, että kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa työntekijöitä oli lukumääräisesti selvästi eniten yhteiskunnallisten palvelujen toimialalla.

Taulukko 7. Toimialoittainen* sisään-, ulos- ja nettopendelöinti (lkm) Kuopion työssäkäyntialueen kunnista vuonna 2002.

Kunta/ Pendelöinti	Yht.	Maa, metsä-, riista- ja kalatalous	Kaivos toiminta ja louhinta	Teollisuus	Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	Rakenta- minen	Kaupp, majoitus- ja ravitse- mis- toiminta	Kuljetus, varastointi ja tieto- liikenne	Rahoitus-, vakuutus- ym toiminta	Yhteis- kunnalliset palvelut
Kuopio										
sisäänpendelöinti	7 834	156	11	1 010	78	776	1 093	793	1 191	2 726
ulospendelöinti	4 872	77	29	760	7	372	953	372	542	1 759
nettopendelöinti	2 962	79	-18	250	71	404	140	421	649	967
Siilinjärvi										
sisäänpendelöinti	1 947	26	36	362	13	222	209	125	79	875
ulospendelöinti	4 288	73	15	646	52	366	616	341	580	1 599
nettopendelöinti	-2341	-47	21	-284	-39	-144	-407	-216	-501	-724
Karttula										
sisäänpendelöinti	195	17	0	18	0	17	26	9	23	84
ulospendelöinti	660	9	2	103	5	63	85	69	78	246
nettopendelöinti	-465	8	-2	-85	-5	-46	-59	-60	-55	-162
Vehmersalmi										
sisäänpendelöinti	70	3	0	5	1	4	7	23	0	27
ulospendelöinti	236	8	0	33	1	34	30	17	20	93
nettopendelöinti	-166	-5	0	-28	0	-30	-23	6	-20	-66
Maaninka										
sisäänpendelöinti	144	5	0	36	0	17	16	20	11	39
ulospendelöinti	544	13	9	112	4	51	63	54	44	194
nettopendelöinti	-400	-8	-9	-76	-4	-34	-47	-34	-33	-155
Tuusniemi										
sisäänpendelöinti	113	17	0	19	2	5	13	6	3	48
ulospendelöinti	283	23	5	57	4	25	34	24	16	95
nettopendelöinti	-170	-6	-5	-38	-2	-20	-21	-18	-13	-47
Tervo										
sisäänpendelöinti	85	3	1	13	0	2	20	5	3	38
ulospendelöinti	249	25	0	52	1	16	36	24	19	76
nettopendelöinti	-164	-22	1	-39	-1	-14	-16	-19	-16	-38

Lähde: Tilastokeskus; Väestötilastopalvelu, Toimialaa* tuntematon ei ole huomioitu taulukossa

Taulukossa 7. on eriteltyä toimialoittaiset sisään-, ulos- ja nettopendelöinnit Kuopion työssäkäyntialueella vuositason 2002. Taulukko osoittaaakin työssäkäyntialueen keskuksen alueellisen vahvuuden työpaikkojen suhteen. Keskuksessa nettopendelöinti oli pitkälti positiivista, kun taas kehyskunnissa nettopendelöinti oli enimmäkseen negatiivista. Keskuksessa ainoastaan kaivostoiminnan ja louhinnan toimialalla oli negatiivinen nettopendelöinti. Mielenkiintoisesti Siilinjärvellä kyseisen toimialan nettopendelöinti oli ainoana positiivinen. Toisin sanoen Siilinjärvellä oli kyseisen toimialan työpaikkoja. Kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa sekä sisään- että ulospendelöintivirrat olivat suurimmat yhteiskunnallisten palvelujen toimialalla. Se kertoo siitä, että työpaikkoja oli eniten kyseisellä toimialalla.

4.1.2 Työpaikkojen ja työllisen työvoiman muutokset Kuopion työssäkäyntialueen kunnissa ajanjaksolla 1987–2002

Tässä osiossa tarkastellaan työpaikkojen ja työllisen työvoiman kehityslinjoja Kuopion työssäkäyntialueella ajanjaksolla 1987–2002. Ensin analysoin työpaikkojen alueellisessa kehityksessä tapahtuneita muutoksia ja tämän jälkeen muutoksia työllisen työvoiman osalta. Tätä seuraavassa osiossa tarkastellaan lisäksi työssäkäyntialueen kuntakohtaisia väestömuutostietoja. Nimittäin analysoimalla jo edellä kuvattujen pendelöintitietojen ohella työpaikka- ja väestökehitystä yritän määrittää sitä, miten kuntakohtaiset työpaikka- ja väestökehityksen linjat vaikuttavat työssäkäyntialueen laajentumiskehitykseen.

Taulukko 8. Työpaikkojen kehitys indekseittäin Kuopion työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002.

Kunta	1987 (lkm)	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Kuopio	39 973	100,0	102,7	106,1	102,4	94,3	88,1	81,4	82,6	84,2	85,9	89,1	92,7	94,7	96,7	97,1	98,1
Siilinjärvi	6 923	100,0	96,6	103,7	100,8	93,1	86,7	79,5	80,8	79,6	80,6	82,5	85,5	86,5	86,6	86,6	88,7
Karttula	1 025	100,0	106,1	108,0	97,6	90,7	88,6	81,7	79,0	74,9	74,2	76,1	73,9	78,6	78,9	78,3	80,5
Vehmersalmi	815	100,0	103,4	96,4	97,5	92,3	88,7	82,6	82,7	74,8	77,5	73,3	70,9	70,1	70,1	68,2	65,6
Maaninka	1 424	100,0	104,4	100,4	95,4	95,2	84,7	78,1	76,2	72,5	67,8	71,1	70,6	69,5	70,0	68,2	68,9
Tuusniemi	1 217	100,0	100,8	101,4	95,5	88,7	84,1	80,4	80,5	74,4	74,5	73,0	75,9	73,4	70,6	70,3	67,2
Tervo	815	100,0	105,9	105,6	99,0	92,9	82,4	77,8	79,9	73,5	69,8	73,0	66,7	65,5	61,5	61,5	62,2

Lähde: Tilastokeskus; Altika, Väestötilastopalvelu

Taulukossa 8. kuvataan työpaikkojen kehitystä indekseittäin Kuopion työssäkäyntialueen kunnissa vuoden 1987 tasolta koko tarkasteltavan ajanjakson osalta. Työpaikkojen määrällä mitattuna Kuopio on alueen kiistämätön keskus vuodesta riippumatta. Kehyskunnista taas Siilinjärvellä on huomattavasti eniten työpaikkoja verrattuna muihin kehyskuntiin. Taulukosta 8. voidaan havaita, että kaikissa kunnissa työpaikkojen lukumäärät kasvoivat ennen 90-luvun alun lamaa. Lamavuosien työpaikkamenetykset olivatkin huomattavia työssäkäyntialueen kaikissa kunnissa. Ajanjakson puitteissa tarkasteltuna, Kuopiossa ja Siilinjärvellä vähiten työpaikkoja oli vuonna 1993. Karttulassa oli työpaikkoja vähiten vuonna 1998, Maaningalla ja Tervossa vuonna 2001 ja Vehmersalmella ja Tuusniemellä vuonna 2002. Työssäkäyntialueen kunnista Kuopion työpaikkakehitys on ollut kasvu-uralla vuodesta 1994 ja Siilinjärven vuodesta 1996 lähtien. Muiden kehyskuntien positiiviset työpaikkakehitykset ovat olleet heikompia ja katkonaisempia.

Taulukossa 8. on myös huomattavaa se, että vaikka Kuopion työpaikkakehitys kääntyikin kasvu-uralle noususuhdanteen oloissa, eivät kasvuprosentit yltäneet aivan paikkaamaan lamanaikaista

menetystä tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Huomattavaa on myös se, että kehyskunnista Vehmersalmen, Maaningan, Tuusniemen ja Tervon kehityslinjat työpaikkojen lisääntymisen suhteen ovat olleet huomattavan heikkoja. Päteekö samat kehityslinjat myös työllisen työvoiman kehityslinjojen suhteen Kuopion työssäkäyntialueella tarkasteltavan ajanjakson puitteissa?

Taulukko 9. Työllisen työvoiman kehitys indekseittäin Kuopion työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002.

Kunta	1987 (lkm)	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Kuopio	37 094	100,0	101,7	102,1	100,8	93,4	87,5	80,3	82,0	83,1	84,7	87,6	91,2	93,8	95,1	96,6	97,7
Siilinjärvi	8 197	100,0	104,4	108,9	106,9	100,5	94,3	87,1	89,3	89,6	90,2	94,3	98,7	100,7	101,7	102,2	103,4
Karttula	1 291	100,0	106,2	103,3	106,0	99,1	91,9	84,7	86,4	84,7	83,7	90,5	91,1	94,4	95,7	95,0	99,9
Vehmersalmi	917	100,0	101,7	100,5	100,5	95,0	93,0	86,2	86,0	82,0	81,6	80,9	81,4	78,2	79,7	79,1	76,4
Maaninka	1 656	100,0	102,3	102,5	97,9	95,1	85,7	79,5	78,0	74,6	73,1	78,4	79,4	78,5	79,3	80,9	83,4
Tuusniemi	1 359	100,0	99,0	101,5	94,8	86,6	82,9	77,4	77,6	73,7	73,4	74,4	77,0	75,9	72,8	73,7	72,7
Tervo	865	100,0	104,9	104,3	100,5	93,2	83,6	78,7	80,1	76,3	74,5	75,1	74,7	71,9	72,4	71,1	73,8

Lähde: Tilastokeskus: Altika

Taulukosta 9. voidaan havaita, että työllisiä on asunut työssäkäyntialueen kunnissa eniten vuosina 1988 tai 1989. Laman vaikutukset ovat havaittavissa koko työssäkäyntialueella asuvien työllisten määrissä 90-luvun alussa. Siilinjärveläisiä ja kuopiolaisia työllisiä oli vähiten vuonna 1993 ja tämän jälkeen näissä kunnissa asuvien työllisten määrä on noussut. Muissa kunnissa asuvien työllisten määrän kehitys on ollut hajanaisempaa. Esimerkiksi vehmersalmelaisia ja tuusniemeläisiä työllisiä oli vähiten vuonna 2002 tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Työssäkäyntialueen kunnista ainoastaan Siilinjärvellä asui vuosituhaten vaihteessa yhtä paljon työllisiä kuin vuonna 1987. Tosin sielläkään ei päästy huippuvuosien lukemiin.

Kehyskuntien osalta on huomattavaa, että työllisen työvoiman kehitys on ollut suhteellisesti jonkin verran parempaa kuin kuntien työpaikkakehitykset. Toisin sanoen, kehyskunnissa asuvien työllisten väheneminen ei ole ollut suhteellisesti yhtä suurta kuin kehyskunnissa sijaitsevien työpaikkojen. Tämä indikoi hieman sitä, että kehyskunnissa asuvat työlliset työskentelevät yhä enemmän asuinkuntansa ulkopuolella. Seuraavassa työpaikkaomavaraisuusteiden kehitys kuvaakin asiaa tarkemmin.

Taulukko 10. Kuopion työssäkäyntialueen kuntien työpaikkaomavaraisuusasteet (%) vuosina 1987–2002.

Kunta	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Kuopio	107,8	108,8	112,0	109,5	108,8	108,5	109,4	108,5	109,2	109,3	109,6	109,5	108,8	109,5	108,3	108,2
Siilinjärvi	84,5	78,2	80,4	79,6	78,2	77,6	77,1	76,5	75,0	75,5	73,9	73,1	72,5	71,9	71,6	72,4
Karttula	79,4	79,4	83,0	73,0	72,7	76,5	76,6	72,7	70,3	70,4	66,7	64,4	66,1	65,5	65,5	64,0
Vehmersalmi	88,9	90,4	85,2	86,2	86,3	84,8	85,2	85,4	81,1	84,5	80,5	77,5	79,6	78,1	76,7	76,3
Maaninka	86,0	87,7	84,2	83,8	86,1	84,9	84,5	84,0	83,5	79,7	78,0	76,4	76,2	75,9	72,5	71,0
Tuusniemi	89,6	91,2	89,5	90,2	91,7	90,9	93,0	92,9	90,4	91,1	87,9	88,3	86,5	86,8	85,5	82,8
Tervo	88,1	89,0	89,2	86,8	87,8	86,7	87,1	87,9	84,9	82,6	85,5	78,6	80,2	74,9	76,3	74,3

Lähde: Tilastokeskus: Altika

Taulukon 10. työpaikkaomavaraisuusasteet mittaavat alueen työpaikkojen suhdetta alueen työlliseen työvoimaan. Keskuksessa työpaikkaomavaraisuusasteet ovat pysytelleet melko tasaisesti yli sadan (vaihteluväli 107,8 – 112,0) tutkittavalla ajanjaksolla. Toisin sanoen Kuopiossa on ollut enemmän työpaikkoja kuin siellä asuvia työllisiä. Kehyskunnissa taas työpaikkaomavaraisuusasteet ovat laskeneet hyvin selkeästi. Ne ovat myös alle sadan, joten kehyskunnissa on asunut useampia työllisiä kuin kunnissa on ollut työpaikkoja. Kehyskuntien työpaikkaomavaraisuusasteet kertovat sen, että osa kehyskuntien työllisistä on riippuvaisia muiden alueiden työpaikoista. Tämän ”riippuvuuden” voidaan nähdä myös lisääntyneen, sillä työpaikkaomavaraisuusasteet ovat laskeneet.

4.1.3 Väestö ja väestönmuutokset Kuopion työssäkäyntialueen kunnissa

Tämän osion tarkoituksena on esittää väkiluvun kehityslinjat Kuopion työssäkäyntialueen kunnissa tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Kuten jo aiemmin todettiin, myös väestönmuutoksilla on oma yhteytenä työssäkäyntialueiden laajentumiskehityksiin. Esimerkiksi voimakas muuttoliike kehyskuntiin kasvattaa oletettavasti myös pendelöintiä keskukseen.

Taulukko 11. Väestön kehitys indekseittäin Kuopion työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002.

Väkiluku	1987(lkm)	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Kuopio	78 916	100,0	100,7	101,4	102,2	103,4	104,3	105,3	106,4	107,4	108,0	108,8	109,2	109,7	109,8	110,7	111,3
Siilinjärvi	17 470	100,0	103,1	106,1	107,3	108,3	109,4	109,6	110,5	110,5	110,9	111,3	112,2	112,1	113,0	113,1	113,8
Karttula	3 281	100,0	101,1	102,3	104,5	105,9	107,7	107,4	107,3	106,5	106,7	107,3	107,0	106,6	105,9	105,2	104,8
Vehmersalmi	2 362	100,0	99,4	99,0	98,6	98,3	100,0	99,7	98,3	96,7	94,8	93,9	91,5	90,1	90,8	89,5	87,0
Maaninka	4 186	100,0	99,3	98,8	98,8	98,8	99,1	98,8	97,4	97,3	97,6	96,3	94,7	93,5	92,9	92,3	91,0
Tuusniemi	3 778	100,0	97,9	96,2	94,8	94,5	94,1	93,6	92,8	91,3	91,1	90,4	87,6	86,3	84,8	83,9	81,6
Tervo	2 263	100,0	98,2	97,9	98,6	98,5	97,4	96,9	95,1	94,1	93,7	93,4	91,2	88,8	88,1	86,2	85,1

Lähde: Tilastokeskus; Altika

Taulukon 11. mukaan väestömäärä on kasvanut Kuopiossa, Siilinjärvellä ja Karttulassa mutta vähentynyt muissa työssäkäyntialueen kunnissa. Suhteellisesti eniten väestö on lisääntynyt Siilinjärvellä ja vähentynyt Tuusniemellä. Väkilukujen perusteella voidaan todeta, että kehyskunnat ovat väestöpohjaltaan melko pieniä lukuun ottamatta Siilinjärveä.

Taulukko 12. Kuopion työssäkäyntialueen muuttoliike (lkm) kunnittain vuosina 1987–2002.

		1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Kuopio	tulomuutto	3058	3469	3161	3109	3221	2996	3111	3783	4084	4293	4552	4672	4881	4863	5617	5285
	lähtömuutto	2958	3292	3197	2917	2742	2762	2703	3383	3782	4143	4381	4714	4762	5037	5266	5041
	nettomuutto	100	177	-36	192	479	234	408	400	302	150	171	-42	119	-174	351	244
Siilinjärvi	tulomuutto	1022	1251	1219	864	926	906	799	983	957	1099	1094	1248	1158	1325	1167	1266
	lähtömuutto	892	882	866	825	955	881	945	960	1090	1158	1138	1216	1311	1262	1307	1245
	nettomuutto	130	369	353	39	-29	25	-146	23	-133	-59	-44	32	-153	63	-140	21
Karttula	tulomuutto	218	191	223	224	208	173	141	142	168	216	218	221	204	208	209	203
	lähtömuutto	173	163	170	158	134	143	157	145	180	205	202	222	217	238	221	210
	nettomuutto	45	28	53	66	74	30	-16	-3	-12	11	16	-1	-13	-30	-12	-7
Vehmersalmi	tulomuutto	94	84	76	95	93	102	58	80	67	69	96	105	83	111	93	77
	lähtömuutto	96	97	82	84	93	63	63	107	87	96	113	139	98	81	104	111
	nettomuutto	-2	-13	-6	11	0	39	-5	-27	-20	-27	-17	-34	-15	30	-11	-34
Maaninka	tulomuutto	156	129	127	162	147	143	132	117	152	160	150	150	136	159	190	180
	lähtömuutto	162	148	147	168	138	116	127	176	137	137	174	200	171	183	193	205
	nettomuutto	-6	-19	-20	-6	9	27	5	-59	15	23	-24	-50	-35	-24	-3	-25
Tuusniemi	tulomuutto	120	116	125	110	113	120	104	121	137	151	137	110	121	145	147	149
	lähtömuutto	200	160	154	146	104	96	91	109	175	142	147	186	142	177	161	194
	nettomuutto	-80	-44	-29	-36	9	24	13	12	-38	9	-10	-76	-21	-32	-14	-45
Tervo	tulomuutto	82	55	81	95	81	74	65	49	85	71	77	77	79	85	84	72
	lähtömuutto	104	85	72	68	80	85	66	80	99	76	75	102	122	88	123	70
	nettomuutto	-22	-30	9	27	1	-11	-1	-31	-14	-5	2	-25	-43	-3	-39	2

Lähde: Tilastokeskus: Altika

Muuttoliikkeen havainnointi on tärkeä osa arvioitaessa alueittaisia väestönmuutoksia. Taulukossa 12. hahmotetaan Kuopion työssäkäyntialueen kuntakohtaista muuttoliikettä tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Yleisesti ottaen sekä lähtö- että tulomuuttovirrat ovat kasvaneet laman jälkeen varsinkin Kuopiossa ja Siilinjärvellä. Erityisesti keskuksen osalta muuttovirrat ovat vain entisestään vilkastuneet vuosituhannen vaihteessa. Nettomuutto on ollut positiivista lähinnä keskuksessa. Kehyskunnista positiivista nettomuuttoa ovat saaneet Siilinjärvi ja Karttula 80-luvun lopussa sekä 90-luvun alussa. Muutoin nettomuutto on ollut kehyskunnissa pitkälti negatiivista, vaikka muutamia ”positiivisia” vuosia löytyy kaikilta kehyskunnilta. Tämä tarkoittaa sitä, että kehyskunnat ovat menettäneet väestöään muuttoliikkeen kautta. Kahden edellisen taulukon perusteella voidaan myös päätellä, että ainakin Siilinjärvellä väestönlisäys on tullut lähinnä syntyvyyden kautta.

Taulukko 13. Kuopion työssäkäyntialueella asuvan väestön ikärakenne (%) kunnittain vuonna 2002.

Ikäryhmä	0–14	15–24	25–44	45–64	65–
Kuopio	17,2	15,2	27,7	26,2	13,7
Siilinjärvi	22,5	11,4	27,8	27,9	10,4
Karttula	20,6	9,3	24,5	28,1	17,5
Vehmersalmi	14,9	7,4	20,9	34,0	22,8
Maaninka	18,1	8,3	23,8	29,4	20,4
Tuusniemi	13,9	9,9	19,9	32,3	24,0
Tervo	14,9	10,9	19,5	29,4	25,3

Lähde: Tilastokeskus: Altika

Taulukossa 13. hahmotetaan vielä työssäkäyntialueella asuvan väestön ikärakennetta kunnittain vuositasona 2002. Oletus, että Siilinjärven väestönlisäys on tapahtunut lähinnä syntyvyyden kautta saa lisätukea. Nimittäin 0-14-vuotiaiden osuus kaikista siilinjärveläisistä oli lähes neljännes vuonna 2002. Kehyskuntien demografiset rakenteet poikkeavatkin mielenkiintoisesti toisistaan. Siilinjärvellä ja Karttulassa oli selvästi nuorempaa väestöä, kun taas Tuusniemellä ja Tervossa vanhusväestön osuus oli selkeästi suurempi. Voidaankin olettaa, että Siilinjärvellä ja Karttulassa olisi paikallisten työmarkkinoiden kannalta ”seutuistavaa lapsiperheasumista”. Ainakin näistä kunnista käytiin eniten keskuksessa töissä tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Keskuksen osalta taas 15–24-vuotiaiden suurempi osuus indikoi taas sitä, että kyseessä on opiskelukaupunki.

4.1.4 Johtopäätöksiä Kuopion työssäkäyntialueen kehityksestä

Tämän kappaleen tarkoituksena on esittää yhteenveto-osuus Kuopion työssäkäyntialuetta koskevasta analyysistä. Taulukosta 14. voidaan havaita Kuopion työssäkäyntialueen ulospendelöinnin, sisäänpendelöinnin, työpaikkojen ja työllisen työvoiman muutokset tarkasteltavan ajanjakson ensimmäisenä ja viimeisenä vuonna. Mielenkiintoinen kehityskulku on se, että kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa työpaikat ovat vähentyneet, mutta silti sisäänpendelöintivirrat ovat kasvaneet kaikkien kuntien osalta. Samaten kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa asuva työllinen työvoima on vähentynyt, lukuun ottamatta Siilinjärveä, mutta silti ulospendelöinti on kasvanut. Tällainen kehityskulku ilmentää osaltaan työpaikkakilpailun kiristymistä (ks. s. 34).

Taulukko 14. Yhteenvetoa Kuopion työssäkäyntialueen rakenteesta ja pendelöintivirroista kunnittain vuosina 1987 ja 2002.

		1987	2002	muutos (lkm) 1987–2002	muutos (%) 1987–2002
Kuopio	Ulospendelöinti	3 238	4 872	1 634	50,5
	Sisäänpendelöinti	6 135	7 834	1 699	27,7
	Työpaikat	39 937	39 220	-753	-1,8
	Työllinen työvoima	37 094	36 258	-836	-2,2
Siilinjärvi	Ulospendelöinti	2 810	4 288	1 478	52,6
	Sisäänpendelöinti	1 536	1 947	411	26,8
	Työpaikat	6 923	6 138	-785	-11,3
	Työllinen työvoima	8 197	8 479	282	3,4
Karttula	Ulospendelöinti	372	660	288	77,4
	Sisäänpendelöinti	106	195	89	84,0
	Työpaikat	1025	825	-200	-19,5
	Työllinen työvoima	1 291	1 290	-1	-0,1
Vehmersalmi	Ulospendelöinti	144	236	92	63,9
	Sisäänpendelöinti	42	70	28	66,7
	Työpaikat	815	535	-280	-34,4
	Työllinen työvoima	917	701	-216	-23,6
Maaninka	Ulospendelöinti	328	544	216	65,9
	Sisäänpendelöinti	96	144	48	50,0
	Työpaikat	1 424	981	-443	-31,1
	Työllinen työvoima	1 656	1381	-275	-16,6
Tuusniemi	Ulospendelöinti	212	283	71	33,5
	Sisäänpendelöinti	70	113	43	61,4
	Työpaikat	1 217	818	-399	-32,8
	Työllinen työvoima	1 359	988	-371	-27,3
Tervo	Ulospendelöinti	171	249	78	45,6
	Sisäänpendelöinti	68	85	17	25,0
	Työpaikat	762	474	-288	-37,8
	Työllinen työvoima	865	638	-227	-26,2

Lähde: Tilastokeskus: Altika, Pendeli-ohjelma ja Väestötilastopalvelu

Kuopion työssäkäyntialue laajentui siis kolmella kehyskunnalla tarkasteltavan ajanjakson puitteissa (taulukko 1). Kun vuonna 1987 kehyskuntia oli kolme, niin vuonna 2002 kehyskuntia oli kuusi. Muutoinkin kaikista kehyskunnista käydään yhä enemmän keskuksessa töissä, eli kehyskunnat ovat yhä kiinteämmässä vuorovaikutuksessa keskuksen kanssa. Tavallaan kehyskuntalaiset ovat tulleet yhä ”riippuvaisemmiksi” keskuksen työpaikoista. Lisäksi ulospendelöinti keskukselta on kasvanut. Eli kuopiolaiset käyvät yhä useammin muualla töissä kuin kotikunnassaan. Mielenkiintoisesti keskukselta suuntautuneet ulospendelöintivirrät ovat kasvaneet lukumääräisesti lähes yhtä paljon kuin sisäänpendelöintivirrät keskukseseen. Voidaankin todeta, että Kuopion työssäkäyntialueesta on tullut seutuistuneempi ja vuorovaikutteisempi työmarkkina-alue, ja kuntien rajat ylittävä työmatkaliikkuvuus on kokonaisuudessaan lisääntynyt.

Yhtenä syynä kehyskunnista keskukseen voimistuneelle pendelöinnille voidaan pitää sitä, että kehyskuntien työpaikkojen määrällinen kehitys on ollut 90-luvun laman jälkeen heikkoa koko tarkastelujakson ajan. Laman jälkeen työpaikkoja on syntynyt eniten keskukseen. Tosin työpaikkojen määrässä ei ole päästy edes keskuksessa eli Kuopiossa lamaa edeltävälle tasolle.

Kaiken kaikkiaan voidaan päätellä, että Kuopion paikallisten työmarkkinoiden näkökulmasta keskuksen merkittävyys on kasvanut työpaikkojen sijainnin suhteen. Tämä on johtanut yhä lisääntyvään keskusvetoiseen pendelöintiin. Toisaalta keskukseen suuntautuvaa pendelöintiä on oletettavasti aiheuttanut myös muuttoliike kehyskuntiin. Vaikka, esimerkiksi Siilinjärven nettomuutto on ollut negatiivista useina vuosina, niin voidaan olettaa, että lisääntyneet tulomuuttovirrat tarkasteltavan ajanjakson lopulla ovat lisänneet pendelöintiä keskukseen (taulukko 12). Tähän liittyen taulukon 13. perusteella voidaan olettaa, että Siilinjärvellä ja Karttulassa löytyy ”seutuistavaa lapsiperheasumista” kuntien demografisen rakenteen vuoksi. Muutoinkin nämä kunnat olivat kehyskunnista ainoita, joissa väestö on lisääntynyt.

Toisaalta yhä useampi maaninkalainen, tuusniemeläinen, vehmersalmelainen ja tervolainen kävivät keskuksessa töissä, vaikka kyseisten alueiden väestökehitys on ollut vähenevä. Toisin sanoen työssäkäyntialueiden laajentumiskehitys voi tapahtua myös pienentyvän väestökehityksen oloissa. Tosin työpaikkakehitys näissä kunnissa on ollut erityisen heikkoa koko 90-luvun jälkeisen laman ajan, joten kuntalaiset ovat työskennelleet keskuksessa yhä enenevässä määrin.

Ylipäänsä tärkeää ymmärtää että, kehyskunnat voivat olla hyvinkin poikkeavia omien työpaikka-työvoima- ja väestönkehityksiensä suhteen ja tulevat näin eri kehityslinjojen kautta osaksi suurempaa työssäkäyntialuetta ja vahvistunutta keskusvetoista pendelöintiä. Tämän voi havaita esimerkiksi Kuopion työssäkäyntialueen kehityksen suhteen (Siilinjärvi ja Karttula verrattuna muihin kehyskuntiin).

4.1.5 Kartografinen esitys Kuopion työssäkäyntialueista vuosilta 1987 ja 2002

Kartta 1. Kuopion työssäkäyntialue vuonna 1987
raja-arvo: vähintään 10 % kehyskunnan työllisistä käy keskuksessa töissä

Kuopion työssäkäyntialue 1987: kuntien työllisistä työpaikka Kuopiossa (%)

- Kuopio 91,3 %
- Siilinjärvi 27,5 %
- Karttula 20,3 %
- Vehmersalmi 13,1 %

(Lähde: Tilastokeskus; Pendeli-ohjelma)

Kartta 2. Kuopion työssäkäyntialue vuonna 2002
raja-arvo: vähintään 10 % kehyskunnan työllisistä käy keskuksessa töissä

Kuopion työssäkäyntialue 2002: kuntien työllisistä työpaikka Kuopiossa (%)

- Kuopio 86,6 %
- Siilinjärvi 40,2 %
- Karttula 37,1 %
- Vehmersalmi 25,1 %
- Maaninka 18,5 %
- Tervo 13,5 %
- Tuusniemi 12,8 %

(Lähde: Tilastokeskus; Väestötilastopalvelu)

4.2 Jyväskylän työssäkäyntialue

4.2.1 Jyväskylän työssäkäyntialueen muotoutuminen

Kuten Kuopion työssäkäyntialueen kohdalla, aloitan myös Jyväskylän työssäkäyntialueen analysoimisen esittämällä Jyväskylän työssäkäyntialueet vuosilta 1987–2002. Huomioitava seikka tämän työssäkäyntialueen kohdalla on se, että Jyväskylään liittyi vuonna 1993 Säynätsalon kunta. Tämä kuntaliitos on huomioitu analyysissä siten, että Jyväskylä ja Säynätsalo on huomioitu alusta asti yhtenä kuntana.

Taulukko 15. Keskuksessa työssäkävien osuus (%) kuntien työllisestä työvoimasta Jyväskylän työssäkäyntialueella vuosina 1987–2002.

Kunnasta	1987	1988	1990	1992	1994	1995	1996	1997	1999	2000	2001	2002
Jyväskylä	87,7	87,7	85,8	86,6	85,6	84,7	84,4	83,4	82,0	81,1	81,0	81,0
Jyväskylän mlk	48,9	47,4	49,6	50,7	50,5	51,1	50,1	50,2	49,7	50,0	50,7	51,4
Muurame	39,4	39,9	42,1	43,3	43,7	44,8	45,8	44,6	44,2	46,2	47,7	47,8
Laukaa	19,2	19,9	23,4	23,9	23,5	24,4	23,3	25,0	28,6	28,6	29,3	30,2
Petäjävesi	15,5	15,2	17,5	18,9	18,5	18,8	15,8	20,8	22,6	22,5	24,9	24,9
Korpilahti	14,0	13,5	17,8	19,4	20,3	20,6	19,7	20,5	21,5	21,8	23,3	25,3
Toivakka	13,5	13,1	15,7	15,0	15,2	15,7	17,4	18,1	19,2	18,7	19,4	21,6
Uurainen	10,7	11,9	14,3	15,1	14,9	15,5	14,1	15,9	18,6	18,4	18,7	18,3
Hankasalmi	6,8	6,9	8,1	7,2	6,6	7,7	6,6	7,8	9,2	9,0	10,7	11,5
Leivonmäki	5,1	4,5	7,0	7,0	7,3	9,1	6,1	5,7	8,6	9,3	9,5	10,8

Lähde: Tilastokeskus: Pendeli-ohjelma ja Väestötilastopalvelu

Taulukosta 15. voidaan havaita, että vuonna 2002 Jyväskylän työssäkäyntialue muodostui keskuksesta (Jyväskylä) ja yhdeksästä kehyskunnasta (Jyväskylän maalaiskunta, Muurame, Laukaa, Petäjävesi, Korpilahti, Toivakka, Uurainen, Hankasalmi ja Leivonmäki). Kehyskunnat liittyivät työssäkäyntialueeseen vähintään kymmenen prosentin suuruisilla pendelöintivirroilla. Lisäksi taulukosta 15. voi huomioda Jyväskylän työssäkäyntialueen laajentumiskehityksen siten, että työssäkäyntialue laajentui kahdella kehyskunnalla tarkasteltavan ajanjakson lopulla. Jokaisen kehyskunnan osalta voidaan havaita myös se, että keskukseseen suuntautuvien pendelöintivirtojen suhteelliset osuudet ovat huomattavasti kasvaneet. Eli prosentuaalisesti mitattuna yhä useamman kehyskuntalaisen työpaikka sijaitsi keskuksessa vuosituhannen vaihteessa kuin 1980-luvun lopussa. Esimerkiksi Jyväskylän mlk:n ja Muuramen työllisistä noin puolet työskenteli keskuksessa 2000-luvun alussa. Keskuksen osalta voidaan taas havaita, että keskuksessa sekä työskentelevien että asuvien suhteellinen osuus on pienentynyt vajaan seitsemän prosentin verran.

Taulukko 16. Jyväskylässä työssäkäyvien lukumäärä ja sen muutos (lkm / %) asuinkunnan mukaan vuosina 1987–2002.

Kunnasta	1987	1988	1990	1992	1994	1995	1996	1997	1999	2000	2001	2002	-87-02	%
Jyväskylä	28 231	29 122	28 228	24 807	22 690	22 828	23 562	24 204	26 209	27 068	27 511	27 992	-239	-0,8
Jyväskylän mlk	6 131	6 119	6 468	5 994	5 738	5 902	5 921	6 123	6 672	7 012	7 187	7 456	1 325	21,6
Muurame	1 111	1 160	1 275	1 201	1 180	1 250	1 351	1 402	1 516	1 642	1 725	1 775	664	59,8
Laukaa	1 257	1 352	1 578	1 411	1 130	1 402	1 347	1 539	1 878	1 925	1 990	2 063	806	64,1
Petäjävesi	239	241	271	238	225	226	195	263	303	310	341	334	95	39,7
Korpilahti	272	269	361	335	332	334	316	334	378	394	418	464	192	70,6
Toivakka	130	132	153	127	121	122	137	144	161	156	162	188	58	44,6
Uurainen	126	145	170	153	150	160	149	168	214	216	213	215	89	70,6
Hankasalmi	161	167	185	148	126	143	123	144	177	177	204	222	61	67,9
Leivonmäki	27	24	37	33	30	36	25	23	36	37	38	43	16	59,2

Lähde: Tilastokeskus: Pendeli-ohjelma ja Väestötilastopalvelu

Taulukossa 16. on esitetty Jyväskylässä eli keskuksessa työssäkäyvien määrällinen kehitys asuinkunnan mukaan. Voidaankin havaita, että kaikista kehyskunnista keskuksessa työssäkäyvien lukumäärät ovat kasvaneet tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Keskuksen osalta voidaan osoittaa, että Jyväskylässä asuvien ja työskentelevien lukumäärä on vähentynyt. Lisäksi taulukosta voi hyvin havaita 1990-luvun laman tarkastelemalla vuosia -90, -92 ja -94. Tällöin keskuksessa työssäkäynti vähentyi kaikkien työssäkäyntialueen kuntien osalta. Tämän jälkeen pendelöintivirrat keskukseseen kasvoivat selkeästi. Kehyskuntien osalta Jyväskylän mlk:sta käytiin ylivoimaisesti eniten töissä keskuksessa. Myös Muurame ja Laukaa olivat niin sanotusti omissa luvuissaan verrattuna muihin kehyskuntiin.

Taulukko 17. Asuinkunnastaan ulospendelöivien osuus (%) Jyväskylän työssäkäyntialueella vuosina 1987–2002.

Kunnasta	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Jyväskylä	12,3	12,9	13,0	14,2	-*	13,4	14,1	14,4	15,3	15,6	16,6	17,4	18,0	18,9	19,0	19,0
Jyväskylän mlk	57,5	55,6	58,5	58,8	59,9	60,3	60,0	60,5	62,5	61,1	60,0	61,1	60,5	61,6	62,8	63,1
Muurame	47,2	47,9	48,3	50,6	51,7	51,9	52,5	53,2	55,6	56,9	56,3	57,4	58,0	58,4	60,0	61,1
Laukaa	29,9	30,2	33,6	34,9	35,5	34,9	34,5	35,6	37,0	39,5	39,9	43,1	45,2	45,6	46,0	46,6
Petäjävesi	27,7	27,2	27,2	28,3	30,3	30,2	29,3	29,8	32,4	34,5	37,8	36,6	38,9	39,5	42,4	44,0
Korpilahti	29,2	28,3	31,0	32,8	31,3	32,4	33,7	33,6	35,8	36,2	38,0	40,7	41,5	42,5	44,1	45,6
Toivakka	26,4	26,2	30,3	29,5	28,7	28,4	30,0	30,8	34,2	33,5	37,0	37,9	38,3	39,6	38,4	41,7
Uurainen	24,4	24,4	27,9	31,1	32,5	33,7	32,5	33,7	37,7	36,6	38,3	42,9	44,3	44,1	46,5	46,7
Hankasalmi	17,1	17,8	19,3	19,0	16,7	18,7	16,1	16,1	18,6	18,9	20,6	22,2	23,5	24,1	26,6	26,5
Leivonmäki	16,3	17,1	17,2	21,6	17,7	19,2	22,3	20,3	25,3	21,1	26,1	27,6	28,6	32,5	34,2	35,0

Lähde: Tilastokeskus; Altika, Pendeli-ohjelma, Työssäkäyntitilasto 1989 ja Väestötilastopalvelu, * tietoa ei saatavilla

Taulukossa 17. kuvataan ulospendelöinnin kehitystä Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnista tarkasteltavalla ajanjaksolla. Voidaan huomata, että ulospendelöinnin osuudet (%) ovat kasvaneet kaikkien kuntien osalta. Tämä tarkoittaa myös sitä, että omassa asuinkunnassa työskentelevien osuudet (%) ovat pienentyneet kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa. Esimerkiksi Uuraisten ulospendelöintiosuus on kasvanut jopa 24,4 prosentista 46,7 prosenttiin. Tarkasteltaessa vuoden 2002 ulospendelöintiosuuksia (%) voidaankin huomioida, että ulospendelöintiosuudet (%) ovat kaikissa muissa kehyskunnissa huomattavan suuret (40>) paitsi Hankasalmeella ja Leivonmäellä. Yleisellä tasolla arvioiden, kunnan rajat ylittävän työmatkaliikkuvuuden merkittävyys on siis kasvanut Jyväskylän työssäkäyntialueen kaikissa kunnissa tarkasteltavan ajanjakson osalta.

Taulukko 18. Sisäänpendelöivien osuus (%) kuntien työpaikoista Jyväskylän työssäkäyntialueella vuosina 1987–2002.

Kuntaan	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Jyväskylä	30,7	31,0	31,7	32,8	-*	33,0	33,2	33,8	34,5	33,7	34,8	35,7	35,7	35,7	35,8	36,5
Jyväskylän mlk	27,1	28,4	28,8	32,9	32,4	29,9	29,0	29,3	34,7	33,2	35,1	37,6	38,3	39,8	39,8	41,3
Muurame	37,1	37,2	36,1	38,2	34,5	36,3	36,5	37,9	36,8	37,7	37,6	37,5	38,3	43,8	45,0	41,3
Laukaa	15,6	16,2	16,6	16,2	16,1	16,1	18,0	17,8	18,7	18,9	19,7	22,4	22,8	23,7	24,8	25,8
Petäjävesi	11,9	10,2	10,1	10,4	12,0	12,8	14,2	13,0	12,6	11,5	13,9	15,1	15,5	17,3	17,2	18,9
Korpilahti	9,1	8,6	9,2	9,6	10,5	9,3	10,6	11,1	14,8	16,1	16,7	18,4	18,1	17,9	17,1	15,0
Toivakka	10,9	7,6	10,3	11,3	14,0	14,1	15,8	17,2	18,5	20,0	22,7	23,0	24,0	25,0	23,5	24,9
Uurainen	10,6	10,3	9,8	11,6	11,2	8,3	9,5	9,8	13,5	14,0	17,0	19,0	19,4	21,5	23,1	21,2
Hankasalmi	11,1	7,5	11,3	9,2	7,7	5,6	7,8	8,1	9,1	9,7	11,0	10,5	10,3	11,6	11,5	11,1
Leivonmäki	12,0	20,7	18,0	22,2	20,8	21,6	24,3	24,4	23,6	20,7	21,2	23,0	22,3	24,5	23,2	27,3

Lähde: Tilastokeskus; Altika, Pendeli-ohjelma, Työssäkäyntitilasto 1989 ja Väestötilastopalvelu, * tietoa ei saatavilla

Taulukko 18. kuvaa sisäänpendelöinnin kehitystä Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnissa tarkasteltavan ajanjakson osalta. Samaten kuin ulospendelöinnin osalta, myös sisäänpendelöintiosuudet (%) ovat kasvaneet kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa lukuun ottamatta Hankasalmea. Kehyskunnista Jyväskylän mlk:n ja Muuramen sisäänpendelöintiosuudet (%) ovat kohonneet suuremmiksi kuin keskuksen vastaava. Ylipäänsä taulukosta voi analysoida sen, että myös kehyskuntiin suuntautuvien pendelöintivirtojen suhteelliset osuudet ovat kasvaneet. Toisin sanoen sisäänpendelöinnin merkittävyys on kasvanut kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa.

Taulukko 19. Jyväskylän työssäkäyntialueen työssäkäyntivirrat (%) asuinkunnan mukaan vuonna 2002.

Asuinkunta	Asuinkuntaan	Keskukseen	Kehyskuntiin	TA sisällä	TA ulkopuolelle
Jyväskylä	81,0	81,0	10,0	91,0	9,0
Jyväskylän mlk	36,9	51,4	4,0	92,3	6,1
Muurame	38,9	47,8	6,1	92,8	7,2
Laukaa	53,4	30,2	7,9	91,5	8,5
Petäjävesi	56,0	24,9	5,5	86,4	13,6
Korpilahti	54,4	25,3	7,4	87,1	12,9
Toivakka	58,3	21,6	12,7	92,6	7,4
Uurainen	53,3	18,3	13,6	85,2	14,8
Hankasalmi	73,5	11,5	6,0	91,0	9,0
Leivonmäki	65,0	10,8	9,0	84,8	15,2

Lähde: Tilastokeskus: Väestötilastopalvelu

Taulukossa 19. on eritelty työssäkäyntialueen kuntien työssäkäyntivirrat työssäkäyntialueen sisäisiin (työ asuinkunnassa, keskuksessa tai muissa kehyskunnissa) ja työssäkäyntialueen ulkopuolisiin. Taulukosta voidaan havaita, että 10 % (3 452) jyväskyläläisistä työssäkäyvistä työskenteli työssäkäyntialueen kehyskunnissa vuonna 2002. Suurin osa tästä eli 2 082 työntekijää pendelöi Jyväskylän maalaiskuntaan. Keskuksessa asuvien osalta ei kuitenkaan pendelöity mihinkään yksittäiseen kehyskuntaan kymmenen prosentin pendelöintiosuuksilla, joten työssäkäyntialueen keskuksen raja-arvot täyttyvät (ks. s. 44). Työssäkäyntialueen ulkopuolisista kunnista jyväskyläläiset pendelöivät eniten Helsinkiin (542 pendelöijää). Myös muista kehyskunnista pendelöitiin useimmiten eniten Jyväskylän maalaiskuntaan (kehyskuntien osalta). Muita kehyskuntia joihin pendelöitiin suhteellisen paljon olivat Laukaa ja Muurame.

Toivakan ja Uuraisten osalta voidaan havaita muita suuremmat muihin kehyskuntiin suuntautuvat pendelivirrat. Uuraisten osalta pendelivirrat suuntautuivat lähinnä Jyväskylän maalaiskuntaan ja Toivakan osalta pendelivirrat suuntautuivat tasavahvasti sekä Jyväskylän maalaiskuntaan että Laukaaseen. Leivonmäen suurehko työssäkäyntialueen ulkopuolinen ulospendelöintiprosentti selittyy sillä, että leivonmäkeläiset pendelöivät työssäkäyntialueen ulkopuoliseen Joutsaan. Taulukosta 19. kannattaa myös huomioda se, että Jyväskylän maalaiskuntalaiset sekä muuramelaiset työskentelivät suuremmalla osuudella keskuksessa kuin asuinkunnissaan Toisin sanoen, nämä kehyskunnat olivat erittäin vahvasti pendelöintiosuuksillaan (%) työssäkäyntialueen keskuksessa kiinni. Hankasalmesta taas kannattaa huomioda se, että hankasalmelaiset kävivät suurimmaksi osaksi omassa kotikunnassaan töissä. Kokonaisuudessaan taulukko 19. osoittaa Jyväskylän eli työssäkäyntialueen keskuksen tärkeyden työssäkäyntialueen

sisäisten työssäkäyntivirtojen kohteena. Muutoinkin Jyväskylän työssäkäyntialue osoittautui vuositasolla 2002 melko hyvin ”pitäväksi” sillä alueen ulkopuolelle ei pendelöity suurilla osuuksilla.

Taulukko 20. Toimialoitainen* ulospendelöinti (lkm / %) Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnista vuonna 2002.

Kunta / Työlliset	Toimialat yhteensä		Maa, metsä-, riista- ja kalatalous		Kaivos toiminta ja louhinta		Teollisuus		Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto		Rakentaminen		Kauppa, majoitus- ja ravitsemis-toiminta		Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne		Rahoitus-, vakuutus-ym toiminta		Yhteiskunnalliset palvelut	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Jyväskylä																				
Työlliset	34578	100	162	100	76	100	5668	100	227	100	1731	100	5111	100	2102	100	5423	100	13519	100
Jyväskylä	27992	81,0	101	62,3	74	97,4	4101	72,4	208	91,6	1282	74,1	4096	80,1	1661	79,0	4841	89,3	11069	81,9
ulospendelöinti	6586	19,0	61	37,7	2	2,6	1567	27,6	19	8,4	449	25,9	1015	19,9	441	21,0	582	10,7	2450	18,1
Jyväskylän mlk																				
Työlliset	14510	100	189	100	37	100	2941	100	88	100	1077	100	2168	100	916	100	1917	100	4927	100
Jyväskylän mlk	5354	36,9	134	70,9	8	21,6	1003	34,1	30	34,1	446	41,4	747	34,5	275	30,0	538	28,1	1927	39,1
ulospendelöinti	9156	63,1	55	29,1	29	78,4	1938	65,9	58	65,9	631	58,6	1421	65,5	641	70,0	1379	71,9	3000	60,9
Muurame																				
Työlliset	3713	100	76	100	4	100	862	100	35	100	295	100	467	100	184	100	430	100	1304	100
Muurame	1446	38,9	55	72,4	0	0	359	41,6	12	34,3	98	33,2	149	31,9	52	28,3	95	22,1	571	43,8
ulospendelöinti	2267	61,1	21	27,6	4	100	503	58,4	23	65,7	197	66,8	318	68,1	132	71,7	335	77,9	733	56,2
Laukaa																				
Työlliset	6838	100	387	100	19	100	1543	100	35	100	518	100	885	100	386	100	735	100	2180	100
Laukaa	3652	53,4	364	94,1	11	57,9	614	39,8	9	25,7	197	38,0	452	51,1	141	36,5	338	46,0	1376	63,1
ulospendelöinti	3186	46,6	23	5,9	8	42,1	929	60,2	26	74,3	321	62,0	433	48,9	245	63,5	397	54,0	804	36,9
Petäjävesi																				
Työlliset	1339	100,0	175	100,0	6	100,0	206	100,0	12	100,0	123	100,0	162	100,0	87	100,0	118	100,0	410	100,0
Petäjävesi	750	56,0	165	94,3	3	50,0	91	44,2	7	58,3	41	33,3	75	46,3	35	40,2	48	40,7	245	59,8
ulospendelöinti	589	44,0	10	5,7	3	50,0	115	55,8	5	41,7	82	66,7	87	53,7	52	59,8	70	59,3	165	40,2
Korpilahti																				
Työlliset	1828	100	237	100	6	100	311	100	6	100	158	100	216	100	118	100	164	100	520	100
Korpilahti	995	54,4	211	89,0	0	0	101	32,5	0	0	82	51,9	111	51,4	48	40,7	71	43,3	279	53,7
ulospendelöinti	833	45,6	26	11,0	6	100	210	67,5	6	100	76	48,1	105	48,6	70	59,3	93	56,7	241	46,3
Toivakka																				
Työlliset	871	100	95	100	4	100	144	100	4	100	83	100	90	100	53	100	58	100	316	100
Toivakka	508	58,3	78	82,1	3	75,0	71	49,3	0	0	34	41,0	45	50,0	21	39,6	21	36,2	211	66,8
ulospendelöinti	363	41,7	17	17,9	1	25,0	73	50,7	4	100	49	59,0	45	50,0	32	60,4	37	63,8	105	33,2
Uurainen																				
Työlliset	1178	100	169	100	1	100	240	100	3	100	84	100	107	100	102	100	96	100	345	100
Uurainen	628	53,3	144	85,2	1	100	80	33,3	0	0	36	42,9	42	39,3	59	57,8	51	53,1	184	53,3
ulospendelöinti	550	46,7	25	14,8	0	0	160	66,7	3	100	48	57,1	65	60,7	43	42,2	45	46,9	161	46,7
Hankasalmi																				
Työlliset	1934	100,0	374	100,0	6	100,0	268	100,0	5	100,0	147	100,0	230	100,0	130	100,0	130	100,0	576	100,0
Hankasalmi	1422	73,5	357	95,5	3	50,0	171	63,8	2	40,0	71	48,3	182	79,1	65	50,0	92	70,8	412	71,5
ulospendelöinti	512	26,5	17	4,5	3	50,0	97	36,2	3	60,0	76	51,7	48	20,9	65	50,0	38	29,2	164	28,5
Leivonmäki																				
Työlliset	389	100	70	100	5	100	66	100	1	100	15	100	42	100	23	100	29	100	119	100
Leivonmäki	253	65,0	52	74,3	3	60,0	51	77,3	1	100	8	53,3	27	64,3	9	39,1	9	31,0	74	62,2
ulospendelöinti	136	35,0	18	25,7	2	40,0	15	22,7	0	0	7	46,7	15	35,7	14	60,9	20	69,0	45	37,8

Lähde: Tilastokeskus; Väestötilastopalvelu, Toimialaa* tuntematon ei ole huomioitu taulukossa

Taulukko 21. Toimialoitainen* sisään-, ulos- ja nettopendelöinti (lkm) Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnista vuonna 2002.

Kunta/ Pendelöinti	Yht.	Maa, metsä-, riista- ja kalatalous	Kaivos toiminta ja louhinta	Teollisuus	Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	Rakenta- minen	Kauppa, majoitus- ja ravitsemis- toiminta	Kuljetus, varastointi ja tieto- liikenne	Rahoitus-, vakuutus- ym toiminta	Yhteis- kunnalliset palvelut
Jyväskylä										
sisäänpendelöinti	16 121	98	58	3 332	117	1 376	2 323	1 127	2 691	4 994
ulospendelöinti	6 586	61	2	1 567	19	449	1 015	441	582	2 450
nettopendelöinti	9 535	37	56	1 765	98	927	1 308	686	2109	2544
Jyväskylän mlk										
sisäänpendelöinti	3 773	10	0	1 159	29	4 63	503	192	184	1 233
ulospendelöinti	9 156	55	29	1 938	58	631	1 421	641	1 379	3 000
nettopendelöinti	-5 383	-45	-29	-779	-29	-168	-918	-449	-1 195	-1 767
Muurame										
sisäänpendelöinti	1 018	1	0	429	1	77	59	27	37	387
ulospendelöinti	2 267	21	4	503	23	197	318	132	335	733
nettopendelöinti	-1 249	-20	-4	-74	-22	-120	-259	-105	-298	-346
Laukaa										
sisäänpendelöinti	1 271	34	0	353	5	106	122	63	75	512
ulospendelöinti	3 186	23	8	929	26	321	433	245	397	804
nettopendelöinti	-1 915	11	-8	-576	-21	-215	-311	-182	-322	-292
Petäjävesi										
sisäänpendelöinti	175	28	0	19	4	9	26	4	9	76
ulospendelöinti	589	10	3	115	5	82	87	52	70	165
nettopendelöinti	-414	18	-3	-96	-1	-73	-61	-48	-61	-89
Korpilahti										
sisäänpendelöinti	175	16	0	27	1	8	21	11	16	75
ulospendelöinti	833	26	6	210	6	76	105	70	93	241
nettopendelöinti	-658	-10	-6	-183	-5	-68	-84	-59	-77	-166
Toivakka										
sisäänpendelöinti	168	3	0	21	0	8	9	5	6	116
ulospendelöinti	363	17	1	73	4	49	45	32	37	105
nettopendelöinti	-195	-14	-1	-52	-4	-41	-36	-27	-31	11
Uurainen										
sisäänpendelöinti	169	7	0	39	0	13	11	20	28	51
ulospendelöinti	550	25	0	160	3	48	65	43	45	161
nettopendelöinti	-381	-18	0	-121	-3	-35	-54	-23	-17	-110
Hankasalmi										
sisäänpendelöinti	178	19	0	31	0	5	39	2	8	73
ulospendelöinti	512	17	3	97	3	76	48	65	38	164
nettopendelöinti	-334	2	-3	-66	-3	-71	-9	-63	-30	-91
Leivonmäki										
sisäänpendelöinti	95	3	3	50	0	6	9	7	3	14
ulospendelöinti	136	18	2	15	0	7	15	14	20	45
nettopendelöinti	-41	-15	1	35	0	-1	-6	-7	-17	-31

Lähde: Tilastokeskus; Väestötilastopalvelu, Toimialaa* tuntematon ei ole huomioitu taulukossa

Asetteluteknisten seikkojen vuoksi taulukot 20. ja 21. ovat esitetty tekstissä peräkkäin. Taulukosta 20. voidaan havaita toimialoitaiset ulospendelöintiosuudet (%) vuositasolla 2002. Taulukon 20. mukaan, suurin toimialoitainen ulospendelöintiosuus (%) oli keskuksessa asuvien osalta maa- ja metsätaloudessa. Kehyskunnista taas Laukaan, Petäjäveden sekä Hankasalmen ulospendelöintiosuudet (%) maa- ja metsätalouden toimialalta olivat verrattain erityisen pieniä.

Ylipäänsä kaikkien kehyskuntien osilta ulospendelöinti oli suhteellisesti vähäisempää maa- ja metsätalouden toimialalta kuin ulospendelöinti kokonaisuudessaan (kaikki toimialat). Tosin toimialan työllistävyys ei ollut kovinkaan suurta.

Jälleen tarkasteltaessa rakentamisen, teollisuuden sekä kuljetuksen, varastoinnin ja tietoliikenteen toimialoja, voidaan havaita korkeita ulospendelöintiosuuksia (%) kauttaaltaan työssäkäyntialueen eri kunnissa. Huomattavan suuret ulospendelöintiosuudet (%) olivat kuljetuksen, varastoinnin ja tietoliikenteen sekä rahoituksen ja vakuutustoiminnan toimialoilla Jyväskylän maalaiskunnassa sekä Muuramessa. Pendelöintivirrat Muuramesta ja Jyväskylän maalaiskunnasta suuntautuivatkin selkeästi keskukseen kyseisiltä toimialoilta. Määrällisesti eniten ulospendelöitiin yhteiskunnallisten palvelujen toimialalta jokaisesta Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnasta vuonna 2002. Tämä johtuu siitä, että kyseinen toimiala työllisti (työpaikkojen lukumäärässä mitattuna) parhaiten.

Taulukko 21. havainnollistaa työssäkäyntivirtojen suuntia Jyväskylän työssäkäyntialueella vuositasolla 2002. Jyväskylää voidaan pitää työssäkäyntialueen merkittävänä keskuksena, sillä nettopendelöinti (kaikki toimialat) oli vahvasti positiivista. Huomionarvoista on myös se, että keskuksen nettopendelöinti oli positiivista myös jokaisen eritellyn toimialan suhteen. Kaikkien kehyskuntien osalta nettopendelöintivirrat (kaikki toimialat) olivat negatiivisia.

Jyväskylän maalaiskunnan, Muuramen ja Laukaan nettopendelöintivirrat olivat vahvasti negatiivisia. Kuitenkin näiden kuntien suhteen on syytä huomioida melko huomattavat sisäänpendelöintivirrat (ks. myös taulukko 18). Näiden kuntien osalta voidaan siis päätellä vilkkaita yli kuntien rajojen ylittäviä työmatkaliikkuvuusvirtoja. Kehyskunnista voidaan havaita positiiviset nettopendelöinnit alkutuotannon osalta Laukaalla, Petäjävedellä ja Hankasalmella. Mielenkiintoisesti pienen Leivonmäen nettopendelöinti oli positiivinen teollisuuden toimialan osalta. Samaten Toivakan nettopendelöinti oli positiivista yhteiskunnallisten palvelujen toimialalla.

Taulukosta 21. voi havaita jälleen yhteiskunnallisten palvelujen suuren työllistävyuden työpaikkojen muodossa. Lähestulkoon kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa sekä sisään- että ulospendelöinti oli lukumääräisesti suurinta juuri yhteiskunnallisten palvelujen toimialalla. Ainoina poikkeuksina olivat Muuramen ja Leivonmäen sisäänpendelöintivirrat teollisuuden toimialalla (suuremmat kuin yhteiskunnallisten palvelujen sisäänpendelöintivirrat). Lisäksi

Laukaalta ulospendelöitiin teollisuuden työpaikkoihin useammin kuin yhteiskunnallisten palvelujen työpaikkoihin.

4.2.2 Työpaikkojen ja työllisen työvoiman muutokset Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnissa ajanjaksolla 1987–2002

Samaan tapaan kuin Kuopiota koskevassa osassa, seuraavassa luvussa tarkastellaan työpaikkojen ja työllisen työvoiman kehityslinjoja Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnissa ajanjaksolla 1987–2002. Ensin analysoin työpaikkojen alueellisessa kehityksessä tapahtuneita muutoksia ja tämän jälkeen muutoksia työllisen työvoiman osalta. Tätä seuraavassa luvussa tarkastellaan lisäksi työssäkäyntialueen kuntakohtaisia väestönmuutostietoja. Nimittäin analysoimalla jo edellä kuvattujen pendelöintitietojen ohella työpaikka- ja väestökehitystä yritän määrittää *sitä, miten kuntakohtaiset työpaikka- ja väestökehityksen linjat vaikuttavat työssäkäyntialueen laajentumiskehitykseen.*

Taulukko 22. Työpaikkojen kehitys indekseittäin Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002.

	1987(lkm)	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Jyväskylä	40 753	100,0	103,6	104,5	102,9	97,2	90,9	82,3	84,1	85,5	87,2	91,1	96,9	100,0	103,3	105,2	108,2
Jyväskylän mlk	7 315	100,0	109,5	104,3	110,2	102,9	91,8	85,2	87,0	90,6	94,2	102,9	110,6	117,6	122,2	119,4	124,8
Muurame	2 361	100,0	102,1	103,4	102,4	91,1	88,9	82,3	86,2	83,1	86,5	93,3	97,0	98,8	111,6	111,5	104,4
Laukaa	5 450	100,0	103,8	101,5	96,2	90,6	84,0	81,9	81,6	81,8	79,1	84,4	85,6	85,3	87,9	89,4	90,3
Petäjavesi	1 263	100,0	102,1	102,4	98,3	91,4	79,8	76,0	77,7	73,6	72,1	72,2	76,7	76,7	79,7	75,5	73,2
Korpilahti	1 510	100,0	103,1	102,5	99,9	96,7	85,4	79,1	80,9	81,0	80,8	80,4	82,3	83,0	83,8	80,1	77,5
Toivakka	796	100,0	101,0	98,7	97,4	96,7	88,4	85,8	83,4	78,8	82,4	81,8	83,2	85,4	84,5	84,4	84,9
Uurainen	988	100,0	103,6	97,7	94,1	87,3	74,0	72,2	75,0	75,2	78,9	79,6	80,0	80,3	84,4	80,5	80,7
Hankasalmi	2 237	100,0	96,2	97,5	91,1	86,8	78,8	75,3	77,5	74,7	74,7	74,1	74,3	73,4	75,2	70,9	71,5
Leivonmäki	507	100,0	109,7	106,3	104,7	100,4	95,7	87,0	85,8	76,1	79,9	74,6	75,3	75,3	70,0	67,3	68,6

Lähde: Tilastokeskus; Altika, Väestötilastopalvelu

Taulukosta 22. voidaan havaita, että työpaikkakehityksen linjat olivat kasvujohteisia ennen 90-luvun lamaa kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa lukuun ottamatta Hankasalmea. Varsinkin Jyväskylään, Jyväskylän maalaiskuntaan ja Muurameen työpaikkoja syntyi tällöin varsin hyvin. Lamavuodet kuitenkin käänsivät työpaikkakehityksen huomattavan laskujohteiseksi kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa. Kuntakohtaisesti tarkasteltuna vähiten työpaikkoja vuonna 1993 oli Jyväskylässä, Jyväskylän maalaiskunnassa, Muuramessa, Korpilahdella ja Uuraisilla tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Vastaavasti Toivakassa vähiten työpaikkoja oli vuonna

1995, Laukaalla ja Petäjavedellä vuonna 1996, Hankasalmella ja Leivonmäellä vuonna 2001 sekä Korpilahdella vuonna 2002.

Työssäkäyntialueen kunnista keskuksessa eli Jyväskylässä sekä kehyskunnista Jyväskylän maalaiskunnassa ja Muuramessa *saavutettiin ja ohitettiin* lamaa edeltävä taso työpaikkojen lukumääräisessä kehityksessä. Näissä kunnissa työpaikkakehitys lähti selkeille kasvu-urille 90-luvun lopun taloudellisen noususuhdanteen oloissa. Tosin työpaikkojen lukumäärissä päästiin lamaa edeltävälle vasta vuosituhannen vaihteessa Jyväskylässä ja Muuramessa. Muissa kehyskunnissa työpaikkojen lukumääräinen kehitys oli heikompaa ja katkonaisempaa. Esimerkiksi Korpilahdelle syntyi lisää työpaikkoja 90-luvun lopulla, mutta vuositasolla tarkasteltuna Korpilahdella oli vähiten työpaikkoja työpaikkojen kasvusta huolimatta vuonna 2002 tarkasteltavan ajanjakson puitteissa.

Taulukko 23. Työllisen työvoiman kehitys indekseittäin Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002.

	1987(ikm)	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Jyväskylä	32 311	100,0	103,5	103,5	102,0	95,3	88,7	80,7	82,1	83,4	86,4	89,8	95,1	99,0	103,3	105,1	107,0
Jyväskylän mlk	12 545	100,0	102,9	104,4	103,9	101,2	94,3	88,1	90,6	92,1	94,2	97,3	103,4	107,0	111,8	112,9	115,7
Muurame	2 818	100,0	103,3	107,3	107,5	103,4	98,5	92,2	95,8	99,1	104,8	111,5	119,1	121,7	126,3	128,4	131,8
Laukaa	6 561	100,0	103,6	106,0	102,7	98,0	89,9	85,2	86,4	87,7	88,0	93,7	96,9	100,0	102,4	103,4	104,2
Petäjavesi	1 539	100,0	103,3	103,7	100,9	94,7	81,9	75,7	78,9	78,0	80,0	82,0	84,4	87,1	89,4	89,0	87,0
Korpilahti	1 940	100,0	102,8	105,0	104,6	98,0	89,1	83,0	84,3	83,7	82,8	84,1	88,0	90,5	93,1	92,3	94,2
Toivakka	963	100,0	104,6	105,0	101,1	96,5	87,7	85,3	82,6	80,6	81,9	82,9	85,3	87,0	86,8	86,6	90,4
Uurainen	1 175	100,0	103,3	102,6	101,5	96,5	86,0	81,4	85,7	87,8	90,0	90,0	95,3	97,7	99,7	97,2	100,3
Hankasalmi	2 363	100,0	102,4	101,5	96,7	91,0	86,7	78,4	80,4	79,0	78,7	78,7	80,8	81,6	83,0	80,9	81,8
Leivonmäki	533	100,0	99,8	100,2	98,9	91,7	88,2	80,7	77,5	74,1	76,4	75,6	76,2	78,0	74,5	74,7	73,0

Lähde: Tilastokeskus; Altika, Väestötilastopalvelu

Taulukosta 23. voidaan havaita, että työllisen työvoiman lukumääräiset kehityslinjat olivat nousujohteisia kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa ennen lamaa. Lamanaikana työllinen työvoima väheni kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa. Suurimmassa osassa työssäkäyntialueen kunnista työllistä työvoimaa oli vähiten vuonna 1993 tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Ainoastaan Toivakassa (vuonna -95), Korpilahdella (vuonna -96) ja Leivonmäellä (vuonna -02) ajankohdat poikkesivat muista kunnista.

Jyväskylässä, Jyväskylän maalaiskunnassa, Muuramessa ja Laukaalla asuvien työllisten määrät kasvoivat joka vuosi, vuodesta 1993 vuoteen 2002 tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Edellä

mainituissa kunnissa sekä Uraisilla asui yhtä paljon tai enemmän työllisiä vuosituhannen vaihteessa kuin ennen lamaa. Eli kyseisissä kunnissa saavutettiin työllisten määrissä lamaa edeltävä taso. Varsinkin Jyväskylän maalaiskunnassa ja Muuramessa asuvien työllisten määrät kasvoivat suhteellisesti huomattavan paljon verrattuna muihin työssäkäyntialueiden kuntiin. Näistä kunnista käytiin myös suhteellisen paljon töissä Jyväskylässä eli työssäkäyntialueen keskuksessa (taulukko 15).

Vertailtaessa taulukoita 22. ja 23. toisiinsa voidaan havaita, että useassa työssäkäyntialueen kunnassa saavutettiin lamaa edeltävä taso niin työllisten kuin työpaikkojen suhteen. Lisäksi työllisen työvoiman kehityslinjat olivat ylipäänsä kasvujohteisempia kuin työpaikkojen kehitys useimmissa työssäkäyntialueen kunnissa. Tämä kertoo siitä että työpaikkoja on syntynyt lisää entistä harvemmillä alueilla, mutta työntekijät ovat voineet periaatteessa valita asuinkuntansa vapaammin.

Taulukko 24. Jyväskylän työssäkäyntialueen kuntien työpaikkaomavaraisuusasteet vuosina 1987–2002.

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Jyväskylä	126,1	126,3	127,4	127,3	128,6	129,3	128,7	129,3	129,3	127,3	127,9	128,5	127,4	126,0	126,2	127,6
Jyväskylän mlk	58,3	62,0	58,2	61,9	59,2	56,7	56,4	56,0	57,4	58,3	61,7	62,4	64,1	63,7	61,7	62,9
Muurame	83,8	82,9	80,7	79,9	73,8	75,6	74,8	75,4	70,3	69,2	70,1	68,2	68,0	74,1	72,8	66,4
Laukaa	83,1	83,2	79,6	77,7	76,8	77,6	79,9	78,4	77,5	74,7	74,8	73,4	70,9	71,3	71,8	72,0
Petäjävesi	82,1	81,1	81,0	80,0	79,2	80,0	82,4	80,7	77,4	74,0	72,3	74,6	72,3	73,2	69,6	69,1
Korpilahti	77,8	78,1	75,9	74,3	76,8	74,6	74,2	74,7	75,4	76,0	74,4	72,7	71,4	70,1	67,5	64,0
Toivakka	82,7	79,8	77,7	79,6	82,9	83,3	83,2	83,5	80,8	83,1	81,6	80,6	81,1	80,5	80,6	77,6
Uurainen	84,1	84,3	80,0	78,0	76,1	72,3	74,6	73,6	72,0	73,7	74,4	70,5	69,1	71,2	69,6	67,7
Hankasalmi	94,7	88,9	90,9	89,2	90,3	86,1	91,0	91,3	89,6	89,8	89,2	87,0	85,2	85,8	82,9	82,7
Leivonmäki	95,1	104,5	100,9	100,8	104,1	103,2	102,6	105,3	97,7	99,5	93,8	94,1	91,8	89,4	85,7	89,5

Lähde: Tilastokeskus; Altika, Väestötilastopalvelu

Taulukko 24. osoittaa että Jyväskylän työpaikkaomavaraisuusasteet ovat olleet korkeita koko tarkastelujakson ajan, eivätkä ole myöskään vaihdelleet suuremmin (vaihteluväli 126,0–129,3). Kehyskuntien suhteen voidaan havaita, että kaikissa muissa kehyskunnissa Jyväskylän maalaiskuntaa lukuun ottamatta työpaikkaomavaraisuusasteet ovat laskeneet selvästi tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Tätä voidaan tulkita siten, että kehyskuntien työlliset ovat tulleet entistä enemmän ”riippuvaisemmiksi” muiden alueiden työpaikoista.

4.2.3 Väestö ja väestömuutokset Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnissa

Tämän osion tarkoituksena on esittää väkiluvun kehityslinjat Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnissa tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Kuten jo aiemmin todettiin, myös väestömuutoksilla on oma yhteytenä työssäkäyntialueiden laajentumiskehityksiin. Esimerkiksi voimakas muuttoliike kehyskuntiin kasvattaa oletettavasti myös pendelöintiä keskukseen.

Taulukko 25. Väestön kehitys indekseittäin Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002.

	1987(lkm)	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Jyväskylä	69 033	100,0	100,8	101,2	101,5	102,3	103,2	104,1	105,9	107,3	109,2	110,4	111,5	112,8	114,4	116,4	117,5
Jyväskylän mlk	27 102	100,0	101,2	103,8	106,0	108,0	109,9	110,9	111,4	112,3	113,0	114,6	116,0	117,6	119,8	121,7	123,6
Muurame	5 990	100,0	102,2	106,0	109,8	114,1	116,8	118,1	119,5	121,1	124,3	127,6	131,0	132,0	135,2	138,0	140,4
Laukaa	14 984	100,0	101,4	103,4	105,0	107,0	108,3	108,7	109,0	109,1	109,5	110,0	110,4	109,9	110,4	111,0	111,8
Petäjävesi	3 737	100,0	100,6	100,7	101,4	102,2	101,7	102,0	101,4	100,6	100,0	100,9	101,4	100,8	101,2	100,6	99,6
Korpilahti	4 944	100,0	100,5	101,7	103,7	104,3	105,7	105,1	105,0	104,2	103,8	103,3	103,3	103,1	102,2	101,4	101,6
Toivakka	2 402	100,0	101,8	103,4	104,7	104,2	104,2	103,1	102,4	102,8	102,2	102,0	101,0	99,8	98,6	98,6	98,4
Uurainen	2 825	100,0	101,9	102,5	104,8	106,7	107,5	109,1	109,0	108,1	109,1	109,0	109,3	110,3	110,6	110,2	110,1
Hankasalmi	6 103	100,0	100,0	100,2	99,5	99,8	98,9	98,8	99,1	98,2	97,0	96,5	96,3	95,6	94,1	93,5	92,1
Leivonmäki	1 383	100,0	97,4	97,0	97,0	98,6	99,9	99,3	97,0	94,9	93,6	91,3	90,5	88,9	86,8	86,8	85,7

Lähde: Tilastokeskus; Altika

Taulukosta 25. voidaan havaita, että työssäkäyntialueen kunnista Jyväskylän, Jyväskylän mlk:n, Muuramen, Laukaan ja Uuraisten väkiluvut ovat kasvaneet tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Varsinkin Muuramen väkiluvun kasvu prosentuaalisella tasolla on ollut todella huomattavaa. Väkiluku on pysytellyt melko samana Petäjävedellä, Korpilahdella ja Toivakassa tarkasteltavan ajanjakson ajan. Hankasalmella ja Leivonmäellä on taas havaittavissa väkiluvun pienentymistä. Väestöpohjaltaan selkeästi suurimpia kehyskunnista olivat Jyväskylän mlk sekä Laukaa.

Taulukko 26. Jyväskylän työssäkäyntialueen muuttoliike (lkm) kunnittain vuosina 1987–2002.

		1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Jyväskylä	tulomuutto	3448	3721	3713	3262	3436	3441	3464	4809	4846	5568	5593	6195	6477	6928	7628	6985
	lähtömuutto	3549	3524	3804	3413	3332	3173	3136	3979	4265	4737	5098	5759	5887	6145	6504	6534
	nettomuutto	-101	197	-91	-151	104	268	328	830	581	831	495	436	590	783	1124	451
Jyväskylän mlk	tulomuutto	1588	1641	1846	1676	1668	1671	1495	1545	1778	1954	2181	2304	2342	2499	2693	2616
	lähtömuutto	1392	1475	1304	1316	1336	1402	1489	1692	1717	1964	1918	2107	2075	2061	2341	2355
	nettomuutto	196	166	542	360	332	269	6	-147	61	-10	263	197	267	438	352	261
Muurame	tulomuutto	437	429	544	463	468	441	378	444	465	555	594	721	618	661	664	701
	lähtömuutto	308	321	358	293	281	346	368	423	417	420	447	574	604	534	572	614
	nettomuutto	129	108	186	170	187	95	10	21	48	135	147	147	14	127	92	87
Laukaa	tulomuutto	648	797	824	720	786	628	538	627	598	732	830	758	741	824	938	928
	lähtömuutto	529	634	574	569	570	597	596	660	646	729	813	731	867	780	877	847
	nettomuutto	119	163	250	151	216	31	-58	-33	-48	3	17	27	-126	44	61	81

Lähde: Tilastokeskus; Altika

Taulukko 26. Jyväskylän työssäkäyntialueen muuttoliike (lkm) kunnittain vuosina 1987–2002 (jatkoa)

		1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Petäjävesi	tulomuutto	110	136	170	134	136	117	125	141	125	136	155	165	149	194	187	159
	lähtömuutto	103	116	157	109	123	139	117	152	150	153	113	148	147	177	189	182
	nettomuutto	7	20	13	25	13	-22	8	-11	-25	-17	42	17	2	17	-2	-23
Korpilahti	tulomuutto	190	245	249	282	196	209	162	202	204	233	241	260	222	254	248	275
	lähtömuutto	189	202	205	183	170	146	169	207	219	253	248	256	225	279	261	249
	nettomuutto	1	43	44	99	26	63	-7	-5	-15	-20	-7	4	-3	-25	-13	26
Toivakka	tulomuutto	123	137	144	122	90	78	61	97	117	93	107	122	106	108	119	131
	lähtömuutto	130	103	89	112	91	75	79	104	102	104	112	130	124	125	115	118
	nettomuutto	-7	34	55	10	-1	3	-18	-7	15	-11	-5	-8	-18	-17	4	13
Uurainen	tulomuutto	84	146	109	145	145	111	159	121	118	140	128	199	168	139	172	177
	lähtömuutto	81	84	105	93	97	92	120	133	148	123	141	195	148	142	196	163
	nettomuutto	3	62	4	52	48	19	39	-12	-30	17	-13	4	20	-3	-24	14
Hankasalmi	tulomuutto	212	213	234	165	217	185	192	225	179	157	200	224	230	154	223	187
	lähtömuutto	207	174	202	210	177	206	184	175	211	181	200	216	241	214	244	237
	nettomuutto	5	39	32	-45	40	-21	8	50	-32	-24	0	8	-11	-60	-21	-50
Leivonmäki	tulomuutto	49	67	62	74	66	53	50	38	59	53	41	72	47	45	62	48
	lähtömuutto	63	83	66	64	41	31	52	79	87	62	66	75	56	58	47	51
	nettomuutto	-14	-16	-4	10	25	22	-2	-41	-28	-9	-25	-3	-9	-13	15	-3

Lähde: Tilastokeskus; Altika

Muuttoliikkeen tarkastelu on yksi osa havainnoitaessa alueittaisia väestönmuutoksia. Jyväskylän työssäkäyntialueen osalta taulukosta 26. ilmenee, että Jyväskylään on muuttanut enemmän väkeä kuin sieltä pois tarkastelujakson aikana. Vain kolmena vuonna nettomuutto oli negatiivista. Myös Jyväskylän maalaiskunta on saanut huomattavaa muuttovoittoa sekä 90-luvun että vuosituhannen taitteissa. Mielenkiintoisesti Muurame on saanut muuttovoittoa joka vuosi koko tarkastelujakson ajan. Samaten kuin Jyväskylän maalaiskunnassa, myös Muuramessa nettomuutto oli suurinta sekä 90-luvun että vuosituhannen taitteissa. Muuramen positiiviset nettomuutot selittävät osaltaan myös sitä, miksi Muuramen suhteellinen väestönkasvu on ollut niin merkittävää (taulukko 25). Jyväskylä, Jyväskylän maalaiskunta, Muurame ja Laukaa ovat kasvattaneet väestöään osittain positiivisten nettomuuttovirtojen avulla.

Sekä lähtö- että tulomuuttovirrat ovat kasvaneet laman jälkeen varsinkin Jyväskylän, Jyväskylän maalaiskunnan, Muuramen ja Laukaan kunnissa. Muissa kehyskunnissa sekä lähtö- että tulomuuttovirrat ovat kasvaneet jonkin verran ja nettomuutto on ollut sekä negatiivista että myös jonkin verran positiivista tarkasteltavalla ajanjaksolla. Esimerkiksi Uuraisten kunta kasvatti väestöään 90-luvun taitteessa positiivisella nettomuutolla. Leivonmäen väkiluku on lähinnä pienentynyt muuttoliikkeen kautta koko tarkasteltavan ajanjakson puitteissa.

Taulukko 27. Jyväskylän työssäkäyntialueella asuvan väestön ikärakenne (%) kunnittain vuonna 2002.

Ikäryhmä	0–14	15–24	25–44	45–64	65–
Jyväskylä	15,3	18,0	29,1	24,6	12,9
Jyväskylän mlk	22,0	11,3	28,9	27,1	10,7
Muurame	24,1	11,3	28,3	26,6	9,6
Laukaa	21,6	11,5	25,6	27,8	13,5
Petäjävesi	18,8	9,4	23,1	28,8	19,9
Korpilahti	18,8	10,0	22,5	27,8	20,8
Toivakka	17,4	10,0	21,8	30,5	20,3
Uurainen	20,3	11,4	24,0	27,7	16,6
Hankasalmi	16,3	10,7	21,5	29,3	22,2
Leivonmäki	13,2	9,0	20,1	31,9	25,8

Lähde: Tilastokeskus; Altika

Taulukko 27. osoittaa Jyväskylän työssäkäyntialueella asuvan väestön ikärakenteen kunnittain vuositason 2002. Tarkasteltaessa keskuksessa asuvan väestön ikärakennetta, voidaan havaita 15–24-vuotiaiden huomattava osuus. Tämä kertoo siitä, että Jyväskylä on opiskelukaupunki. Muuramen, Jyväskylän maalaiskunnan, Laukaan ja Uuraisten demografisia rakenteita tarkastelemalla voidaan sitä vastoin havaita, että 0-14-vuotiaiden osuudet olivat suurempia kuin muissa työssäkäyntialueen kunnissa. Jälleen voidaan tulkita, että paikallisten työmarkkinoiden kannalta olisi kyse ”seutuistavasta lapsiperheasumisesta” varsinkin Jyväskylän mlk:n, Muuramen ja Laukaan osilta. Nimittäin näistä kehyskunnista käytiin myös eniten keskuksessa töissä (taulukot 15 & 16).

Havainnoimalla taulukoita 27. ja 25. voidaan havaita, että suhteelliset väestönlisäykset olivat niissä kunnissa suurimpia, joiden ikärakenne oli ”nuorinta” vuositason 2002. Nämä kunnat ovat Jyväskylän mlk, Muurame, Laukaa ja Uurainen. Tilannetta voidaan tulkita siten, että osa väestönlisäyksestä on tullut näihin kuntiin syntyvyyden kautta. Työssäkäyntialueen kunnista taas hieman erilaisia demografisia rakenteita edustivat Leivonmäki ja Hankasalmi. Näiden kuntien väestöstä huomattava osuus oli yli 65-vuotiaita. Nämä kunnat menettivät myös suhteellisesti eniten väestöstään työssäkäyntialueen kunnista tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Kehyskunnat olivat siis melko erilaisia väestöpohjan ja väestömuutosten suhteen tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Kuitenkin kaikille oli yhteistä se, että kunnista käytiin yhä suuremmilla osuuksilla keskuksessa töissä.

4.2.4 Johtopäätöksiä Jyväskylän työssäkäyntialueen kehityksestä

Samaten kuin Kuopionkin työssäkäyntialueen osalta, myös Jyväskylän työssäkäyntialueen analyysistä tehdään johtopäätösosuus.

Taulukko 28. Yhteenvetoa Jyväskylän työssäkäyntialueen rakenteesta ja pendelöintivirroista kunnittain vuosina 1987 ja 2002.

		1987	2002	muutos (lkm) 1987–2002	muutos (%) 1987–2002
Jyväskylä	Ulospendelöinti	4 080	6 586	2 506	61,4
	Sisäänpendelöinti	12 522	16 121	3 599	28,7
	Työpaikat	40 753	44 133	3 360	8,2
	Työllinen työvoima	32 311	34 578	2 267	7,0
Jyväskylän mlk	Ulospendelöinti	7 212	9 156	1 944	27,0
	Sisäänpendelöinti	1 982	3 733	1 751	88,3
	Työpaikat	7 315	9 127	1 812	24,8
	Työllinen työvoima	12 545	14 510	1 965	15,7
Muurame	Ulospendelöinti	1 130	2 267	1 137	100,6
	Sisäänpendelöinti	873	1 018	145	16,6
	Työpaikat	2 361	2 464	103	4,4
	Työllinen työvoima	2 818	3 713	895	31,8
Laukaa	Ulospendelöinti	1 960	3 186	1 226	62,6
	Sisäänpendelöinti	849	1 271	422	49,7
	Työpaikat	5 450	4 923	-527	-9,7
	Työllinen työvoima	6 561	6 838	277	4,2
Petäjävesi	Ulospendelöinti	426	589	163	38,3
	Sisäänpendelöinti	150	175	25	16,7
	Työpaikat	1 263	925	-338	-26,8
	Työllinen työvoima	1 539	1 339	-200	-13,0
Korpilahti	Ulospendelöinti	567	833	266	46,9
	Sisäänpendelöinti	137	175	38	27,7
	Työpaikat	1 510	1 170	-340	-22,5
	Työllinen työvoima	1 940	1 828	-112	-5,8
Toivakka	Ulospendelöinti	254	363	109	42,9
	Sisäänpendelöinti	87	168	81	93,1
	Työpaikat	796	676	-120	-15,1
	Työllinen työvoima	963	871	-92	-9,6
Uurainen	Ulospendelöinti	287	550	263	91,6
	Sisäänpendelöinti	105	169	64	61,0
	Työpaikat	988	797	-191	-19,3
	Työllinen työvoima	1 175	1 178	3	0,3
Hankasalmi	Ulospendelöinti	404	512	108	26,7
	Sisäänpendelöinti	245	178	-67	-27,3
	Työpaikat	2 237	1 600	-637	-28,5
	Työllinen työvoima	2 363	1 934	-429	-18,2
Leivonmäki	Ulospendelöinti	87	136	49	56,3
	Sisäänpendelöinti	61	95	34	55,7
	Työpaikat	507	348	-159	-31,4
	Työllinen työvoima	533	389	-144	-27,0

Lähde: Tilastokeskus: Altika, Pendeli-ohjelma ja Väestötilastopalvelu

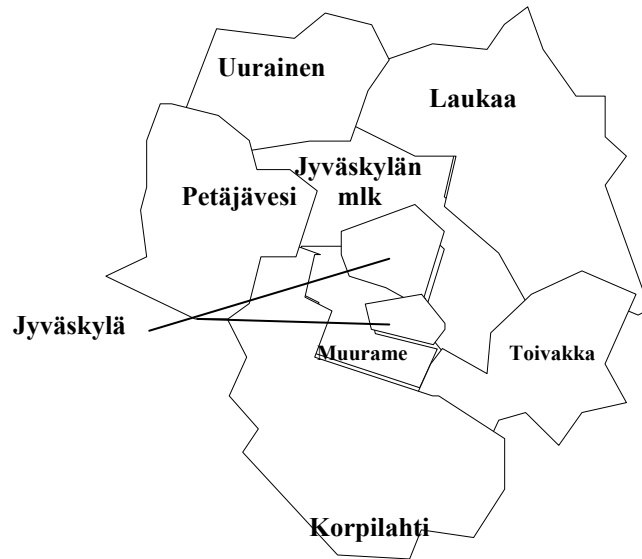
Taulukosta 28. voidaan havaita, että ulospendelöinti kasvoi kaikista Jyväskylän työssäkäyntialueen kunnista tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Huomionarvoista on se, että ulospendelöinti lisääntyi niistäkin kunnista, joissa työllisen työvoiman määrä väheni. Myös sisäänpendelöinti työssäkäyntialueen kuntiin kasvoi, lukuun ottamatta Hankasalmea. Sisäänpendelöinti kasvoi myös niissä kunnissa, joissa työpaikat vähenivät. Kokonaisuudessaan kuntien rajat ylittävä työmatkaliikkuvuus siis kasvoi huomattavasti.

Jyväskylän työssäkäyntialue laajentui kahdella kehyskunnalla eli Hankasalmella ja Leivonmäellä tarkasteltavan ajanjakson aikana. Lisäksi kehyskuntalaiset kävivät sekä suhteellisesti että määrällisesti yhä enemmän keskuksessa töissä (taulukot 15 & 16). Näin ollen kehyskunnat kiinnittyivät pendelivirtojen perusteella yhä tiukemmin keskukseseen ja kehyskuntalaiset tulivat keskuksen työpaikoista yhä ”riippuvaisemmiksi”. Tähän kehityskulkuun, miksi Jyväskylän työssäkäyntialue laajentui ja kehyskunnat kiinnittyivät yhä suuremmilla osuuksilla pendelivirtojen perusteella keskukseseen, on oletettavasti monia syitä. Yhtenä syynä voidaan pitää sitä, että kehyskunnista vain Jyväskylän maalaiskunnassa ja Muuramessa saavutettiin työpaikkojen lukumäärissä se taso, joka oli ennen 90-luvun lamaa. Muissa kehyskunnissa työpaikat ovat vähentyneet, joka on varmasti osittain lisännyt pendelöintiä keskukseseen. Työpaikat keskuksessa ovat taas lisääntyneet ohi lamaa edeltävän tason. Mielenkiintoinen kehityskulku on myös se, että ulospendelöinti keskuksessa asuvien osalta kasvoi huomattavasti. Tämä pendelöinnin lisääntyminen osaltaan indikoi paikallisten työmarkkinoiden osalta työpaikkakilpailun kiristymistä.

Kehyskunnista jyvaskylän maalaiskuntalaiset, muuramelaiset ja laukaalaiset pendelöivät eniten keskukseseen. Näissä kunnissa työllisen työvoiman osuudet ja ylipäänsä väestömäärät kasvoivat tarkasteltavan ajanjakson aikana ja näihin kuntiin myös muutettiin paljon. Tällöin onkin loogista että pendelöinti keskukseseen on lisääntynyt. Lisäksi näiden kuntien demografisesta rakenteesta (taulukko 27) voidaan päätellä, että kunnat ovat ”seutuistavan lapsiperheasumisen” alueita. Eli alueille on osittain muutettu halvemmän ja laadukkaamman asumisen vuoksi (Pulkinen 1998).

Kokonaisuudessaan Jyväskylän työssäkäyntialueen kehityksestä voidaan arvioida sitä, että lisääntyneen ja monisuuntaisen työmatkaliikkuvuuden perusteella alueesta on muotoutunut entistä seutuistuneempi ja vuorovaikutteisempi työmarkkina-alue. Kehyskunnat ovat myös liittyneet keskukseseen erilaisten työpaikka-, työvoima- ja väestönkehityksen oloissa.

4.2.5 Kartografinen esitys Jyväskylän työssäkäyntialueista vuosilta 1987 ja 2002

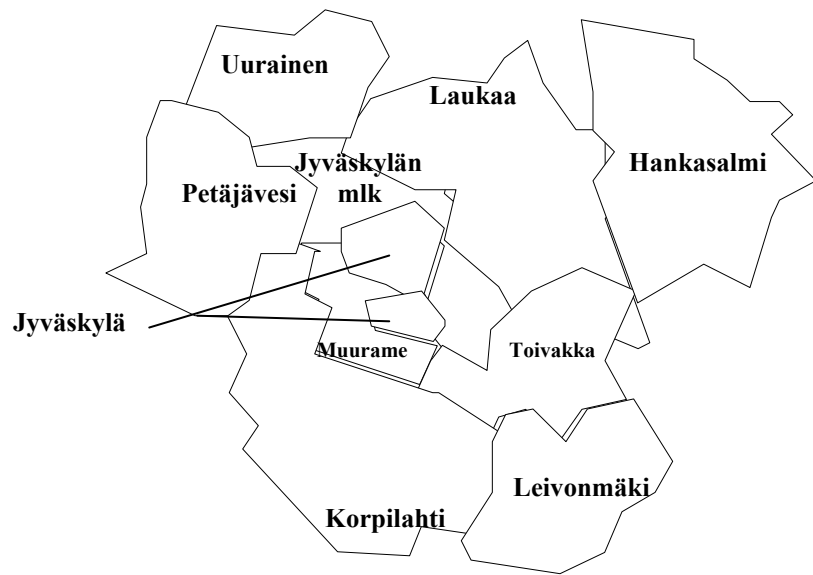

Kartta 3. Jyväskylän työssäkäyntialue vuonna 1987
raja-arvo: vähintään 10 % kehyskunnan työllisistä käy keskuksessa töissä

Jyväskylän työssäkäyntialue 1987: kuntien työllisistä työpaikka Jyväskylässä (%)

- Jyväskylä 87,7 %
- Jyväskylän mlk 48,9 %
- Muurame 39,4 %
- Laukaa 19,2 %
- Petäjävesi 15,5 %
- Korpilahti 14,0 %
- Toivakka 13,5 %
- Uurainen 10,7 %

(Lähde: Tilastokeskus; Pendeli-ohjelma)

Kartta 4. Jyväskylän työssäkäyntialue vuonna 2002
 raja-arvo: vähintään 10 % kehyskunnan työllisistä käy keskuksessa töissä

Jyväskylän työssäkäyntialue 1987: kuntien työllisistä työpaikka Jyväskylässä (%)

- Jyväskylä 81,0 %
- Jyväskylän mlk 51,4 %
- Muurame 47,8 %
- Laukaa 30,2 %
- Petäjävesi 24,9 %
- Korpilahti 25,3 %
- Toivakka 21,6 %
- Uurainen 18,3 %
- Hankasalmi 11,5 %
- Leivonmäki 10,8 %

(Lähde: Tilastokeskus; Pendeli-ohjelma)

4.3 Tampereen työssäkäyntialue

4.3.1 Tampereen työssäkäyntialueen muotoutuminen

Aloitan Tampereen työssäkäyntialueen analysoimisen, edellisten tutkimusalueiden tapaan, muodostamalla työssäkäyntialueen vuosilta 1987–2002. Työssäkäyntialueen kunnat esitetään siinä järjestyksessä, millaisin pendeliprosentein ne liittyivät keskukseen vuonna 1987. Tampereen työssäkäyntialue muodostui vuonna 2002 keskuksesta (Tampereesta) sekä pendelöintivirtojen perusteilla siihen liittyneistä 17 kehyskunnasta (Pirkkala, Ylöjärvi, Kangasala, Lempäälä, Nokia, Vesilahti, Sahalahti, Viiala, Viljakkala, Orivesi, Hämeenkyrö, Mouhijärvi, Kuhmalahti, Kuru, Pälkäne, Toijala ja Kylmäkoski). Tampereen työllisestä työvoimasta kävi 84,0 % keskuksessa töissä, eikä mihinkään yksittäiseen kuntaan pendelöity yli 10 %:n osuudella (ks. taulukko 33.). Kehyskunnat liittyivät keskukseen vähintään 10 %:n pendelöintivirroilla.

Taulukko 29. Keskuksessa työssäkäyvien osuus (%) kuntien työllisestä työvoimasta Tampereen työssäkäyntialueella vuosina 1987–2002.

Kunnasta	1987	1988	1990	1992	1994	1995	1996	1997	1999	2000	2001	2002
Tampere	89,8	89,4	88,3	88,4	87,3	86,8	86,4	85,9	84,2	84,0	84,0	84,0
Pirkkala	50,7	50,3	52,2	52,4	49,5	54,8	53,8	52,3	53,3	54,3	54,6	56,1
Ylöjärvi	42,2	43,5	45,7	46,4	46,1	47,7	46,9	46,6	46,3	47,3	47,6	47,9
Kangasala	39,7	39,5	41,4	41,0	41,1	42,4	41,9	42,0	43,7	44,6	45,6	46,1
Lempäälä	39,0	40,0	40,7	41,1	41,1	43,6	43,7	44,1	44,9	45,5	46,0	46,2
Nokia	18,7	20,3	23,9	23,4	22,8	23,8	24,9	25,5	27,5	29,2	29,7	30,8
Vesilahti	18,3	19,1	19,7	20,3	22,2	24,9	25,2	26,6	30,1	30,7	31,9	33,4
Sahalahti	12,0	12,7	17,1	15,8	16,2	16,3	17,5	16,9	18,8	19,9	20,9	21,0
Viiala	11,2	12,2	13,4	12,4	14,5	16,5	16,9	16,3	19,5	21,1	22,6	24,4
Viljakkala	9,7	10,7	12,5	14,1	13,6	13,6	14,0	15,7	17,9	18,2	19,8	19,9
Orivesi	9,1	9,0	10,6	10,3	11,1	12,1	12,5	13,5	14,1	15,4	15,5	17,5
Hämeenkyrö	8,8	9,1	11,1	11,2	11,1	13,1	12,6	13,2	14,3	15,5	16,5	17,4
Mouhijärvi	8,4	8,8	10,4	9,9	9,7	12,5	11,9	13,7	14,6	16,2	17,9	16,6
Kuhmalahti	8,2	9,9	11,2	9,0	8,8	10,1	9,5	11,6	11,0	11,9	13,2	13,3
Kuru	7,8	7,2	8,1	7,2	7,3	8,8	9,8	9,8	11,4	11,7	12,1	12,2
Pälkäne	7,4	8,6	11	9,4	9,9	12,0	12,7	12,8	14,5	14,8	13,8	14,5
Toijala	6,5	6,8	7,5	7,5	7,8	8,5	8,7	9,1	11,1	11,8	12,8	14,3
Kylmäkoski	3,9	4,8	5,2	4,1	5	4,8	5,9	6,2	8,2	9,2	9,7	10,9

Lähde: Tilastokeskus; Pendeli-ohjelma ja Väestötilastopalvelu

Tampereen työssäkäyntialueen laajentumiskehitys on selkeästi havaittavissa tarkasteltavalla ajanjaksolla. Tarkasteltavan ajanjakson aikana työssäkäyntialue laajentui peräti yhdeksällä uudella kunnalla. Myös Tampereen työssäkäyntialueen osalta, yhä suurempi suhteellinen osuus kaikkien kehyskuntien työllisistä työskenteli keskuksessa 2000-luvun alussa kuin 80-luvun lopussa ja 90-luvun alussa. Erityisesti Pirkkalasta käydään paljon Tampereella töissä, sillä pirkkalalaisista työllisistä työskenteli selkeästi yli puolet keskuksessa, lähes koko tarkastelujakson ajan. Lisäksi Ylöjärven, Kangasalan ja Lempäälän pendelöintivirrat keskukseseen ovat kasvaneet melkein 50 %:n tasolle tarkasteltavan ajanjakson aikana. Muiden kehyskuntien osalta pendelöintiosuudet (%) keskukseseen ovat kasvaneet viiden ja jopa viidentoista prosentin välillä. Työssäkäyntialue on siis laajentunut ja kehyskunnat ovat kiinnittyneet pendeliosuuksien (%) perusteella keskukseseen yhä tiukemmin tarkasteltavalla ajanjaksolla. Toisaalta Tampereella sekä työssäkäyvien että asuvien suhteellinen osuus on pienentynyt reilulla viidellä prosentilla.

Taulukko 30. Tampereella työssäkäyvien lukumäärä ja sen muutos (lkm / %) asuinkunnan mukaan vuosina 1987–2002.

Kunnasta	1987	1988	1990	1992	1994	1995	1996	1997	1999	2000	2001	2002	-87-02	%
Tampere	72 077	73 020	72 332	61 773	58 752	60 710	62 142	64 915	70 142	72 670	73 790	74 506	2 429	3,3
Pirkkala	2 721	2 780	2 907	2 503	2 280	2 605	2 587	2 644	2 992	3 182	3 387	3 587	866	31,8
Ylöjärvi	3 662	3 908	4 163	3 590	3 570	3 774	3 794	3 958	4 315	4 546	4 682	4 747	1 083	29,6
Kangasala	3 750	3 820	4 069	3 458	3 417	3 635	3 588	3 796	4 291	4 519	4 702	4 880	1 130	30,1
Lempäälä	2 499	2 641	2 754	2 398	2 409	2 597	2 674	2 830	3 114	3 313	3 438	3 535	1 036	41,5
Nokia	2 120	2 375	2 890	2 356	2 286	2 427	2 533	2 756	3 181	3 445	3 545	3 764	1 644	77,5
Vesilahti	236	254	268	248	255	289	300	332	403	421	445	481	245	103,8
Sahalahti	122	135	185	143	141	144	157	155	178	189	200	203	81	66,4
Viiala	245	271	295	234	251	277	287	297	401	448	493	545	300	122,4
Viljakkala	75	85	100	100	95	94	95	113	138	140	155	159	84	112,0
Orivesi	371	363	419	345	347	370	389	426	461	521	513	585	214	57,7
Hämeenkyrö	352	376	462	411	410	480	450	493	572	625	669	698	346	98,3
Mouhijärvi	103	108	125	104	103	128	122	146	169	182	205	195	92	89,3
Kuhmalampi	36	44	52	36	32	36	35	44	44	50	55	57	21	58,3
Kuru	98	89	97	76	74	88	96	99	117	119	125	125	27	27,6
Pälkäne	128	153	196	147	153	189	196	205	250	260	237	256	128	100,0
Toijala	239	255	273	236	232	254	262	278	353	383	426	486	247	103,3
Kylmäkoski	40	52	61	40	49	47	58	64	89	100	107	123	83	207,5

Lähde: Tilastokeskus; Pendeli-ohjelma ja Väestötilastopalvelu

Taulukon 30. mukaan keskuksessa työssäkäyvien lukumäärät ovat kasvaneet kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa tarkasteltavalla ajanjaksolla. Kasvu ei ole ollut tasaista, sillä 90-luvun laman johdosta keskuksessa työskentely sekä keskuksessa että kehyskunnissa asuvien työllisten osalta. 90-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa keskuksessa työssäkäynti lisääntyi

taloudellisen noususuhdanteen oloissa huomattavasti. Toisaalta kehyskuntien välisissä pendelöintivirroissa on huomattavaa vaihtelua, sillä Kangasalta ja Ylöjärveltä käytiin lukumääräisesti eniten kehyskuntien osalta töissä keskuksessa, molemmista melkein viidentuhannen pendelöijän voimin vuonna 2002. Lisäksi Nokian, Pirkkalan ja Lempäälän pendelöintivirrat olivat hyvin vahvoja. Mainituista kehyskunnista käydäänkin eniten keskuksessa töissä sekä lukumääräisesti että suhteellisesti mitattuna. Kehyskuntien pendelöintivirtojen vahvuuksista mainittakoon, että Pirkkalan, Ylöjärven, Kangasalan, Lempäälän ja Nokian yhteenlasketut pendelöijät olivat 20 513, kun muiden kahdentoista kehyskunnan osalta vastaava pendelöijien yhteismäärä oli 3 913 vuonna 2002. Pendelöijien lukumääräistä kasvua tapahtui eniten Nokian osalta. Sitä vastoin suhteellisesti eniten pendelöinti kasvoi Kylmäkosken osalta.

Tarkasteltaessa edeltäviä taulukoita (29, 30) voidaan havaita, että kehyskunnista keskukseseen suuntatuvat pendelöintivirrat ovat kasvaneet sekä suhteellisesti että lukumääräisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että kehyskunnissa asuvat työlliset työskentelevät yhä useammin keskuksessa. Seuraavaksi tarkastellaan sitä, miten ulospendelivirrat ovat yleisellä tasolla kehittyneet Tampereen työssäkäyntialueen kunnissa.

Taulukko 31. Asuinkunnastaan ulospendelöivien osuus (%) Tampereen työssäkäyntialueella vuosina 1987–2002.

Kunnasta	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Tampere	10,2	10,7	11,1	11,7	11,5	11,6	11,8	12,7	13,2	13,6	14,5	15,0	15,8	16,0	16,0	16,0
Pirkkala	59,6	56,5	61,6	63,3	64,1	64,6	66,1	61,2	66,4	66,2	64,5	66,0	66,9	67,6	68,5	70,3
Ylöjärvi	49,4	51,2	51,0	54,2	54,7	54,8	55,6	56,2	28,2	56,8	557,3	57,7	58,0	59,5	60,1	60,1
Kangasala	48,4	47,9	49,5	51,4	51,5	50,6	50,8	50,6	52,8	52,4	53,4	54,9	56,6	57,6	58,8	58,5
Lempäälä	48,7	49,3	50,8	52,2	52,3	52,2	52,5	52,7	56,5	57,0	58,0	58,6	59,9	60,6	60,7	61,0
Nokia	24,9	27,7	29,1	31,5	30,8	30,8	30,1	31,1	32,3	33,6	34,7	36,0	37,9	39,9	40,4	41,6
Vesilahti	35,0	37,5	38,3	40,9	40,2	40,0	40,5	44,7	47,2	48,4	49,9	54,7	54,8	56,7	58,8	59,1
Sahalahti	23,4	24,2	26,4	28,9	27,2	26,5	27,7	28,5	29,7	29,8	31,8	34,1	37,1	40,5	40,9	42,2
Viiala	36,9	38,0	40,4	44,4	41,6	40,7	42,6	45,3	50,8	50,4	51,7	54,0	55,1	56,1	56,8	57,2
Viljakkala	43,1	45,9	46,8	48,3	45,9	46,8	46,8	52,2	58,0	55,1	60,7	61,4	64,1	62,2	63,5	61,8
Orivesi	18,5	18,9	20,2	22,4	22,7	23,3	22,9	24,1	26,4	25,8	27,3	29,5	30,2	32,3	33,2	35,9
Hämeenkyrö	22,7	23,1	26,0	28,3	26,1	25,3	26,0	26,3	29,3	30,2	32,1	34,2	34,6	36,6	37,5	38,4
Mouhijärvi	32,4	33,3	35,5	35,0	32,7	29,4	32,8	34,2	38,5	37,4	38,7	42,4	45,8	47,8	48,6	48,9
Kuhmalahti	34,3	34,2	39,8	39,4	36,4	32,4	33,8	36,3	38,7	40,1	44,2	45,4	47,3	46,5	51,0	51,7
Kuru	19,1	18,1	22,7	19,7	19,1	20,0	19,1	25,3	27,8	27,7	26,7	27,7	31,5	31,7	33,2	32,0
Pälkäne	23,4	25,5	25,9	29,7	28,1	29,1	30,5	31,8	37,4	34,7	35,9	37,3	39,8	42,1	41,6	42,0
Toijala	24,8	22,9	28,5	26,4	27,9	26,6	26,4	27,5	29,0	30,6	32,7	33,4	35,7	36,3	38,7	39,6
Kylmäkoski	35,8	35,3	37,8	42,6	40,3	42,1	39,9	40,7	42,0	42,6	45,0	46,0	46,6	47,0	50,0	51,0

Lähde: Tilastokeskus; Altika, Pendeli-ohjelma ja Väestötilastopalvelu

Tarkasteltaessa ulospendelöinnin prosentuaalista kehitystä havaitaan, että kuntien rajat ylittävän työmatkaliikkuvuuden merkitys on kasvanut kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa tarkasteltavalla ajanjaksolla. Näin ollen, omassa asuinkunnassa työskentelevien osuudet ovat laskeneet myös kehyskunnissa. Esimerkiksi pirkkalalaiset kävivät noin seitsemänkymmenen prosentin osuudella asuinkuntansa ulkopuolella töissä vuonna 2002. Muita kehyskuntia joista ulospendelöintiosuudet ovat kasvaneet yli viidenkymmenen prosentin (eli yli puolet töissä asuinkuntansa ulkopuolella), ovat Ylöjärvi, Kangasala, Lempäälä, Vesilahti, Viiala, Viljakkala, Kuhmalahti ja Kylmäkoski. Ulospendelöinnin ohella onkin tärkeä tutkia sisäänpendelöinnin kehityslinjoja työssäkäyntialueen kunnissa.

Taulukko 32. Sisäänpendelöivien osuus Tampereen työssäkäyntialueen kuntien työpaikoista vuosina 1987–2002.

Kuntaan	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Tampere	23,2	23,8	24,9	25,4	25,3	25,6	26,1	26,1	27,3	27,3	26,9	27,9	28,5	29,2	29,4	30,0
Pirkkala	28,5	28,8	30,7	47,6	34,5	33,6	33,4	32,0	39,6	40,4	41,0	43,7	43,8	47,2	46,1	48,7
Ylöjärvi	29,8	29,0	28,7	29,9	29,5	29,0	27,9	31,6	33,2	34,8	35,9	37,7	39,8	41,5	41,7	43,5
Kangasala	23,2	24,2	24,7	26,6	25,1	27,8	27,0	29,6	30,3	30,5	30,9	32,6	33,1	34,6	35,2	35,6
Lempäälä	22,1	24,3	25,0	28,1	28,6	26,9	26,6	27,7	30,8	31,4	32,2	34,1	36,6	38,7	38,0	37,1
Nokia	18,4	18,9	19,5	20,8	21,5	20,1	21,8	23,1	25,2	26,6	27,4	29,6	31,0	32,0	32,0	31,7
Vesilahti	10,0	10,7	12,0	12,7	8,0	9,2	10,0	7,3	10,9	10,1	10,7	13,4	12,9	16,6	17,0	19,5
Sahalahti	45,7	36,9	37,9	38,3	37,6	37,4	35,0	36,2	37,6	41,9	44,5	46,5	50,4	53,8	54,5	53,9
Viiala	19,2	16,3	20,6	23,5	23,2	23,2	22,8	24,5	24,7	25,4	27,9	27,8	28,5	29,7	32,1	30,6
Viljakkala	10,0	16,5	15,1	15,2	11,2	10,7	10,2	13,2	9,3	12,8	15,8	14,9	19,8	23,3	22,7	21,7
Orivesi	11,8	12,5	13,6	13,2	11,0	10,5	9,5	12,9	17,1	17,0	16,7	17,8	19,2	20,3	20,2	20,0
Hämeenkyrö	16,4	16,7	16,0	17,5	17,0	18,1	20,2	27,5	27,6	24,7	24,8	28,0	35,2	30,5	31,3	30,7
Mouhijärvi	6,9	6,9	7,8	8,0	9,1	8,2	9,2	10,3	13,7	13,0	15,3	16,0	20,2	21,0	21,6	23,6
Kuhmalahti	9,1	8,4	8,3	10,5	12,0	9,7	10,7	13,1	16,4	12,7	16,6	22,1	20,7	17,3	20,2	24,2
Kuru	9,3	10,0	9,3	11,5	9,5	9,3	8,9	9,1	12,4	11,7	15,2	16,3	17,7	15,3	16,9	17,6
Pälkäne	12,5	12,7	13,5	14,3	14,0	14,9	16,0	17,8	18,8	19,0	21,4	23,2	24,2	25,8	26,5	27,4
Toijala	22,5	20,9	23,9	25,1	24,7	27,2	26,4	27,5	27,8	27,1	31,1	30,6	30,5	30,8	33,2	31,9
Kylmäkoski	24,6	17,5	26,6	21,7	22,0	19,7	23,7	27,3	29,7	32,0	33,6	32,3	32,0	32,4	36,0	36,9

Lähde: Tilastokeskus; Altika, Pendeli-ohjelma ja Väestötilastopalvelu

Sisäänpendelöintivirtojen kehityslinjat ovat selvästi olleet kasvujohteiset kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Toisin sanoen työssäkäyntialueen kuntien työpaikoista yhä suurempi osuus on ollut vieraskuntalaisen ”hallussa”. Suhteelliset osuudet ovat nousseet varsin korkeaksi esimerkiksi Pirkkalassa ja Ylöjärvellä. Pirkkalassa sijaitsevista työpaikoista lähes puolet oli ”täytetty” vieraskuntalaisella työvoimalla 2000-luvun alkuvuosina. Edellisten taulukoiden perusteella voidaankin todeta että

pirkkalalaiset ulospendelöivät, mutta myös Pirkkalaan sisäänpendelöidään erityisen paljon. Monissa kunnissa, kuten Tampereella, sisäänpendelöintiosuudet ovat nousseet 30 prosentin tasolle. Sahalahden kunnassa sisäänpendelöinnillä on ollut varsin huomattava suhteellinen osuus koko tarkastelujakson ajan. Tämä on seurausta siitä, että pienellä paikkakunnalla on ollut runsaasti teollisuustyöpaikkoja (Saarioisten elintarviketehdas). Myös muiden työssäkäyntialueen pienten kuntien kuten Mouhijärven, Kuhmalahden, Kylmäkosken ja Viljakkalan sisäänpendelöintiosuudet (%) ovat nousseet. Edellä esitettyjen kuntakohtaisten sisään- ja ulospendelöinnin kehityslinjojen perusteella onkin mielenkiintoista tutkia, miten työssäkäyntialueen pendelöintivirrat suuntautuivat työssäkäyntialueen sisällä vuositasona 2002.

Taulukko 33. Tampereen työssäkäyntialueen työssäkäyntivirrat (%) asuinkunnan mukaan vuonna 2002.

Asuinkunta	Asuinkuntaan	Keskukseen	Kehyskuntiin	TA sisällä	TA ulkopuolelle
Tampere	84,0	84,0	8,8	92,8	7,2
Pirkkala	29,7	56,1	8,1	93,9	6,1
Ylöjärvi	39,9	47,9	7,4	95,2	4,8
Kangasala	41,5	46,1	6,6	94,2	5,8
Lempäälä	39,0	46,2	6,8	92,0	8,0
Nokia	58,4	30,8	5,9	95,1	4,9
Vesilahti	40,9	33,4	16,5	90,8	9,2
Sahalahti	57,8	21,0	16,8	95,6	4,4
Viiala	42,8	24,4	21,3	88,5	11,5
Viljakkala	38,2	19,9	34,8	92,9	7,1
Orivesi	64,1	17,5	5,5	87,1	12,9
Hämeenkyrö	61,6	17,4	12,1	91,1	8,9
Mouhijärvi	51,1	16,6	19,4	87,1	12,9
Kuhmalahti	48,3	13,3	26,8	88,4	11,6
Kuru	68,0	12,2	8,2	88,4	11,6
Pälkäne	58,0	14,5	10,8	83,3	16,7
Toijala	60,4	14,3	8,8	83,5	16,5
Kylmäkoski	49,0	10,9	23,3	83,2	16,8

Lähde: Tilastokeskus; Väestötilastopalvelu

Tamperelaisista työllisistä 8,8 % ns. vastapendelöi kehyskuntiin vuonna 2002. Ylipäänsä tamperelaiset pendelöivät eniten Nokialle 1 685 työllisen voimin. Tosin samalla vahvuudella pendelöitiin myös työssäkäyntialueen ulkopuoliseen Helsinkiin (1 685 pendelöijää) ja Ylöjärvelle (1 682 pendelöijää). Tampereelta suuntautui huomattavat pendelivirrat myös Kangasalle (1 522 pendelöijää), Pirkkalaan (1 043 pendelöijää) ja Lempäälään (835 pendelöijää).

Muissa kehyskunnissa tamperelaisia työskenteli huomattavasti vähemmän. Edellä esitetyn analyysin perusteella (myös taulukko 29) voidaan todeta, että Tampereen ja edellä mainittujen kehyskuntien välinen työmatkaliikkuvuus on kehittynyt huomattavan vilkkaaksi.

Myös Pirkkalasta ja Ylöjärveltä pendelöitiin kehyskunnista eniten Nokialle. Toisaalta taas Nokialta pendelöitiin kehyskunnista eniten juuri Ylöjärvelle ja Pirkkalaan. Kangasalta taas pendelöitiin kehyskunnista eniten naapurikuntaan Sahalahteen ja Sahalahdesta pendelöitiin vastavirtaan kehyskunnista eniten Kangasalle.

Viljakkalaiset kävivät kehyskunnissa suuremmalla osuudella töissä kuin keskuksessa. Tämä selittyy sillä, että viljakkalaiset työskentelivät enemmän naapurikunnassaan Hämeenkyrössä (168 pendelöijää) kuin keskuksessa (159 pendelöijää). Lisäksi viljakkalaiset pendelöivät melko paljon Ylöjärvelle ja Nokialle. Viljakkalan ohella myös Kuhmalahdella oli huomattavan suuri pendelöintiosuus (%) muihin kehyskuntiin. Väkimäärältään pienestä Kuhmalahdesta käytiinkin paljon töissä naapurikunnissa Sahalahdessa (55 pendelöijää) ja Kangasalla (37 pendelöijää). Muita kehyskuntia, joista käytiin suurella osuudella toisissa kehyskunnissa töissä, olivat Viiala (pendelöintivirrat Toijalaan ja Lempäälään), Kylmäkoski (pendelöintivirrat Toijalaan) ja Mouhijärvi (pendelöintivirrat Nokialle).

Yleisesti voidaan todeta, että työssäkäyntialueen kehyskuntien pendelöintivirrat ovat suuntautuneet vahvasti keskukseen, vaikka kehyskuntien väliset pendelöintivirrat ovatkin merkittäviä. Esimerkiksi pirkkalaisista, ylöjärveläisistä, kangasalalaisista sekä lempääläläisistä työllisistä suurempi osa kävi keskuksessa töissä kuin omassa asuinkunnassaan. Lisäksi keskuksesta suuntautuvien ”vastapendelöintivirtojen” ja kehyskuntien välisten pendelöintivirtojen perusteella voidaan todeta, että Tampereen työssäkäyntialue on muodostunut entistä vuorovaikutteisemmaksi työmarkkina-alueeksi. Työssäkäyntialueen sisäistä ”pitävyyttä” arvioitaessa voidaan todeta että, työssäkäyntialueen sisällä asuvilla työllisillä sijaitti työpaikka alueella erittäin usein. Esimerkiksi vain 7,2 % tamperelaisista työllisistä kävi töissä työssäkäyntialueen ulkopuolella. Toisaalta Pälkäneeltä, Toijalasta ja Kylmäkoskelta pendelöitiin työssäkäyntialueen ulkopuolelle reilun kuudentoista prosentin osuuksilla. Näistä kunnista käytiin töissä muun muassa Valkeakoskella.

Edellä esitetyn analyysin perusteella on mielenkiintoista tutkia Tampereen työssäkäyntialueen toimialoittaista ulospendelöintiä vuositason 2002.

Taulukko 34. Toimialoittainen* ulospendelöinti (lkm / %) Tampereen työssäkäyntialueen kunnista vuonna 2002.

Kunta / Työlliset	Toimialat yhteensä		Maa, metsä-, riista- ja kalatalous		Kaivos toiminta ja louhinta		Teollisuus		Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto		Rakentaminen		Kauppa, majoitus- ja ravitsemis-toiminta		Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne		Rahoitus-, vakuutus- ym toiminta		Yhteiskunnalliset palvelut	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Tampere	88 719	100	319	100	38	100	18 751	100	587	100	4 166	100	13 764	100	5 949	100	14 005	100	29 915	100
Tampere	74 506	84,0	223	69,9	21	55,3	14 408	76,8	561	95,6	3 299	79,2	11 559	84,0	5 198	87,4	12 510	89,3	25 503	85,3
ulospendelöinti	14213	16,0	96	30,1	17	44,7	4343	23,2	26	4,4	867	20,8	2 205	16,0	751	12,6	1 495	10,7	4 412	14,7
Pirkkala	6 392	100	29	100	2	100	1660	100	23	100	346	100	979	100	453	100	840	100	1964	100
Pirkkala	1 896	29,7	22	75,9	0	0	324	19,5	6	26,1	113	32,7	266	27,2	136	30,0	241	28,7	693	35,3
ulospendelöinti	4 496	70,3	7	24,1	2	100	1336	80,5	17	73,9	233	67,3	713	72,8	317	70,0	599	71,3	1271	64,7
Ylöjärvi	9 897	100	102	100	9	100	2772	100	65	100	694	100	1327	100	621	100	1141	100	3025	100
Ylöjärvi	3 946	39,9	81	79,4	4	44,4	1061	38,3	19	29,2	269	38,8	406	30,6	175	28,2	349	30,6	1443	47,7
ulospendelöinti	5 951	60,1	21	20,6	5	55,6	1711	61,7	46	70,8	425	61,2	921	69,4	446	71,8	792	69,4	1582	52,3
Kangasala	10583	100	262	100	7	100	2493	100	35	100	707	100	1499	100	693	100	1368	100	3321	100
Kangasala	4387	41,5	247	94,3	0	100	675	27,1	16	45,7	302	42,7	585	39,0	174	25,1	559	40,9	1632	49,1
ulospendelöinti	6196	58,5	15	5,7	7	0	1818	72,9	19	54,3	405	57,3	914	61,0	519	74,9	809	59,1	1689	50,9
Lempäälä	7 653	100	148	100	12	100	1825	100	44	100	590	100	1206	100	556	100	873	100	2272	100
Lempäälä	2 987	39,0	137	92,6	9	75,0	545	29,9	12	27,3	254	43,1	452	37,5	124	22,3	324	37,1	1003	44,1
ulospendelöinti	4 666	61,0	11	7,4	3	25,0	1280	70,1	32	72,7	336	56,9	754	62,5	432	77,7	549	62,9	1269	55,9
Nokia	12 208	100	158	100	5	100	4313	100	79	100	676	100	1551	100	677	100	1337	100	3263	100
Nokia	7 134	58,4	132	83,5	3	60,0	2670	61,9	46	58,2	262	38,8	799	51,5	319	47,1	669	50,0	2085	63,9
ulospendelöinti	5 074	41,6	26	16,5	2	40,0	1643	38,1	33	41,8	414	61,2	752	48,5	358	52,9	668	50,0	1178	36,1
Vesilahti	1 439	100	198	100	2	100	256	100	6	100	99	100	179	100	116	100	139	100	411	100
Vesilahti	588	40,9	181	91,4	1	50,0	19	7,4	1	16,7	38	38,4	42	23,5	42	36,2	50	36,0	181	44,0
ulospendelöinti	851	59,1	17	8,6	1	50,0	237	92,6	5	83,3	61	61,6	137	76,5	74	63,8	89	64,0	230	56,0
Sahalahti	967	100	102	100	0	0	332	100	2	100	59	100	84	100	59	100	89	100	208	100
Sahalahti	558	57,7	87	85,3	0	0	238	71,7	1	50,0	8	13,6	22	26,2	32	54,2	37	41,6	101	48,6
ulospendelöinti	409	42,3	15	14,7	0	0	94	28,3	1	50,0	51	86,4	62	73,8	27	45,8	52	58,4	107	51,4
Viiala	2 233	100	41	100	4	100	746	100	3	100	178	100	329	100	136	100	214	100	556	100
Viiala	956	42,8	36	87,8	4	100	309	41,4	2	66,7	59	33,1	119	36,2	36	26,5	87	40,7	278	50,0
ulospendelöinti	1277	57,2	5	12,2	0	0	437	58,6	1	33,3	119	66,9	210	63,8	100	73,5	127	59,3	278	50,0
Viljakkala	801	100	96	100	3	100	211	100	5	100	61	100	78	100	58	100	80	100	196	100
Viljakkala	306	38,2	90	93,8	2	66,7	24	11,4	0	0	18	29,5	24	30,8	21	36,2	32	40,0	82	41,8
ulospendelöinti	495	61,8	6	6,3	1	33,3	187	88,6	5	100	43	70,5	54	69,2	37	63,8	48	60,0	114	58,2
Orivesi	3 336	100	286	100	11	100	638	100	14	100	275	100	461	100	247	100	320	100	1 001	100
Orivesi	2 140	64,1	266	93,0	6	54,5	311	48,7	7	50,0	142	51,6	318	69,0	125	50,6	173	54,1	709	70,8
ulospendelöinti	1 196	35,9	20	7,0	5	45,5	327	51,3	7	50,0	133	48,4	143	31,0	122	49,4	147	45,9	292	29,2
Hämeenkyrö	4 020	100	360	100	3	100	1 256	100	36	100	269	100	403	100	233	100	321	100	1 071	100
Hämeenkyrö	2 477	61,6	352	97,8	2	66,7	674	53,7	19	52,8	137	50,9	235	58,3	121	51,9	170	53,0	699	65,3
ulospendelöinti	1543	38,4	8	2,2	1	33,3	582	46,3	17	47,2	132	49,1	168	41,7	112	48,1	151	47,0	372	34,7

Lähde: Tilastokeskus; Väestötilastopalvelu, Toimialaa* tuntematon ei ole huomioitu taulukossa

Taulukko 34. Toimialoittainen* ulospendelöinti (lkm / %) Tampereen työssäkäyntialueen kunnista vuonna 2002 (jatkoa)

Kunta / Työlliset	Toimialat yhteensä		Maa-, metsä-, riista- ja kalatalous		Kaivos toiminta ja louhinta		Teollisuus		Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto		Rakentaminen		Kauppa, majoitus- ja ravitsemis-toiminta		Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne		Rahoitus-, vakuutus-ym toiminta		Yhteiskunnalliset palvelut	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Mouhijärvi																				
Työlliset	1 172	100	140	100	4	100	267	100	1	100	70	100	149	100	98	100	99	100	314	100
Mouhijärvi	599	51,1	134	95,7	1	25,0	47	17,6	1	100	33	47,1	91	61,1	47	48,0	45	45,5	170	54,1
ulospendelöinti	573	48,9	6	4,3	3	75,0	220	82,4	0	0	37	52,9	58	38,9	51	52,0	54	54,5	144	45,9
Kuhmalampi																				
Työlliset	429	100	66	100	0	0	86	100	2	100	32	100	45	100	42	100	32	100	115	100
Kuhmalampi	207	48,3	58	87,9	0	0	8	9,3	0	0	15	46,9	19	42,2	16	38,1	13	40,6	69	60,0
ulospendelöinti	222	51,7	8	12,1	0	0	78	90,7	2	100	17	53,1	26	57,8	26	61,9	19	59,4	46	40,0
Kuru																				
Työlliset	1 022	100	143	100	24	100	175	100	1	100	86	100	75	100	60	100	95	100	327	100
Kuru	695	68,0	127	88,8	20	83,3	71	40,6	0	0	50	58,1	48	64,0	40	66,7	64	67,4	240	73,4
ulospendelöinti	327	32,0	16	11,2	4	16,7	104	59,4	1	100	36	41,9	27	36,0	20	33,3	31	32,6	87	26,6
Pälkäne																				
Työlliset	1 764	100	224	100	1	100	394	100	5	100	160	100	222	100	103	100	155	100	456	100
Pälkäne	1024	58,0	208	92,9	0	0	167	42,4	2	40,0	84	52,5	131	59,0	53	51,5	81	52,3	254	55,7
ulospendelöinti	740	42,0	16	7,1	1	100	227	57,6	3	60,0	76	47,5	91	41,0	50	48,5	74	47,7	202	44,3
Toijala																				
Työlliset	3 388	100	55	100	0	0	1177	100	15	100	228	100	451	100	258	100	324	100	816	100
Toijala	2 045	60,4	46	83,6	0	0	725	61,6	6	40,0	119	52,2	263	58,3	115	44,6	197	60,8	510	62,5
ulospendelöinti	1 343	39,6	9	16,4	0	0	452	38,4	9	60,0	109	47,8	188	41,7	143	55,4	127	39,2	306	37,5
Kylmäkoski																				
Työlliset	1 126	100	161	100	3	100	343	100	2	100	63	100	127	100	54	100	74	100	279	100
Kylmäkoski	552	49,0	150	93,2	0	0	145	42,3	0	0	15	23,8	54	42,5	12	22,2	19	25,7	137	49,1
ulospendelöinti	574	51,0	11	6,8	3	100	198	57,7	2	100	48	76,2	73	57,5	42	77,8	55	74,3	142	50,9

Lähde: Tilastokeskus; Väestötilastopalvelu, Toimialaa* tuntematon ei ole huomioitu taulukossa

Taulukon 34. mukaan myös Tampereen työssäkäyntialueen kehyskunnista ulospendelöitiin suhteellisesti vähiten maa-, metsä-, riista- ja kalatalouden toimialalta (vrt. Kuopion ja Jyväskylän työssäkäyntialueet). Kaikissa kehyskunnissa ulospendelöintiosuudet (%) kokonaisuudessaan (kaikki toimialat) olivat selvästi korkeampia kuin alkutuotannon ulospendelöintiosuudet (%). Esimerkiksi Hämeenkyrön osalta alkutuotannon ulospendelöintiosuus oli vain 2,2 %. Keskuksesta taas alkutuotannon toimialan ulospendelöintiosuus (%) nousi toiseksi korkeimmaksi ja selvästi yli ulospendelöintiosuuden (%) kokonaisuudessaan (kaikki toimialat).

Kuten aiemmin on jo mainittu teollisuuden ja rakentamisen toimialat ovat perinteisiä pendelöinnin toimialoja. Tämä näkyi selvästi Tampereen työssäkäyntialueen useimmissa kehyskunnissa siten, että teollisuuden ja rakentamisen toimialoilla oli suuria ulospendelöinnin suhteellisia osuuksia. Esimerkiksi Pirkkalan, Vesilahden, Viljakkalan, Mouhijärven ja Kuhmalahden ulospendelöintiosuudet (%) teollisuuden toimialalta olivat huomattavan korkeita vuositasolla 2002. Myös Kangasalan ja Lempäälän teollisuuden ulospendelöintiosuudet (%)

olivat selkeästi korkeampia kuin ulospendelöintiosuus (%) kokonaisuudessaan (kaikki toimialat). Toisaalta Nokialla ja Sahalahdella taas teollisuuden ulospendelöintiosuudet (%) olivat pienemmät kuin ulospendelöinnin suhteelliset osuudet kaikilta toimialoilta. Tämä johtuu siitä, että alueilla sijaitsi teollisuuden työpaikkoja. Pienin ulospendelöintiosuus (%) teollisuuden toimialalla voidaan havaita työssäkäyntialueen kunnista Tampereen osalta. Toisaalta tarkasteltaessa pelkästään Tamperetta, voidaan havaita, että teollisuuden ulospendelöintiosuus (%) oli korkeampi kuin ulospendelöintiosuus (%) kokonaisuudessaan (kaikki toimialat). Lisäksi ulospendelöinti oli määrällisesti toiseksi suurinta teollisuuden toimialalta (4 343 pendelöijää). Tässä yhteydessä kannattaa kuitenkin huomioida että, teollisuuden toimialalla oli toiseksi eniten työllisiä keskuksen osalta.

Yhteiskunnallisten palvelujen osalta ulospendelöintiosuudet (%) olivat pienempiä kuin ulospendelöintiosuudet (%) kokonaisuudessaan (kaikki toimialat) kaikissa muissa työssäkäyntialueen kunnissa, lukuun ottamatta Sahalahtea ja Pälkänettä. Muutoinkin yhteiskunnallisten palvelujen työllistävyys oli erityisen suurta. Itse asiassa työllisten määrä oli suurinta joko yhteiskunnallisten palvelujen tai teollisuuden toimialoilla tarkasteltavana olevissa kunnissa. Teollisuuden toimialalla työllisiä oli kuntakohtaisesti eniten Nokialla, Sahalahdella, Viialassa, Viljakkalassa, Hämeenkyrössä, Toijalassa ja Kylmäkoskella. Muissa kunnissa työllisiä oli eniten yhteiskunnallisten palvelujen toimialalla. Mielenkiintoinen huomio on myös se, että jos kunnassa oli eniten työllisiä yhteiskunnallisissa palveluissa, toiseksi eniten niitä oli teollisuuden toimialalla. Tai jos kunnassa oli eniten työllisiä teollisuuden toimialalla, toiseksi eniten niitä oli yhteiskunnallisten palvelujen toimialalla. Toisin sanoen, Tampereen työssäkäyntialueen työllisistä suurin osa työskenteli joko yhteiskunnallisten palvelujen tai teollisuuden toimialoilla. Tämä eroaa esimerkiksi Kuopion työssäkäyntialueen vastaavasta tilanteesta (taulukko 7).

Pienimmät toimialat työllistävyiden kannalta olivat kaivostoiminta ja louhinta sekä sähkö-, kaasu ja vesihuolto kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa. Näillä toimialoilla ulospendelöintiosuudet (%) vaihtelivat paljon. Kaikissa kehyskunnissa melko suuret ulospendelöintiosuudet (%) olivat kuljetuksen, varastoinnin ja tietoliikenteen sekä rahoitus- ja vakuutustoiminnan toimialoilla. Keskuksen ulospendelöintiosuudet (%) olivat näiden toimialojen osalta selkeästi pienemmät. Tämä viittaa siihen, että kyseisten toimialojen työpaikkoja sijaitsee keskuksessa melko hyvin.

Taulukko 35. Toimialoitainen* sisään-, ulos- ja nettopendelöinti (lkm) Tampereen työssäkäyntialueen kunnista vuonna 2002.

Kunta/ Pendelöinti	Yht.	Maa, metsä-, riista- ja kalatalous	Kaivos toiminta ja louhinta	Teollisuus	Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	Rakenta- minen	Kauppa, majoitus- ja ravitsemis- toiminta	Kuljetus, varastointi ja tieto- liikenne	Rahoitus-, vakuutus- ym toiminta	Yhteis- kunnalliset palvelut
Tampere										
sisäänpendelöinti	31 954	42	29	8 228	171	2 676	4 881	2 829	4 832	8 262
ulospendelöinti	14 213	96	17	4 343	26	867	2 205	751	1 495	4 412
nettopendelöinti	17 741	-54	12	3 885	145	1 809	2 676	2 078	3 337	3 850
Pirkkala										
sisäänpendelöinti	1 797	0	0	667	2	176	440	141	146	225
ulospendelöinti	4 496	7	2	1336	17	233	713	317	599	1 271
nettopendelöinti	-2 699	-7	-2	-669	-15	-57	-273	-176	-453	-1 046
Ylöjärvi										
sisäänpendelöinti	3 044	5	6	1450	2	320	226	94	147	794
ulospendelöinti	5 951	21	5	1711	46	425	921	446	792	1582
nettopendelöinti	-2 907	-16	1	-261	-44	-105	-695	-352	-645	-788
Kangasala										
sisäänpendelöinti	2 420	38	6	696	17	251	345	109	150	808
ulospendelöinti	6 196	15	7	1 818	19	405	914	519	809	1 689
nettopendelöinti	-3 776	23	-1	-1 122	-2	-154	-569	-410	-659	-881
Lempäälä										
sisäänpendelöinti	1 761	41	4	532	1	299	387	76	96	325
ulospendelöinti	4 666	11	3	1 280	32	336	754	432	549	1 269
nettopendelöinti	-2 905	30	1	-748	-31	-37	-367	-356	-453	-944
Nokia										
sisäänpendelöinti	3 309	6	0	1 672	26	116	314	107	178	890
ulospendelöinti	5 074	26	2	1 643	33	414	752	358	668	1 178
nettopendelöinti	-1 765	-20	-2	29	-7	-298	-438	-251	-490	-288
Vesilähti										
sisäänpendelöinti	142	8	0	9	0	13	6	28	7	71
ulospendelöinti	851	17	1	237	5	61	137	74	89	230
nettopendelöinti	-709	-9	-1	-228	-5	-48	-131	-46	-82	-159
Sahalahti										
sisäänpendelöinti	652	4	0	525	0	2	10	53	10	48
ulospendelöinti	409	15	0	94	1	51	62	27	52	107
nettopendelöinti	243	-11	0	431	-1	-49	-52	26	-42	-59
Viiala										
sisäänpendelöinti	421	14	4	207	0	20	38	16	17	105
ulospendelöinti	1277	5	0	437	1	119	210	100	127	278
nettopendelöinti	-856	9	4	-230	-1	-99	-172	-84	-110	-173
Viljakkala										
sisäänpendelöinti	85	5	2	9	0	10	2	15	12	30
ulospendelöinti	495	6	1	187	5	43	54	37	48	114
nettopendelöinti	-410	-1	1	-178	-5	-33	-52	-22	-36	-84
Orivesi										
sisäänpendelöinti	534	27	58	112	0	30	57	20	29	200
ulospendelöinti	1196	20	5	327	7	133	143	122	147	292
nettopendelöinti	-662	7	53	-215	-7	-103	-86	-102	-118	-92
Hämeenkyrö										
sisäänpendelöinti	1 096	35	1	514	10	51	102	67	58	256
ulospendelöinti	1 543	8	1	582	17	132	168	112	151	372
nettopendelöinti	-447	27	0	-68	-7	-81	-66	-45	-93	-116

Lähde: Tilastokeskus; Väestötilastopalvelu, Toimialaa* tuntematon ei ole huomioitu taulukossa

Taulukko 35. Toimialoittainen* sisään-, ulos- ja nettopendelöinti (lkm) Tampereen työssäkäyntialueen kunnista vuonna 2002 (jatkoa)

Kunta/ Pendelöinti	Yht.	Maa, metsä-, riista- ja kalatalous	Kaivos toiminta ja louhinta	Teollisuus	Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	Rakenta- minen	Kauppa, majoitus- ja ravitsemis- toiminta	Kuljetus, varastointi ja tieto- liikenne	Rahoitus-, vakuutus- ym toiminta	Yhteis- kunnalliset palvelut
Mouhijärvi										
sisäänpendelöinti	185	19	1	20	0	10	48	21	14	52
ulospendelöinti	573	6	3	220	0	37	58	51	54	144
nettopendelöinti	-388	13	-2	-200	0	-27	-10	-30	-40	-92
Kuhmalahti										
sisäänpendelöinti	66	2	0	4	0	6	6	13	3	32
ulospendelöinti	222	8	0	78	2	17	26	26	19	46
nettopendelöinti	-156	-6	0	-74	-2	-11	-20	-13	-16	-14
Kuru										
sisäänpendelöinti	148	10	2	19	0	24	6	10	7	70
ulospendelöinti	327	16	4	104	1	36	27	20	31	87
nettopendelöinti	-179	-6	-2	-85	-1	-12	-21	-10	-24	-17
Pälkäne										
sisäänpendelöinti	386	30	0	91	0	44	47	39	27	108
ulospendelöinti	740	16	1	227	3	76	91	50	74	202
nettopendelöinti	-354	14	-1	-136	-3	-32	-44	-11	-47	-94
Toijala										
sisäänpendelöinti	956	2	1	426	1	59	127	37	77	226
ulospendelöinti	1 343	9	0	452	9	109	188	143	127	306
nettopendelöinti	-387	-7	1	-26	-8	-50	-61	-106	-50	-80
Kylmäkoski										
sisäänpendelöinti	323	3	0	163	0	4	38	0	8	107
ulospendelöinti	574	11	3	198	2	48	73	42	55	142
nettopendelöinti	-251	-8	-3	-35	-2	-44	-35	-42	-47	-35

Lähde: Tilastokeskus; Väestötilastopalvelu, Toimialaa* tuntematon ei ole huomioitu taulukossa

Taulukossa 35. tarkastellaan vielä kuntakohtaisesti Tampereen työssäkäyntialueen toimialoittaista pendelöintiä lukumääraisten ulos-, sisään-, ja nettopendelöintivirtojen kautta vuositasolla 2002. Työssäkäyntivirtojen perusteella voidaan jälleen kerran havaita keskuksen alueellinen merkittävyys työpaikkojen suhteen. Keskuksen nettopendelöinti oli alkutuotannon toimialaa lukuun ottamatta positiivista. Keskuksen sisäänpendelöintiin selkeästi eniten teollisuuden ja yhteiskunnallisten palvelujen toimialoille. Kehyskuntien osalta positiivinen nettopendelöinti voidaan havaita alkutuotannon osalta Kangasalta, Lempäälästä, Viialasta, Orivedeltä, Hämeenkyröstä, Mouhijärveltä ja Pälkäneeltä. Kehyskuntien osalta ainoastaan Sahalahdella oli kokonaisuudessaan positiivinen nettopendelöinti (kaikki toimialat). Tämä oli seurausta siitä, että teollisuuden työpaikkoihin tultiin paljon Sahalahden ulkopuolelta töihin. Kehyskunnista myös Nokialla oli positiivinen nettopendelöinti teollisuuden osalta. Mielenkiintoisesti nettopendelöinti oli positiivista kaivostoiminnan- ja louhinnan osalta Orivedellä.

4.3.2 Työpaikkojen ja työllisen työvoiman muutokset Tampereen työssäkäyntialueen kunnissa ajanjaksolla 1987–2002

Tässä luvussa tarkastellaan työpaikkojen ja työvoiman muutosten kehityslinjoja Tampereen työssäkäyntialueella tarkasteltavan ajanjakson osalta. Ensin tarkastellaan alueellista työpaikkakehitystä ja tämän jälkeen tutkitaan sitä, miten työllinen työvoima ja työpaikkaomavaraisuusasteet ovat muuttuneet Tampereen työssäkäyntialueen kunnissa. Tätä seuraavassa luvussa analysoidaan vielä kuntakohtaisia väestömuutostietoja. Nimittäin analysoimalla jo edellä kuvattujen pendelöintitietojen ohella työpaikka- ja väestökehitystä yritän määrittää *sitä, miten kuntakohtaiset työpaikka- ja väestökehityksen linjat vaikuttavat työssäkäyntialueen laajentumiskehitykseen.*

Taulukko 36. Työpaikkojen kehitys indekseittäin Tampereen työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002.

Kunta	1987 (lkkm)	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Tampere	93 813	100,0	102,2	104,7	103,4	94,7	88,6	82,3	84,7	89,0	91,1	94,7	102,0	104,5	109,4	111,4	113,5
Pirkkala	3 035	100,0	103,7	102,9	128,4	91,8	83,8	75,3	86,6	87,2	89,9	100,2	107,1	109,0	118,4	119,6	121,7
Ylöjärvi	6 249	100,0	99,0	101,6	95,4	85,2	78,9	71,8	79,3	79,3	85,9	90,6	98,1	104,0	106,3	107,8	111,9
Kangasala	6 349	100,0	104,7	104,2	102,6	92,6	90,9	85,6	92,0	91,4	92,4	96,2	100,1	95,8	98,6	103,3	107,2
Lempäälä	4 227	100,0	104,6	105,2	106,4	98,1	90,3	84,1	90,8	88,6	90,7	94,1	99,7	103,8	110,7	112,1	112,3
Nokia	10 422	100,0	100,1	100,9	100,1	92,4	83,9	82,9	86,1	88,6	88,2	93,1	98,1	99,6	100,3	100,6	100,2
Vesilahti	930	100,0	100,1	103,3	99,2	88,3	86,9	80,4	73,5	73,9	73,4	75,3	72,9	74,8	76,3	75,1	78,5
Sahalahti	1 438	100,0	89,0	89,8	86,6	81,8	73,8	66,3	68,0	69,1	75,2	78,3	80,5	83,2	84,8	86,3	84,1
Viiala	1 710	100,0	96,5	99,9	93,6	89,8	85,1	72,2	73,5	64,2	66,0	71,3	73,1	75,6	77,7	80,9	80,5
Viljakkala	490	100,0	105,3	102,7	99,4	91,4	86,1	79,8	78,8	65,5	71,6	68,4	70,0	70,2	77,1	75,5	79,8
Orivesi	3 772	100,0	100,1	101,6	93,6	84,5	76,5	70,3	72,5	72,1	73,6	73,0	75,1	74,8	76,1	73,3	70,9
Hämeenkyrö	3 706	100,0	102,4	98,9	98,1	91,9	90,4	86,8	101,2	96,8	89,3	91,0	96,6	109,0	99,3	99,7	96,4
Mouhijärvi	889	100,0	99,4	95,6	95,6	93,7	91,0	84,3	87,3	82,3	83,0	87,0	85,2	83,9	83,5	84,3	88,2
Kuhmalampi	318	100,0	100,6	98,1	98,7	99,7	94,3	84,9	84,0	82,4	79,2	79,6	86,8	83,6	85,2	80,8	85,8
Kuru	1 122	100,0	100,2	97,9	93,1	86,6	82,9	79,1	74,1	73,8	71,7	77,8	78,3	75,7	73,2	73,7	75,1
Pälkäne	1 515	100,0	100,7	101,2	96,2	91,9	86,5	83,0	85,1	80,1	82,5	86,2	90,3	90,3	90,6	90,3	93,1
Toijala	3 567	100,0	102,5	100,6	100,4	89,3	88,8	82,1	83,5	82,2	79,8	84,0	85,4	82,2	83,7	85,7	84,1
Kylmäkoski	879	100,0	97,5	109,0	97,3	93,6	79,5	85,4	90,4	92,3	94,5	96,7	97,0	96,6	96,7	98,2	99,5

Lähde: Tilastokeskus; Altika, Väestötilastopalvelu

Taulukosta 36. voidaan havaita, että työpaikkakehityksen linjat olivat kasvujohteisia lähes kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa ennen 90-luvun alun lamaa. Tarkasteltaessa vuosia 91–93 voidaan havaita suuret työpaikkamenetykset kaikkien kuntien osalta. Kuntakohtaisesti tarkasteltuna vähiten työpaikkoja oli Tampereella, Pirkkalassa, Ylöjärvellä, Kangasalla, Lempäälässä, Nokialla, Sahalahdella, Orivedellä ja Hämeenkyrössä vuonna 1993 tarkasteltavan

ajanjakson puitteissa. Muissa kehyskunnissa ”minimivuodet” työpaikkojen suhteen olivat joko vuonna 1995 tai 1996, lukuun ottamatta Kylmäkoskea (vuosi -92) ja Vesilahtea (vuosi -98).

Kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa työpaikkakehitys kääntyi kasvujohteisiksi sitten laman ja sen jälkeisten vuosien. Esimerkiksi Tampereella ja Pirkkalassa työpaikkojen vuosittaiset kasvuluvut olivat positiivisia aina vuodesta -93 vuoteen -02 saakka. Myös Ylöjärven, Kangasalan ja Nokian työpaikkakehitysten linjat lähtivät kasvu-urille vuodesta -93, tosin aivan joka vuosi kasvuluvut eivät olleet positiivisia. Kuitenkin työpaikkojen määrällisten kehityslinjojen suhteen, lamaa edeltävät tasot *ohitettiin* Tampereella, Pirkkalassa, Ylöjärvellä ja Lempäälässä ja ne *saavutettiin* Kangasalla ja Nokiolla. Muissa kehyskunnissa työpaikkojen lukumäärissä ei päästy lamaa edeltävälle tasolle, vaikka työpaikkakehityksen suunnat lähtivätkin kasvujohteisiksi. Nimittäin muissa kehyskunnissa vuosittaiset työpaikkakasvut olivat katkonaisempia ja heikompia. Esimerkiksi Orivedellä työpaikkakehitys oli laskevaa vuosituhannen alussa. Seuraavaksi tarkastellaan sitä, millä tavoin työllinen työvoima on lukumääräisesti kehittynyt Tampereen työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002.

Taulukko 37. Työllisen työvoiman kehitys indekseittäin Tampereen työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002.

Kunta	1987 (Ikm)	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Tampere	80 284	100,0	101,8	103,3	102,0	93,3	87,0	80,5	83,8	87,1	89,6	94,2	101,2	103,7	107,7	109,4	110,5
Pirkkala	5 367	100,0	103,0	104,8	103,7	94,8	88,9	83,7	85,9	88,6	89,7	94,2	100,4	104,6	109,1	115,6	119,1
Ylöjärvi	8 669	100,0	103,8	106,5	105,2	95,7	89,2	84,0	89,3	91,4	93,3	98,0	104,2	107,6	110,8	113,5	114,2
Kangasala	9 446	100,0	102,3	104,4	104,0	96,0	89,4	85,2	88,1	90,7	90,7	95,8	100,4	103,9	107,1	109,1	112,0
Lempäälä	6 412	100,0	103,0	105,7	105,5	96,9	91,1	85,7	91,3	92,9	95,4	100,0	104,7	108,2	113,5	116,5	119,4
Nokia	11 322	100,0	103,4	105,5	106,6	96,5	89,1	85,4	88,5	90,2	89,8	95,3	99,5	102,0	104,4	105,6	107,8
Vesilahti	1 287	100,0	103,3	106,6	105,9	98,1	95,0	88,0	89,1	90,1	92,4	97,0	100,8	104,2	106,3	108,4	111,8
Sahalahti	1 019	100,0	104,4	107,0	106,2	99,1	88,6	84,2	85,7	86,6	87,8	90,0	92,1	92,7	93,0	93,8	94,9
Viiala	2 187	100,0	101,8	104,1	100,6	92,4	86,1	75,9	79,3	76,9	77,5	83,4	89,8	94,2	97,3	99,5	102,1
Viljakkala	775	100,0	102,7	103,5	103,1	95,0	91,5	85,2	90,5	89,3	87,9	92,6	97,5	99,2	99,1	101,0	103,4
Orivesi	4 080	100,0	99,4	101,8	96,8	90,0	82,5	76,2	76,8	75,1	76,1	77,4	81,0	80,1	82,9	81,1	81,8
Hämeenkyrö	4 006	100,0	102,7	103,9	104,3	95,3	91,5	86,5	92,0	91,8	89,1	93,3	97,8	99,9	100,7	101,4	100,3
Mouhijärvi	1 224	100,0	100,7	99,3	98,3	91,8	86,0	82,7	86,4	84,0	83,7	87,3	90,3	89,7	91,7	93,4	95,8
Kuhmalampi	440	100,0	101,1	108,0	105,5	99,8	91,1	82,7	82,7	81,1	83,4	85,9	89,5	90,9	95,2	95,0	97,5
Kuru	1 258	100,0	98,1	102,5	95,7	86,5	83,8	79,4	80,3	79,8	78,1	80,2	80,8	81,1	80,8	81,8	81,2
Pälkäne	1 731	100,0	103,2	103,4	102,8	96,2	90,9	87,8	89,8	90,9	89,5	92,5	96,7	99,5	101,6	99,5	101,9
Toijala	3 677	100,0	102,0	103,8	99,1	90,5	85,5	79,7	81,0	81,1	81,3	83,5	86,3	86,2	88,1	90,5	92,1
Kylmäkoski	1 032	100,0	105,8	109,6	112,9	104,2	93,9	92,3	94,4	95,3	95,4	99,3	103,2	104,7	105,1	107,0	109,1

Lähde: Tilastokeskus; Altika, Väestötilastopalvelu

Työllisten lukumääräiset kehityslinjat olivat nousujohteisia kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa ennen 90-luvun lamaa. Lamanaikana työllisten lukumäärät putosivat huomattavasti tarkasteltavissa kunnissa. Lukuun ottamatta Orivettä, Kuhmalahtea ja Kurua, työssäkäyntialueen kunnissa asui vähiten työllisiä vuonna 1993. Orivedellä ja Kuhmalahdella tämä vuosi oli 1995 ja Kurussa vuosi oli 1996.

Tampereella, Pirkkalassa, Ylöjärvellä, Lempäälässä, Vesilahdella, Sahalahdella ja Kylmäkoskella asuvien työllisten määrät kasvoivat joka vuosi vuodesta 1993 vuoteen 2002. Kangasalla ja Nokialla asuvien työllisten lukumäärät kasvoivat samaten, lukuun ottamatta vuotta 1996. Tarkasteltaessa vuosituhannen vaihdetta voidaan havaita, että erityisen hyvin alueella asuvien työllisten lukumäärät kasvoivat Pirkkalassa, Ylöjärvellä, Kangasalla, Lempäälässä ja Vesilahdella. Tähän liittyen huomionarvoinen seikka on se, että kyseiset kunnat olivat tiukimmin pendelöintiosuuksien (%) suhteen kiinni keskuksessa (taulukko 29). Eli suuri osa kyseisissä kehyskunnissa asuvista työllisistä kävi töissä keskuksessa.

Kokonaisuudessaan voidaan todeta että, Tampereella, Pirkkalassa, Ylöjärvellä, Kangasalla, Lempäälässä, Nokialla ja Vesilahdella asui selkeästi enemmän työllisiä vuosituhannen alussa kuin ennen 90-luvun lamaa. Toisin sanoen, lamaa edeltävä taso työllisten määrissä ohitettiin kyseisissä kunnissa. Muista kehyskunnista lamaa edeltävän tason, kunnissa asuvien työllisten määrissä, saavuttivat Viiala, Viljakkala, Hämeenkyrö, Pälkäne ja Kylmäkoski. Yleisellä tasolla voidaan todeta, että työssäkäyntialueen kunnissa saavutettiin lamaa edeltävä taso useammin työllisten suhteen kuin työpaikkojen suhteen. Muutoinkin työllisten määrällinen kehitys oli positiivisempaa kuin työpaikkojen kehitys useissa kunnissa. Tällöin tilannetta voidaan tulkita niin, että pendelöinnin merkitys on kasvanut työssäkäyntialueen kunnissa. Työpaikkojen ja työllisten välistä suhdetta voidaan myös arvioida seuraavaksi esitettävien työpaikkaomavaraisuusasteiden perusteella.

Taulukko 38. Tampereen työssäkäyntialueen kuntien työpaikkaomavaraisuusasteet vuosina 1987–2002.

Kunta	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Tampere	116,9	117,3	118,5	118,4	118,6	118,9	119,5	118,1	119,4	118,9	17,5	117,8	117,7	118,7	119,0	120,0
Pirkkala	56,6	56,9	55,5	70,0	54,8	53,3	50,9	57,1	55,6	56,7	60,2	60,4	58,9	61,4	58,5	57,8
Ylöjärvi	72,1	68,8	68,8	65,4	64,2	63,8	61,6	64,0	62,6	66,3	66,7	67,9	69,7	69,1	68,5	70,6
Kangasala	67,2	68,8	67,1	66,3	64,8	68,4	67,5	70,2	67,7	68,5	67,5	67,0	64,9	64,7	63,6	64,3
Lempäälä	65,9	67,0	65,6	66,5	66,7	65,4	64,7	65,5	62,9	62,7	62,0	62,8	63,3	64,3	63,4	62,0
Nokia	92,1	89,1	88,0	86,4	88,2	86,7	89,4	89,7	90,5	90,4	90,0	90,8	89,9	88,5	87,7	85,5

Lähde: Tilastokeskus; Altika, Pendeli-ohjelma, Väestötilastopalvelu

Taulukko 38. Tampereen työssäkäyntialueen kuntien työpaikkaomavaraisuusasteet vuosina 1987–2002 (jatkoa edelliseltä sivulta)

Kunta	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Vesilähti	72,3	70,0	70,0	67,7	65,1	66,1	66,0	59,6	59,3	57,4	56,1	52,3	51,9	51,9	50,0	50,7
Sahalahti	141,1	120,3	118,5	115,2	116,5	117,5	111,1	112,0	112,6	120,8	122,8	123,2	126,7	128,7	129,8	125,1
Viiala	78,2	74,1	75,1	72,7	76,0	77,3	74,4	72,5	65,3	66,5	66,9	63,7	62,7	62,4	63,6	61,7
Viljakkala	63,2	64,8	62,7	61,0	60,9	59,5	59,2	55,1	46,4	51,5	46,7	45,4	44,7	49,2	47,3	48,8
Orivesi	92,5	92,7	92,3	89,4	86,8	85,7	85,3	87,2	88,8	89,4	87,2	85,8	86,4	84,9	83,6	80,2
Hämeenkyrö	92,5	92,3	88,1	87,0	89,1	91,3	92,8	101,7	97,6	92,7	90,3	91,4	101,0	91,2	91,0	88,9
Mouhijärvi	72,6	71,7	70,0	70,7	74,1	76,8	74,0	73,4	71,2	72,0	72,4	68,8	67,9	66,1	65,5	66,9
Kuhmalahti	72,3	71,9	65,7	67,7	72,2	74,8	74,2	73,4	73,4	68,7	66,9	70,1	66,5	64,7	61,5	63,6
Kuru	89,2	91,1	85,2	89,9	89,3	88,2	88,8	82,3	82,5	81,9	86,5	86,4	83,2	80,7	80,4	82,5
Pälkäne	87,5	85,3	85,6	81,9	83,6	83,3	82,8	83,0	77,1	80,7	81,5	81,7	79,4	78,1	79,4	79,9
Toijala	97,0	97,5	94,0	98,2	95,8	100,8	100,0	100,0	98,3	95,2	97,6	96,0	92,5	92,1	91,8	88,6
Kylmäkoski	85,2	78,5	84,7	73,4	76,6	72,1	78,8	81,6	82,5	84,4	82,9	80,1	78,6	78,3	78,2	77,7

Lähde: Tilastokeskus; Altika, Pendeli-ohjelma, Väestötalustalustietojen tuottaja

Taulukon 38. perusteella voidaan havaita että, Tampereen eli keskuksen työpaikkaomavaraisuusasteet olivat selkeästi yli sadan koko tarkasteltavan ajanjakson ajan. Työpaikkaomavaraisuusasteiden vaihteluväliksi keskuksessa muodostui 116,9–120,0, jotka ovat mielenkiintoisesti tarkasteltavan ajanjakson ääripäät. Myös Sahalahdella työpaikkaomavaraisuusasteet olivat yli sadan tarkasteltavalla ajanjaksolla. Muissa kehyskunnissa työpaikkaomavaraisuusasteet pysyttelivät alle sadan, poikkeuksena Toijalan ja Hämeenkyrön muutamit ”ylitykset”. Kehyskuntien osalta voidaan todeta, että työpaikkaomavaraisuusasteiden kehityslinjoissa on havaittavissa laskeva suuntaus ajanjakson puitteissa. Tosin kehityslinjat eivät ole olleet suoraviivaisia, vaan useissa tapauksissa ”sahaavia”. Esimerkiksi Pirkkalassa ja Ylöjärvellä työpaikkaomavaraisuusasteet pysyttelivät kokonaisuudessaan samoina tarkasteltavan ajanjakson ääripäissä.

Kehyskunnista huomattavan pienet työpaikkaomavaraisuusasteet olivat Pirkkalassa, Kangasalla, Lempäälässä, Vesilahdella ja Viljakkalassa. Näistä kunnista käytiin siis työllisten määrään nähden paljon asuinkunnan ulkopuolella töissä (myös taulukko 31). Useiden kehyskuntien työpaikkaomavaraisuusasteet kehittyivät siten (laskeva suuntaus), että yhä suurempi osa kehyskuntien työllisistä tuli ”riippuvaisemmiksi” asuinkunnan ulkopuolella sijaitsevista työpaikoista tarkasteltavalla ajanjaksolla.

4.3.3 Väestö ja väestömuutokset Tampereen työssäkäyntialueen kunnissa

Tämän osion tarkoituksena on esittää väkiluvun kehityslinjat Tampereen työssäkäyntialueen kunnissa tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Tämä on siten perusteltua, koska väestömuutoksilla on oma yhteytenä työssäkäyntialueiden laajentumiskehityksiin. Esimerkiksi muuttoliikevirtojen avulla voidaan arvioida alueellista väestökehitystä osittain, ja voimakas muuttoliike kehyskuntiin kasvattaa oletettavasti myös pendelöintiä keskukseen.

Taulukko 39. Väestön kehitys indekseittäin Tampereen työssäkäyntialueen kunnissa vuosina 1987–2002.

Kunta	1987 (lkm)	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Tampere	170 533	100,0	100,3	100,6	101,2	101,9	102,5	103,3	105,1	107,2	109,1	110,7	112,2	113,3	114,6	116,0	117,2
Pirkkala	10 875	100,0	97,6	103,8	104,9	105,2	107,1	107,9	107,5	107,8	108,1	109,0	110,9	113,6	117,1	122,1	125,8
Ylöjärvi	17 264	100,0	102,6	104,5	106,8	108,5	109,7	110,7	111,5	111,8	113,0	114,1	115,3	117,1	118,8	121,4	123,2
Kangasala	20 438	100,0	100,2	101,7	103,1	103,8	104,8	106,3	106,0	106,2	106,0	106,4	106,5	107,2	109,0	110,5	112,6
Lempäälä	13 926	100,0	101,7	103,7	104,6	106,0	106,9	108,5	109,7	110,5	110,5	111,8	112,8	114,6	117,3	120,4	122,8
Nokia	24 811	100,0	102,1	104,0	105,0	105,5	105,5	106,1	106,1	105,9	106,1	106,7	106,8	107,6	108,4	110,0	111,5
Vesilahti	3 018	100,0	99,9	101,2	102,6	104,5	107,1	108,0	107,6	107,2	106,8	108,8	109,9	112,4	113,4	115,3	119,2
Sahalahti	2 090	100,0	101,7	104,3	106,6	108,0	107,1	106,6	106,0	107,0	107,4	107,3	107,7	107,3	106,4	106,7	105,6
Viiala	5 166	100,0	100,4	100,7	101,2	102,6	103,4	102,1	100,5	100,1	99,4	98,5	99,9	101,0	100,8	101,0	102,3
Viljakkala	1 903	100,0	100,2	101,3	101,8	103,0	104,1	104,7	105,3	104,8	104,9	104,2	104,5	103,8	102,0	105,0	106,7
Orivesi	9 155	100,0	100,2	100,7	100,4	100,3	100,2	100,3	99,8	98,4	98,3	97,7	97,8	97,2	97,1	97,4	97,2
Hämeenkyrö	9 224	100,0	101,5	102,2	103,1	103,0	104,2	104,9	104,9	105,6	105,4	106,3	107,1	107,4	107,3	107,5	107,8
Mouhijärvi	2 837	100,0	100,9	101,2	101,3	102,0	102,1	103,1	101,6	102,6	101,7	102,7	101,6	102,7	102,0	102,4	103,0
Kuhmalahti	1 061	100,0	99,6	103,2	105,0	109,5	110,8	108,7	110,1	109,0	107,3	106,0	105,4	105,9	106,5	105,3	105,9
Kuru	3 155	100,0	99,7	99,3	96,9	96,0	95,2	96,2	94,7	93,1	93,1	91,9	92,1	91,5	90,0	88,2	87,5
Pälkäne	3 893	100,0	101,4	101,4	102,4	103,3	104,4	106,3	106,9	108,5	107,9	107,9	108,1	108,7	109,8	109,4	109,5
Toijala	8 108	100,0	100,2	101,3	101,3	100,7	101,8	101,2	101,0	100,3	100,2	99,7	99,2	99,4	99,7	101,0	101,2
Kylmäkoski	2 459	100,0	102,0	102,5	106,1	106,9	106,1	108,2	108,1	108,9	108,4	108,6	107,8	108,8	107,8	106,3	106,7

Lähde: Tilastokeskus; Altika

Taulukosta 39. voidaan havaita, että Tampereen työssäkäyntialueen kunnista vain Orivedellä ja Kurussa väestö on vähentynyt tarkasteluaikana. Muissa kunnissa väkiluku on kasvanut, mutta varsin maltillisesti esimerkiksi Toijalassa, Viialassa ja Mouhijärvellä. Suhteellisesti eniten väestömäärä kasvoi Pirkkalassa, Ylöjärvellä ja Lempäälässä. Lukumääräisesti eniten väestöpohja on kasvanut luonnollisesti keskuksessa, mutta myös suhteellinen kehitys on ollut keskuksessa huomattavaa. Lisäksi Kangasalla, Vesilahdella ja Nokialla väkimäärät ovat kasvaneet nopeammin verrattuna suurimpaan osaan työssäkäyntialueen kunnista.

Asukasluvulla mitattuna työssäkäyntialueen keskus on alueen ehdoton väestökeskittymä, mutta kehyskunnista Nokia, Pirkkala, Ylöjärvi, Kangasala ja Lempäälä ovat väkirikkaampia muihin kehyskuntiin verrattuna. Näissä kunnissa väestömäärät ovat lisääntyneet myös määrällisesti eniten verrattuna muihin kehyskuntiin.

Taulukko 40. Tampereen työssäkäyntialueen muuttoliike (lkm) kunnittain vuosina 1987–2002.

		1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Tampere	tulomuutto	6463	6820	6765	6283	6281	6100	6615	9109	9874	10641	10818	11353	11773	12144	13155	12939
	lähtömuutto	6216	6592	6702	5577	5311	5119	5524	6678	6997	7891	8631	9331	10157	10197	11251	11141
	nettomuutto	247	228	63	706	970	981	1091	2431	2877	2750	2187	2022	1616	1947	1904	1798
Pirkkala	tulomuutto	610	747	642	532	467	563	629	620	619	704	790	787	915	979	1206	1119
	lähtömuutto	591	570	563	509	520	461	619	763	667	723	762	640	661	688	740	806
	nettomuutto	19	177	79	23	-53	102	10	-143	-48	-19	28	147	254	291	466	313
Ylöjärvi	tulomuutto	1234	1230	1048	977	912	807	840	986	970	1256	1194	1222	1359	1281	1477	1357
	lähtömuutto	900	989	900	781	832	808	840	1036	1071	1155	1191	1137	1205	1115	1204	1237
	nettomuutto	334	241	148	196	80	-1	0	-50	-101	101	3	85	154	166	273	120
Kangasala	tulomuutto	1089	1013	1190	977	893	918	966	972	1038	1081	1173	1133	1306	1442	1589	1644
	lähtömuutto	939	1070	1038	827	875	871	845	1144	1090	1226	1139	1208	1185	1156	1357	1284
	nettomuutto	150	-57	152	150	18	47	121	-172	-52	-145	34	-75	121	286	232	360
Lempäälä	tulomuutto	798	878	779	634	678	612	722	815	731	847	925	947	1054	1078	1251	1122
	lähtömuutto	631	715	589	616	569	586	621	731	690	890	797	890	878	807	883	875
	nettomuutto	167	163	190	18	109	26	101	84	41	-43	128	57	176	271	368	247
Nokia	tulomuutto	1115	1306	1337	1142	924	858	884	962	1006	1139	1111	1104	1235	1323	1468	1516
	lähtömuutto	906	908	930	978	967	927	874	1057	1107	1193	1006	1141	1123	1179	1216	1211
	nettomuutto	209	398	407	164	-43	-69	10	-95	-101	-54	105	-37	112	144	252	305
Vesilahti	tulomuutto	120	135	149	165	172	158	136	158	139	186	208	208	212	223	213	297
	lähtömuutto	116	114	108	130	104	78	109	169	160	196	165	171	160	180	163	184
	nettomuutto	4	21	41	35	68	80	27	-11	-21	-10	43	37	52	43	50	113
Sahalahti	tulomuutto	151	147	156	151	125	89	109	107	116	134	133	115	142	126	152	139
	lähtömuutto	123	108	104	126	118	121	127	140	102	128	141	105	151	135	134	164
	nettomuutto	28	39	52	25	7	-32	-18	-33	14	6	-8	10	-9	-9	18	-25
Viiala	tulomuutto	273	264	312	273	304	223	179	187	257	287	288	374	375	298	332	336
	lähtömuutto	220	269	277	252	242	199	254	293	270	329	306	288	333	317	308	253
	nettomuutto	53	-5	35	21	62	24	-75	-106	-13	-42	-18	86	42	-19	24	83
Viljakkala	tulomuutto	142	116	127	90	102	116	86	106	105	117	129	148	97	123	165	131
	lähtömuutto	112	106	100	71	91	94	84	111	111	109	134	128	99	150	102	103
	nettomuutto	30	10	27	19	11	22	2	-5	-6	8	-5	20	-2	-27	63	28
Orivesi	tulomuutto	366	393	403	348	324	306	304	330	296	345	351	395	426	402	458	436
	lähtömuutto	306	342	327	371	317	293	283	356	409	339	386	384	453	384	418	410
	nettomuutto	60	51	76	-23	7	13	21	-26	-113	6	-35	11	-27	18	40	26
Hämeenkyrö	tulomuutto	368	452	401	423	287	337	351	388	388	378	467	496	502	463	469	467
	lähtömuutto	297	317	355	310	284	241	307	367	319	371	354	430	459	478	435	450
	nettomuutto	71	135	46	113	3	96	44	21	69	7	113	66	43	-15	34	17
Mouhijärvi	tulomuutto	93	114	133	119	108	98	110	89	144	88	127	116	129	146	151	162
	lähtömuutto	88	89	103	97	79	92	66	113	103	109	95	138	115	150	135	140
	nettomuutto	5	25	30	22	29	6	44	-24	41	-21	32	-22	14	-4	16	22
Kuhmalahti	tulomuutto	34	57	77	46	73	57	55	88	52	67	61	49	56	79	57	70
	lähtömuutto	28	48	32	23	26	39	67	69	47	73	67	43	48	63	62	47
	nettomuutto	6	9	45	23	47	18	-12	19	5	-6	-6	6	8	16	-5	23

Lähde: Tilastokeskus; Altika

Taulukko 40. Tampereen työssäkäyntialueen muuttoliike (lkm) kunnittain vuosina 1987–2002 (jatkoa)

		1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Kuru	tulomuutto	134	125	146	93	66	108	117	104	146	124	118	145	115	116	144	122
	lähtömuutto	133	133	134	145	88	105	74	143	173	110	130	135	124	143	166	135
	nettomuutto	1	-8	12	-52	-22	3	43	-39	-27	14	-12	10	-9	-27	-22	-13
Pälkäne	tulomuutto	154	223	151	189	188	158	188	201	206	175	191	210	218	189	220	218
	lähtömuutto	141	150	151	133	140	113	136	158	164	193	178	197	180	138	241	195
	nettomuutto	13	73	0	56	48	45	52	43	42	-18	13	13	38	51	-21	23
Toijala	tulomuutto	302	378	404	314	332	327	277	355	312	355	362	442	396	395	506	514
	lähtömuutto	295	350	355	335	357	227	311	371	343	356	403	456	343	357	404	484
	nettomuutto	7	28	49	-21	-25	100	-34	-16	-31	-1	-41	-14	53	38	102	30
Kylmäkoski	tulomuutto	133	198	190	233	189	115	171	155	177	166	180	182	171	146	155	161
	lähtömuutto	141	130	170	149	182	153	141	164	160	170	181	202	153	182	186	152
	nettomuutto	-8	68	20	84	7	-38	30	-9	17	-4	-1	-20	18	-36	-31	9

Lähde: Tilastokeskus; Altika

Taulukko 40. osoittaa, että Tampereen työssäkäyntialueen kunnista ainoastaan keskuksen nettomuutto oli positiivista koko tarkastelujakson ajan. Toisin sanoen Tampereelle muutti joka vuosi enemmän ihmisiä kuin sieltä muutti pois. Tampereen 90-luvun puolenvälin tulomuuttovirtoja kasvatti oletettavasti myös kotikuntalain muutos (ks. s. 20). Tampereen muuttoliikevirrat kasvoivat merkittävästi vuosituhaten molemmin puolin, vaikka nettomuutto pienentyi verrattuna vuosiin 1994–1996.

Kehyskuntien osalta voidaan havaita, että 80-luvun lopulla kaikki kehyskunnat saivat jonkin verran muuttovoittoa kun taas 90-luvun puolenvälin paikkeilla useimmissa kehyskunnissa nettomuutto kääntyi negatiiviseksi. Kokonaisuudessaan muuttoliikevirrat (sekä tulo- että lähtömuutto) ovat kasvaneet lähes kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa vuosituhaten taitteessa. Kehyskunnista Pirkkala, Ylöjärvi, Kangasala, Lempäälä ja Nokia ovat saaneet selkeästi parhaiten muuttovoittoa verrattuna muihin kehyskuntiin vuosituhaten molemmin puolin. Kehyskunnista Lempäälässä, Hämeenkyrössä ja Pälkäneellä nettomuutto on ollut positiivista lähes koko tarkastelujakson ajan. Myös Vesilahti on saanut kokoonsa nähden hyvin muuttovoittoa.

Tarkasteltaessa kahta edellistä taulukkoa (39 & 40) voidaan havaita, että Pirkkalan, Ylöjärven, Kangasalan, Lempäälän, Nokian ja Vesilahden väestö on selvästi kasvanut. Nämä kunnat ovat kiinnittyneet myös pendelivirtojen perusteella tiukimmin keskukseen. Voidaankin päätellä, että näistä kunnista löytyy ”seutuistavaa asumista”

Taulukko 41. Tampereen työssäkäyntialueella asuvan väestön ikärakenne (%) kunnittain vuonna 2002.

Kunta/ Ikäryhmä	0-14	15-24	25-44	45-64	65-
Tampere	15,3	14,6	30,0	25,3	14,7
Pirkkala	22,5	10,7	29,5	27,0	10,2
Ylöjärvi	22,9	11,1	29,2	26,8	10,2
Kangasala	20,3	10,7	27,7	28,3	13,0
Lempäälä	22,4	11,8	27,6	26,3	12,0
Nokia	19,3	10,9	27,5	28,1	14,2
Vesilahti	23,0	8,6	26,5	24,6	17,2
Sahalahti	19,8	10,6	25,1	28,5	16,0
Viiala	19,4	10,0	26,5	27,4	16,7
Viljakkala	18,3	9,0	24,6	28,2	19,8
Orivesi	17,6	10,6	22,9	28,6	20,2
Hämeenkyrö	18,4	10,8	25,2	28,0	17,6
Mouhijärvi	18,7	10,9	24,0	27,9	18,5
Kuhmalahti	16,8	7,7	22,6	28,7	24,1
Kuru	16,8	8,8	21,4	31,8	21,1
Pälkäne	18,6	10,2	23,7	29,0	18,5
Toijala	17,1	11,0	25,4	28,9	17,5
Kylmäkoski	19,0	9,8	25,0	30,6	15,6

Lähde: Tilastokeskus; Väestötilastopalvelu

Tarkasteltaessa taulukosta 41. työssäkäyntialueiden kuntakohtaisia ikärakenteita vuositasona 2002 voidaan havaita, että Pirkkalassa, Ylöjärvellä, Kangasalla, Lempäälässä ja Vesilahdella 0-14-vuotiaiden osuudet olivat suurimmat. Vesilahtea lukuun ottamatta, näissä kunnissa yli 65-vuotiaiden prosentuaaliset osuudet olivat huomattavan pieniä. Yli 65-vuotiaiden osuudet olivat suurimpia Kuhmalahdella, Kurussa ja Orivedellä. Tampereella 15–24-vuotiaiden osuus oli suurempi verrattuna työssäkäyntialueen kehyskuntiin. Tämä selittyy sillä, että Tampere on opiskelukaupunki. Kehyskuntien demografisten rakenteiden osalta voidaan olettaa, että Pirkkalan, Ylöjärven, Kangasalan, Lempäälän ja Vesilahden kunnat ovat niin sanotun seutuistavan lapsiperheasumisen alueita.

4.3.4 Johtopäätöksiä Tampereen työssäkäyntialueen kehityksestä

Taulukosta 42. voidaan havaita Tampereen työssäkäyntialueen kuntakohtaiset ulospendelöinnit, sisäänpendelöinnit sekä työpaikkojen ja työllisen työvoiman muutokset tarkasteltavan ajanjakson ensimmäisenä ja viimeisenä vuonna.

Taulukko 42. Yhteenvetoa Tampereen työssäkäyntialueen rakenteesta ja pendelöintivirroista kunnittain vuosina 1987 ja 2002.

		1987	2002	muutos (lkm) 1987–2002	muutos (%) 1987–2002
Tampere	Ulospendelöinti	8 207	14 213	6 006	73,2
	Sisäänpendelöinti	21 736	31 954	10 218	47,0
	Työpaikat	93 813	106 460	12 647	13,5
	Työllinen työvoima	80 284	88 719	8 435	10,5
Pirkkala	Ulospendelöinti	3 197	4 496	1 299	40,5
	Sisäänpendelöinti	865	1 797	932	63,2
	Työpaikat	3 035	3 693	658	21,7
	Työllinen työvoima	5 367	6 392	1 025	19,1
Ylöjärvi	Ulospendelöinti	4 285	5 951	1 666	38,9
	Sisäänpendelöinti	1 865	3 044	1 179	63,2
	Työpaikat	6 249	6 990	741	11,9
	Työllinen työvoima	8 669	9 897	1 228	14,2
Kangasala	Ulospendelöinti	4 571	6 196	1 625	35,6
	Sisäänpendelöinti	1 474	2 420	946	64,2
	Työpaikat	6 349	6 807	478	7,2
	Työllinen työvoima	9 446	10 583	1 137	12,0
Lempäälä	Ulospendelöinti	3 120	4 666	1 546	49,6
	Sisäänpendelöinti	935	1 761	826	88,3
	Työpaikat	4 227	4 748	521	12,3
	Työllinen työvoima	6 412	7 653	1 241	19,4
Nokia	Ulospendelöinti	2 817	5 074	2 257	80,1
	Sisäänpendelöinti	1 917	3 309	1 392	72,6
	Työpaikat	10 422	10 443	21	0,2
	Työllinen työvoima	11 322	12 208	886	7,8
Vesilahti	Ulospendelöinti	450	851	401	89,1
	Sisäänpendelöinti	93	142	49	52,7
	Työpaikat	930	730	-200	-21,5
	Työllinen työvoima	1 287	1 439	152	11,8
Sahalahti	Ulospendelöinti	238	409	171	71,8
	Sisäänpendelöinti	657	652	-5	-0,8
	Työpaikat	1 438	1 210	-228	-21,5
	Työllinen työvoima	1 019	957	-52	-5,1
Viiala	Ulospendelöinti	806	1 277	471	58,4
	Sisäänpendelöinti	329	421	92	28,0
	Työpaikat	1 710	1 377	-333	-19,5
	Työllinen työvoima	2 187	2 233	46	2,1
Viljakkala	Ulospendelöinti	334	495	161	48,2
	Sisäänpendelöinti	49	85	36	73,5
	Työpaikat	490	391	-99	-20,2
	Työllinen työvoima	775	801	26	3,4
Orivesi	Ulospendelöinti	755	1 196	441	58,4
	Sisäänpendelöinti	447	534	87	19,7
	Työpaikat	3 772	2 674	-1 098	-29,1
	Työllinen työvoima	4 080	3 336	-744	-18,2
Hämeenkyrö	Ulospendelöinti	908	1 543	635	69,9
	Sisäänpendelöinti	608	1 096	488	80,3
	Työpaikat	3 706	3 573	-133	-3,6
	Työllinen työvoima	4 006	4 020	14	0,3

Lähde: Tilastokeskus; Altika, Pendeli-ohjelma ja Väestötilastopalvelu

Taulukko 42. Yhteenvetoa Tampereen työssäkäyntialueen rakenteesta ja pendelöintivirroista kunnittain vuosina 1987 ja 2002 (jatkoa)

		1987	2002	muutos (lkm) 1987–2002	muutos (%) 1987–2002
Mouhijärvi	Ulospendelöinti	396	573	177	44,7
	Sisäänpendelöinti	61	185	124	203,3
	Työpaikat	889	784	-105	-11,8
	Työllinen työvoima	1 224	1 172	-52	-4,2
Kuhmalahti	Ulospendelöinti	151	222	71	47,0
	Sisäänpendelöinti	29	66	37	127,6
	Työpaikat	318	273	-45	-14,2
	Työllinen työvoima	440	429	-11	-2,5
Kuru	Ulospendelöinti	240	327	87	36,3
	Sisäänpendelöinti	104	148	44	42,3
	Työpaikat	1 122	843	-279	-24,9
	Työllinen työvoima	1 258	1 022	-236	-18,8
Pälkäne	Ulospendelöinti	405	740	335	82,7
	Sisäänpendelöinti	189	386	197	104,2
	Työpaikat	1 515	1 410	-105	-6,9
	Työllinen työvoima	1 731	1 764	33	1,9
Toijala	Ulospendelöinti	912	1 343	431	47,3
	Sisäänpendelöinti	802	956	154	19,2
	Työpaikat	3 567	3 001	-566	-15,9
	Työllinen työvoima	3 677	3 388	-289	-7,9
Kylmäkoski	Ulospendelöinti	369	574	205	55,6
	Sisäänpendelöinti	216	323	107	49,5
	Työpaikat	879	875	-4	-0,5
	Työllinen työvoima	1 032	1 126	94	9,1

Lähde: Tilastokeskus; Altika, Pendeli-ohjelma ja Väestötalustopalvelu

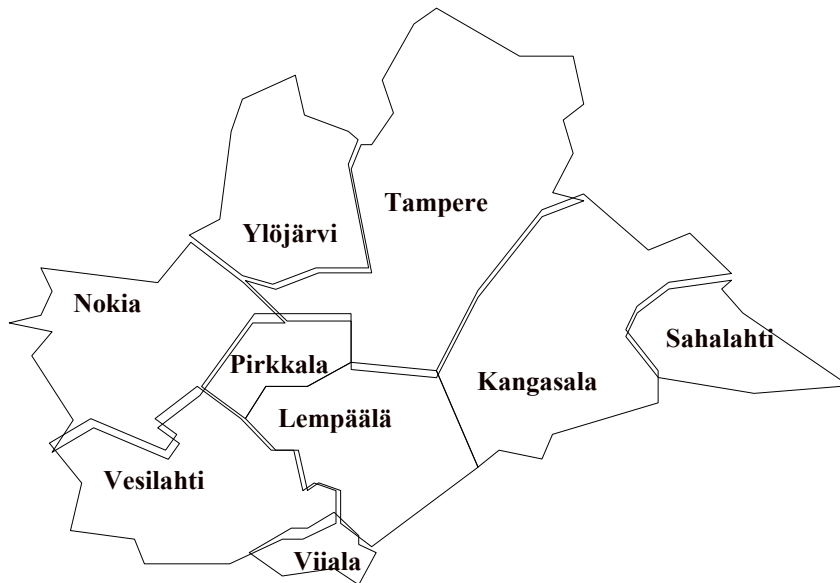
Taulukon 41. mukaan ulospendelöinti on lisääntynyt kaikista kunnista. Huomattavan suuret ulospendelöinnin kasvuprosentit voidaan havaita Tampereen, Nokian, Vesilahden, Sahalahden ja Pälkäneen osalta. Myös sisäänpendelöintivirrat ovat kasvaneet kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa, Sahalahtea lukuun ottamatta. Toisaalta sisäänpendelöinnin suhteellinen merkittävyys on kasvanut myös Sahalahdella (taulukko 32). Sisäänpendelöinti on kasvanut myös kehyskunnissa, joiden työpaikkamäärät ovat vähentyneet. Mielenkiintoisesti keskuksen osalta työpaikkojen kasvu ja sisäänpendelöinnin kasvu ovat lukumääräisesti lähellä toisiaan. Kehyskunnista Pirkkalan, Ylöjärven, Kangasalan, Lempäälän ja Nokian työpaikkamäärät ovat kasvaneet. Pirkkalassa työpaikkojen kasvu on ollut huomattavaa, mutta Nokian osalta työpaikkojen lisääntyminen on ollut hyvin vaatimatonta. Muissa kehyskunnissa työpaikat ovat vähentyneet joissain huomattavan paljon ja joissain hieman vähemmän. Esimerkiksi Hämeenkyrön työpaikkamenetys on ollut huomattavasti maltillisempaa verrattuna Oriveteen. Työllisen työvoiman kehityksen osalta voidaan todeta, että suurimmassa osassa työssäkäyntialueen kunnista kasvu on ollut positiivista.

Arvioitaessa Tampereen työssäkäyntialueen kehitystä kokonaisuudessaan voidaan todeta, että työssäkäyntialue laajentui yhdeksällä kehyskunnalla tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Kehyskuntia oli kahdeksan vuonna 1987 ja 17 vuonna 2002. Pendelöinti keskuksen lisääntyi kaikkien kehyskuntien osalta selkeästi. Varsinkin alkuperäiset työssäkäyntialueen kunnat liittyivät keskuksen yhä tiukemmin pendelöintivirtojen perusteella (taulukko 29). Lisäksi keskuksessa asuvat työlliset pendelöivät yhä enenevässä määrin Tampereen eli asuinkuntansa ulkopuolelle. Toisaalta pendelöintivirrat olivat merkittäviä myös kehyskuntien välillä sekä keskuksen ja kehyskuntien välillä vuositasolla 2002 tarkasteltuna. Tilanteen kehitystä voidaan tulkita siten, että pendelöinnin lisääntyminen Tampereen työssäkäyntialueella viittaa osaltaan työpaikkakilpailun kasvuun. Lisäksi kehityksen perusteella voidaan todeta, että Tampereen työssäkäyntialueesta on tullut yhä maantieteellisesti laajempi, seutuistuneempi ja vuorovaikutteisempi työmarkkina-alue.

Syitä keskuksen kohdistuvan pendelöinnin kasvulle on oletettavasti keskuksen erittäin positiivinen työpaikkakasvu 90-luvun laman jälkeen sekä muuttovirrat kehyskuntiin. Esimerkiksi tietyissä kehyskunnissa (taulukko 41) on havaittavissa ”seutuistavaa lapsiperheasumista” kuntien ikärakenteiden osalta. Näissä kunnissa kuten Pirkkalassa, Ylöjärvellä, Kangasalla, Lempäälässä, Nokialla ja Vesilahdella suhteellinen väestönlisäys on ollut huomattavaa (syntyvyys ja positiivinen nettomuutto). Itse asiassa lähes kaikissa työssäkäyntialueen kunnissa väestökehitys on ollut positiivista koko tarkastelujakson ajan.

Monissa kehyskunnissa ei päästy työpaikkojen määrissä lamaa edeltävälle tasolle tarkastelujakson puitteissa. Toisaalta kehyskuntien työllisen työvoiman suhteellinen kehitys on ollut parempaa kuin työpaikkojen kehitys. Tämä kehityskulku on havaittavissa työssäkäyntialueen kehyskuntien alentuneina työpaikkaomavaraisuusasteina (taulukko 38). Näistä syistä johtuen onkin loogista, että pendelöijät kehyskunnista keskuksen ovat lisääntyneet. Tampereen työssäkäyntialueella keskuksen merkittävyys on siis kasvanut työpaikkojen sijainnin suhteen. Toisaalta kannattaa myös huomioida kehyskunnista Pirkkalan, Ylöjärven, Kangasalan, Lempäälän ja Nokian työpaikkamäärien positiivinen kehitys. Nämä kehyskunnat ovat oletettavasti osittain hyötäneet vetovoimaisen keskuksen läheisyydestä työpaikkakehityksiensä suhteen. Ylipäänsä kehyskunnat ovat liittyneet työssäkäyntialueeseen erilaisten työpaikka-, työvoima- ja väestökehityksen oloissa.

4.3.5 Kartografinen esitys Tampereen työssäkäyntialueista vuosilta 1987 ja 2002

Kartta 5. Tampereen työssäkäyntialue vuonna 1987
raja-arvo: vähintään 10 % kunnan työllisistä käy keskuksessa töissä

Tampereen työssäkäyntialue 1987: Kuntien työllistä työpaikka Tampereella (%)

- Tampere 89,8 %
- Pirkkala 50,7 %
- Ylöjärvi 42,2 %
- Kangasala 39,7 %
- Lempäälä 39,0 %
- Nokia 18,7 %
- Vesilahti 18,3 %
- Sahalahti 12,0 %
- Viiala 11,2 %

(lähde: Tilastokeskus; Pendeli-ohjelma)

Kartta 6. Tampereen työssäkäyntialue vuonna 2002
 raja-arvo: vähintään 10 % kunnan työllisistä käy keskuksessa töissä

Tampereen työssäkäyntialue 2002: Kuntien työllistä työpaikka Tampereella (%)

- Tampere 84,0 %
- Pirkkala 56,1 %
- Ylöjärvi 47,9 %
- Kangasala 46,1 %
- Lempäälä 46,2 %
- Nokia 30,8 %
- Vesilahti 33,4 %
- Sahalahti 21,0 %
- Viiala 24,4 %
- Viljakkala 19,9 %
- Orivesi 17,5 %
- Hämeenkyrö 17,4 %
- Mouhijärvi 16,6 %
- Pälkäne 14,5 %
- Kuhmalampi 13,3 %
- Kuru 12,2 %
- Toijala 14,3 %
- Kylmäkoski 10,9 %

(lähde: Tilastokeskus; Pendeli-ohjelma)

4.4 Kolmen työssäkäyntialueen keskinäistä vertailua

Edellisiin kappaleisiin perustuen tässä osiossa arvioidaan ja vertaillaan millaisia kehitysprosesseja tutkittavilla työssäkäyntialueilla on tapahtunut tarkasteltavan ajanjakson 1987–2002 aikana. Laajentumiskehitystä tapahtui kaikilla tutkimusalueilla, sillä Kuopion, Jyväskylän ja Tampereen työssäkäyntialueet kasvoivat uusilla kehyskunnilla. Lisäksi jokaisen kehyskunnan osalta alkuperäisistä kehyskunnista pendelöitiin yhä enemmän keskukseen sekä suhteellisesti että määrällisesti tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Kehyskunnat siis ”liittyivät” keskukseen yhä suuremmilla pendelöintivirroilla. Lisäksi tutkittavien työssäkäyntialueiden keskuksista ulospendelöitiin yhä enemmän ja myös kaikkiin kehyskuntiin sisäänpendelöitiin yhä enemmän tarkasteltavan ajanjakson loppuvuosina kuin alkuvuosina. Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että kuntien rajat ylittävä työmatkaliikkuvuus on lisääntynyt tutkittavien työssäkäyntialueiden keskusten ja kehyskuntien osalta tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Toisaalta voidaan myös havaita, että tutkittavat työssäkäyntialueet muodostuivat melko pitäviksi työssäkäyntivirtojen suhteen. Nimittäin suurin osa väestöstä sekä työskenteli että asui työssäkäyntialueensa ”sisällä” (taulukot 5, 19, 33). Tutkittavat työssäkäyntialueet voidaan siis mieltää toiminnallisiksi alueiksi (ks. s. 9).

Tarkasteltaessa työssäkäyntialueiden toimialoittaista pendelöintiä vuositason 2002, voidaan havaita, että tutkittavien työssäkäyntialueiden useimmista kehyskunnista pendelöitiin varsin huomattavilla pendelöintiosuuksilla (%) teollisuuden ja rakentamisen toimialoille. Työssäkäynti asuinkunnan ulkopuolella onkin melko yleistä rakentamisen ja teollisuuden toimialoilla (ks. s. 37). Lisäksi korkeita pendelöintiosuuksia (%) voitiin havaita kuljetuksen, varastoinnin ja tietoliikenteen toimialalla. Tutkittavien työssäkäyntialueiden keskusten osalta nettopendelöinti oli vahvasti positiivista, kun taas lähes kaikissa kehyskunnissa nettopendelöinti oli vahvasti negatiivista (taulukot 7, 21, 35). Keskukset olivat siis alueensa merkittäviä työpaikkakeskittymiä.

Kaikilla tutkittavilla työssäkäyntialueilla työpaikkakehitys oli positiivista ennen 90-luvun alun loppua. Lamanaikaan tutkimusalueilla työpaikat vähenivät huomattavasti ja kaikkien keskusten sekä monien kehyskuntien osalta työpaikkojen määrällisen kehityksen suhteen vuosi 1993 voidaan havaita heikoimpana. Tutkittavien keskusten osalta työpaikkojen määrät lähtivät kasvuun vuodesta 1994 tarkastelujakson loppuun asti. Myös niissä kehyskunnissa joista käytiin eniten keskuksessa töissä, työpaikkakehitys kääntyi kasvuun (esimerkiksi Siilinjärvi, Muurame

ja Pirkkala). Toisaalta työssäkäyntialueiden useissa kehyskunnissa työpaikkakehitys jäi melko heikoksi ja katkonaiseksi laman jälkeen. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että työpaikkakehitys oli parhaita työssäkäyntialueiden keskuksissa.

Samaten kuin työpaikkojen, myös työllisen työvoiman määrällinen kehitys oli positiivista tutkittavien työssäkäyntialueiden keskuksissa ja kehyskunnissa ennen 90-luvun alun lamaa. Tutkimusalueiden työllisen työvoiman kehitys muuttui negatiiviseksi lamanaikaan. Kuten työpaikkojenkin, myös työllisen työvoiman kehitys muuttui taas positiiviseksi keskuksissa ja useissa kehyskunnissa vuodesta 1994 alkaen. Itse asiassa useissa kehyskunnissa työllisen työvoiman kehitys oli huomattavasti parempaa verrattuna alueiden työpaikkakehitykseen. Toisaalta muutamissa kehyskunnissa työllisen työvoiman kehitys oli edelleen heikkoa laman jälkeen, mutta kuntien työpaikkakehitys oli vieläkin heikompaa tarkastelujakson loppuun asti. Näin ollen edellä mainituista kehityskuluista johtuen, useiden kehyskuntien työpaikkaomavaraisuusasteet ovat laskeneet selvästi. Tilannetta voidaan arvioida myös siten, että kehyskunnissa asuvat työlliset ovat tulleet muiden alueiden (keskusten) työpaikoista entistä ”riippuvaisemmiksi”. Tällöin onkin hyvin loogista, että pendelöinti kehyskunnista keskuksiin on lisääntynyt tutkittavan ajanjakson puitteissa.

Alueilla tapahtuneet väestönmuutokset ovat tärkeitä tekijöitä arvioitaessa työssäkäyntialueiden kehitysprosesseja. Esimerkiksi kehyskuntiin suuntautuva muuttoliike lisää pendelöintiä keskukseen. Muuttoliikkeen kehityksen osalta voidaan havaita, että muuttoliikevirrat vilkastuivat 90-luvun laman jälkeen varsinkin keskuksissa ja myös osassa kehyskuntia. Erityisen hyvin muuttovoittoa saivat Jyväskylän ja Tampereen työssäkäyntialueiden keskuksat sekä osa näiden kehyskunnista. Kehyskuntiin suuntautuneet muuttoliikevirrat ovat oletettavasti lisänneet myös jonkin verran keskuksiin suuntautuvia pendelöintivirtoja. Kokonaisuudessaan väestö on lisääntynyt tutkittavissa keskuksissa tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Sekä Kuopion että Jyväskylän työssäkäyntialueiden kehyskunnista neljässä väestöpohja on pienentynyt tutkittavalla ajanjaksolla. Tampereen työssäkäyntialueen osalta väestöpohja on vähentynyt vain kahdessa kehyskunnassa.

Mielenkiintoinen piirre tutkittavien työssäkäyntialueiden osalta on havaittavissa, kun tarkastellaan kehyskuntien ikärakenteita. Nimittäin työssäkäyntialueiden niistä kehyskunnista (esimerkiksi Siilinjärvi, Jyväskylän mlk, Muurame, Pirkkala, Ylöjärvi) pendelöitiin eniten keskukseen, joiden ikärakenne oli nuorta (mm. 0-14-vuotiaiden osuus suuri). Tämän voidaan

tulkita viittaavan ns. seutuistavaan lapsiperheasumiseen, jossa asutaan kehyskunnissa, mutta työskennellään alueen keskuksessa. Tilannetta voidaan arvioida myös siten, että osa kehyskunnissa asuvista lapsiperheistä arvostaa kehyskunnissa asumista mm. asumisolojen vuoksi, mutta keskuksessa on usein paremmat työmahdollisuudet. Toisaalta myös sellaiset kehyskunnat (esimerkiksi Tuusniemi, Tervo, Leivonmäki, Kuru), joissa asui paljon vanhusväestöä ja olivat supistuvalla urilla väkiluvun kehityksessä, liittyivät osaksi suurempia työssäkäyntialueita tarkastelujakson aikana. Näin voidaankin päätellä, että tutkittavien työssäkäyntialueiden kehyskunnat olivat väestön rakenteiltaan ja muutoksiltaan toisistaan poikkeavia myös yksittäisen työssäkäyntialueen ”sisällä”.

Tutkittavia työssäkäyntialueita vertailtaessa voidaan havaita melko samanlaiset kehityskulut tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Kaikki työssäkäyntialueet ovat laajentuneet uusilla kehyskunnilla, alkuperäisistä kehyskunnista pendelöitiin yhä enemmän keskukseen ja ulospendelöinti keskuksista lisääntyi. Tosin huomattavaa on, että Tampereen työssäkäyntialue oli jo lähtötilanteeltaan suurin työssäkäyntialue ja laajentui peräti yhdeksällä kehyskunnalla. Kuopion työssäkäyntialue oli taas kolmesta työssäkäyntialueesta pienin ja laman jälkeen hitaimmin kehittyvä mm. työpaikkojen suhteen. Esimerkiksi Kuopion työssäkäyntialueen kunnista ei missään saavutettu lamaa edeltävää tasoa työpaikkojen lukumäärissä tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Jyväskylän ja Tampereen työssäkäyntialueilla lamaa edeltävä taso työpaikoissa saavutettiin keskuksissa ja muutamissa kehyskunnissa. Lisäksi Jyväskylä ja Tampere saivat huomattavaa muuttovoittoa tarkastelujakson loppupuolella, mutta Kuopiossa muuttovoitto oli pienempää. Myös tietyt Tampereen ja Jyväskylän kehyskunnat saivat selkeää muuttovoittoa, mutta Kuopion kehyskunnissa nettomuutto oli lähinnä negatiivista.

Tutkittavista työssäkäyntialueista voidaan havaita, että Tampereen työssäkäyntialue on lisännyt alueellista vahvuuttaan huomattavan paljon työpaikkojen, työllisten ja väestöpohjan suhteen, mutta Kuopion työssäkäyntialueen kehityssuunnat kyseisten asioiden suhteen ovat olleet paljon hitaampia, lievempiä ja erisuuntaisia. Voidaankin huomioda, että Tampereen ja Kuopion työssäkäyntialueiden keskukset olivat kokoluokaltaan enemmän lähempänä toisiaan tarkastelujakson alussa kuin lopussa. Myös Jyväskylän työssäkäyntialueen kehitys on ollut samansuuntaista Tampereen työssäkäyntialueen kanssa mutta ”pienemmällä intensiteetillä”. Huomionarvoista on myös se, että tarkastelujakson alussa Jyväskylän ja Kuopion työssäkäyntialueiden keskukset olivat samalla tasolla työpaikkojen määrien suhteen. Tarkasteltaessa tutkittavan ajanjakson loppua voidaan havaita, että Jyväskylä on muotoutunut

Kuopiota selvästi merkittävämmäksi kasvukeskukseksi. Kokonaisuudessaan tutkittavista työssäkäyntialueista voidaan huomioda sellaiset kehityssuuntaukset, että mitä vahvempi keskus oli, sitä suuremmilla pendelöintivirroilla kehyskunnat kiinnittyivät keskuksen. Eli Tampereen työssäkäyntialueen kehyskunnat liittyivät keskimäärin suuremmilla pendelöintivirroilla (suhteellisesti ja määrällisesti) kiinni keskuksensa kuin Kuopion tai Jyväskylän työssäkäyntialueen kehyskunnat omiin keskuskuntiinsa.

Kuten jo aiemmin todettiin, tutkittavien työssäkäyntialueiden kehityssuunnat työssäkäyntialueiden laajentumisen ja pendelöinnin suhteen ovat olleet samansuuntaisia. Mielenkiintoista asiassa on kuitenkin se, että esimerkiksi Kuopion työssäkäyntialueen kehyskunnista suurimmassa osassa on ollut pienentyvä väestöpohja, kun taas Tampereen työssäkäyntialueen lähes kaikissa kehyskunnissa väestöpohja on kasvanut. Tämä osoittaa sen, että väestönkehitys kehyskunnissa voi olla erilaista, vaikka työssäkäyntialueiden laajentumiskehitys on samansuuntaista. Tällöin onkin tärkeä havaita että työssäkäyntialueiden kehyskunnat voivat olla toisistaan poikkeavia omien työpaikkojen, työvoiman ja väestönkehityksiensä suhteen ja tulla näin eri kehityslinjojen kautta osaksi suurempaa työssäkäyntialuetta ja vahvistunutta keskusvetoista pendelöintiä. Lopputuloksena ovat joka tapauksessa lisääntyneet pendelöintivirrat sekä seutuistuneemmat ja vuorovaikutteisemmat työssäkäyntialueet.

5. YHTEENVETO

5.1 Johtopäätöksiä ja pohdintaa tutkimuksen tiimoilta

Tutkimuksen teoreettisessa osiossa käsiteltiin paikallisten työmarkkinoiden käsitettä, Suomen alue- ja yhteiskuntakehityksessä tapahtuneita kehityslinjoja sekä pendelöintiä työmatkaliikkuvuuden muotona. Teoreettinen osuus loi pohjan empiirisen osuuden ymmärtämiselle, jossa tutkittiin ja vertailtiin Kuopion, Jyväskylän ja Tampereen työssäkäyntialueiden kehityslinjoja pendelöinnin, työpaikka- ja väestökehitysten kautta ajanjaksolla 1987- 2002. Erityisenä mielenkiintonä oli selvittää tutkittavien työssäkäyntialueiden seutuistumiskehitystä sekä sitä, millaisissa alueellisissa olosuhteissa (pendelöinti, työpaikka- ja väestökehitys) kehitys on tapahtunut.

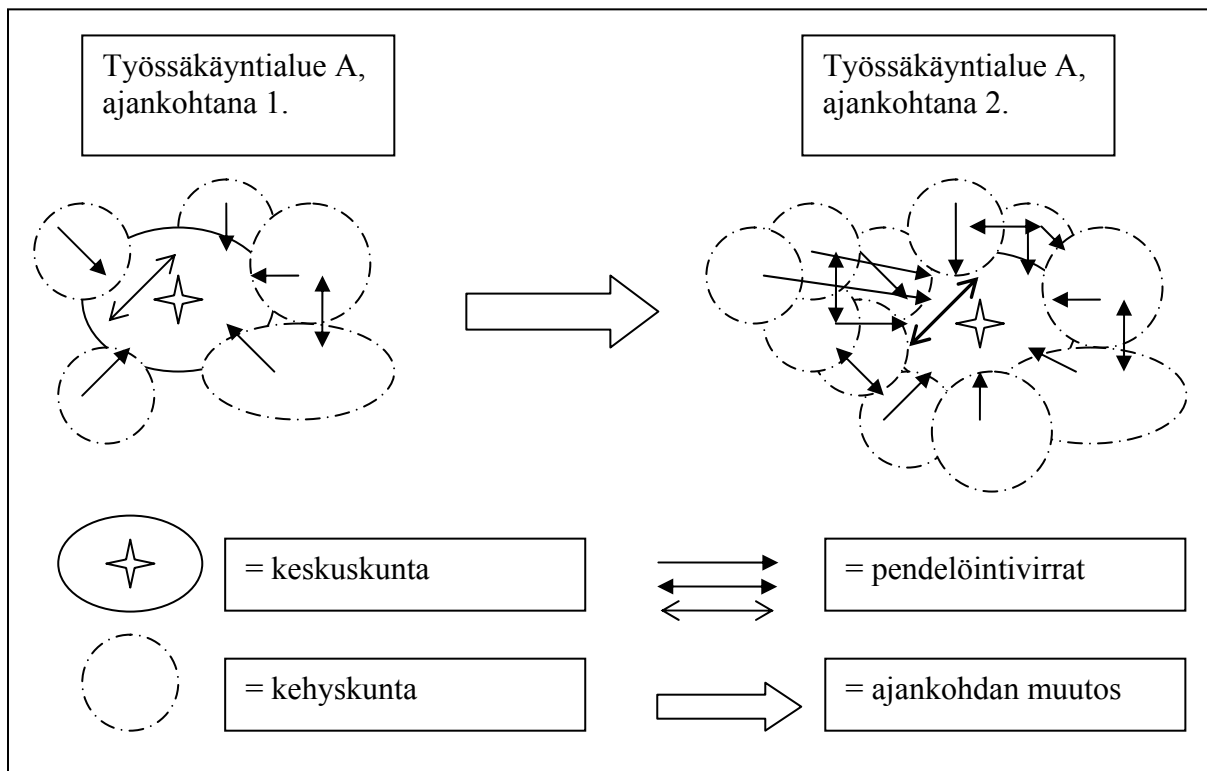
Tutkittavat kaupungit ovat alueensa keskuksia ja niiden ympärille muodostettiin työssäkäyntialueet tutkittavalta ajanjaksolta 1987–2002 Tilastokeskuksen määrittelemien kriteerien mukaan (s. 44). Alueellisena havaintoyksikkönä oli kunta, jonka tietojen perusteella muodostettiin työssäkäyntialue, joka muodostui keskuskunnasta ja mahdollisista kehyskunnista. Kutakin työssäkäyntialuetta lähestyttiin metodologisessa mielessä pendelöintitietoihin perustuvan virta-analyysin avulla (pendelöinnin yleistymisen & pendelöintivirtojen suuntien, määrien, suhteiden ja intensiteettien muutokset työssäkäyntialueella). Kutakin työssäkäyntialuetta koskeva virta-analyysi kertoi muutoksista alueiden välisissä sidoksista sekä alueen laajuudesta. Lisäksi työssäkäyntialueiden kehityslinjoja analysoitiin aikasarjoihin perustuvan rakenneanalyysin avulla (työpaikka-, työvoima- ja väestötilastot) ja kustakin tutkittavasta työssäkäyntialueesta muodostettiin kartografinen analyysi vuosilta 1987 ja 2002. Tutkittavien työssäkäyntialueiden kehityskulkuja myös vertailtiin toisiinsa tarkasteltavan ajanjakson 1987–2002 puitteissa.

Kuten teoreettisessa osuudessa on jo aiemmin esitetty, Suomen alueellinen kehitys oli 90-luvun laman jälkeen niin työpaikkojen kuin väestönkin suhteen melko keskittyvää eteläiseen Suomeen ja tietyille seuduille, kuten Helsingin, Tampereen, Ouluun, Jyväskylään, Turkuun ja Salon seuduille (Hämäläinen 2004, 76). Lisäksi Antikaisen (2001) ”Kaupunkiverkkotutkimuksessa” Tampereen ja Jyväskylän seudut oli tyypitelty astetta merkittävimiksi seuduiksi verrattuna Kuopion seutuun (Liite 1). Empiirisessä osuudessa tämä näkyi siten, että Tampereen ja Jyväskylän työssäkäyntialueiden keskukset ja tietyt kehyskunnat ovat päässeet työpaikkakehityksissään ohi lamaa edeltävän tason. Lisäksi näille alueille nettomuutto oli selkeän positiivista. Kuopio ei taas kuulunut laman jälkeen suuriin kasvukeskuksiin ja tämä näkyi esimerkiksi siten, ettei Kuopion työpaikkakehitys saavuttanut lamaa edeltävää tasoa tarkastelujakson 1987–2002 aikana. Kuopion nettomuutto oli joinakin lamanjälkeisinä vuosina jopa negatiivista.

Rakennemuutos sekä alueellisten ja sosiaalisten erojen kasvu 1990-luvulla merkitsivät kaupunkiseutujen roolin vahvistumista talouskehityksen moottorina ja toisaalta kaupunkiseutujen ja maaseudun välisen vuorovaikutuksen muuttumista. Tällöin kasvuseutujen rooli on tullut yhä merkittävämmäksi työmarkkinoiden suhteen. (Jolkkonen & Koistinen 2001, 13,15.) Tämä muutos on edesauttanut paikallisten työmarkkinoiden seutuistumista, eli toisin sanoen työssäkäyntialueet ovat laajentuneet ja ne ovat lukumääräisesti vähentyneet (Jolkkonen & Haarala & Koistinen 2003, 11). Lisääntynyttä pendelöintiä sekä keskus- ja kehyskuntien että

myös kehys- ja kehyskuntien välillä voidaankin pitää yhtenä seutuistumiskehityksen indikaattoreista (Siirilä 1993,36). Työssäkäyntialueiden laajentumiskehitys heijastaa pendelöinnin lisääntymistä ja keskimäärin pidentyneitä työmatkoja. Itse asiassa suurempien keskusten kehysalueet laajenevat edelleen ja työmatkat ovat pidentyneet viime vuosina erityisesti Helsinkiä, Tamperetta, Turkuja ja Oulua ympäröivillä alueilla. (Tulonen 2006.) Tämän tutkimuksen empiirisestä osuudesta Tampereen työssäkäyntialueen keskimääräistä pidemmät työmatkat, verrattuna Jyväskylän ja Kuopion työssäkäyntialueisiin, ovat tulkittavissa siten, että Tampereen työssäkäyntialue oli tutkittavista työssäkäyntialueista selvästi laajin (katso myös kartat).

Lisäksi työmarkkinoiden toiminnan näkökulmasta kasvava pendelöinti ilmentää muun muassa kiristyvää työpaikkakilpailua. Pendelöinti on myös jopa voimakkaampi työmarkkinoiden sopeutumismekanismi kuin muuttoliike. (Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003, 132–133.) Erityisen huomattavaa onkin, että pendelöinti ja pidentyneet työmatkat ovat merkittäviä tekijöitä sekä työmarkkinoiden toimivuuden että yleisen aluekehityksen suhteen.

Kuvio 1. Paikallisen työmarkkina-alueen seutuistuminen

Kuviossa 1. hahmotellaan paikallisen työmarkkina-alueen seutuistumisprosessia. Tutkittavien työssäkäyntialueiden osalta voidaan havaita, että Kuopion, Jyväskylän ja Tampereen paikalliset työmarkkina-alueet ovat seutuistuneet tarkasteltavan ajanjakson puitteissa 1987–2002 (katso myös kartat). Työssäkäyntialueiden seutuistumiskehitystä tapahtui siis kaikilla tutkimusalueilla, sillä Kuopion, Jyväskylän ja Tampereen työssäkäyntialueet kasvoivat uusilla kehyskunnilla. Lisäksi työssäkäyntialueiden alkuperäisistä kehyskunnista pendelöitiin yhä enemmän keskuksiin sekä suhteellisesti että määrällisesti tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Kehyskunnat siis ”liittyivät” keskuksen yhä suuremmilla pendelöintivirroilla. Huomionarvoista on myös se, että tutkittavien työssäkäyntialueiden keskuksista ulospendelöitiin yhä enemmän ja myös kaikkiin kehyskuntiin sisäänpendelöitiin yhä enemmän tarkasteltavan ajanjakson loppuvuosina kuin alkuvuosina. Lisääntyneen pendelöinnin syitä ovat yleensä (yksinkertaistaen) joko, ettei asuinkunnassa ole sopivia työpaikkoja tarjolla tai, että halutaan asua eri kunnassa jossa työpaikka sijaitsee tai molemmat syyt (mm. Konttajärvi 2000, 20, 39). Esimerkiksi tutkittavien työssäkäyntialueiden useissa kehyskunnissa työpaikkakehitys jäi varsin heikoksi laman jälkeen, mutta työssäkäyntialueiden keskuksissa työpaikkakehitys lähti positiivisille urille heti laman jälkeen. Tämä on yksi syy, miksi keskuksiin suuntautunut pendelöinti lisääntyi. Näin ollen, jokaisen työssäkäyntialueen osalta voidaan tulkita, että keskuksen merkittävyys alueen työpaikkojen sijainnin suhteen kasvoi selvästi. Toisaalta yksi syy, joka lisäsi pendelöintiä tutkimusalueiden keskustoihin olivat muuttovirrat kehyskuntiin. Joka tapauksessa kaikista tutkittavista työssäkäyntialueista on havaittavissa seutuistumisprosessi kuvion 1. osoittamalla tavalla. Tutkittavat työssäkäyntialueet ovat näin muotoutuneet yhä laajemmiksi ja vuorovaikutteisemmiksi työmarkkina-alueiksi. Voidaan myös todeta, että tutkittavista työssäkäyntialueista Tampereen työssäkäyntialueen seutuistumisprosessi oli selkeästi vahvin, kun sitä mitataan kehyskuntien määrillä sekä kehyskuntien pendelöintivirtojen intensiteeteillä.

Tutkimuksen empiirinen osio myös osoittaa, että työssäkäyntialueiden seutuistumisprosessi voi tapahtua kehyskuntien suhteen varsin poikkeavilla urilla työpaikkojen, työvoiman ja väestökehityksen suhteen. Esimerkiksi Kuopion työssäkäyntialueiden kehyskunnista suurimmassa osassa on ollut pienentyvä väestöpohja, kun taas Tampereen työssäkäyntialueen lähes kaikissa kehyskunnissa väestöpohja on kasvanut. Tämä osoittaa sen, että työssäkäyntialueiden laajentumiskehitys voi olla samansuuntaista, vaikka väestönkehitys kehyskunnissa on ollut erisuuntaista. Ylipäänsä voidaan todeta, että erilaiset muutosprosessit (esim. taloudelliset suhdanteet, ks. s. 12–13) muovaavat paikallisten työmarkkina-alueiden rakennetta ja toimintaa (Jolkkonen & Haarala & Koistinen 2003, 12).

Mielenkiintoinen havainto kaikkien tutkittavien työssäkäyntialueiden suhteen oli se, että suurimmat pendelöintivirrat keskuksiin suuntautuivat sellaisista kehyskunnista, joissa ikärakenne oli nuorinta (0-14-vuotiaiden suuret osuudet) vuositasona 2002 tarkasteltuna. Tämä viittaa tiettyjen kehyskuntien ”seutuistavaan lapsiperheasumiseen”. Pendelöinti onkin heijastumaa työpaikkojen keskittymisestä kaupunkeihin, ja osa työelämään siirtyvästä ja perheistä perustavasta väestöstä asuttaa näiden kaupunkien kehyskuntia. Usein tapahtuukin niin, ettei työpaikka ole asuinkunnassa. (Myrskylä 2004, 17.) Kehyskuntiin väestöä houkuttelee keskustaa halvemmat asuinmahdollisuudet ja ylipäänsä erilaiset asuinpreferenssit, kuten elinympäristöön liittyvät tavoitteet (ks. myös kaavio1 s. 29). Myös parantuneet liikenneyhteydet, erilaiset poliittiset päätökset, kuten työmatkojen verovähennysoikeus ja kahden uran perhe edesauttavat sitä, että pendelöinti ja pitkät työmatkat lisääntyvät. (mm Jolkkonen & Jolkkonen & Soininen 2003,131–135;Ollikkala1992,66).

Pendelöinti eli kuntien rajat ylittävä työmatkaliikkuvuus lisääntyi kaikilla tutkittavilla työssäkäyntialueilla tarkasteltavan ajanjakson puitteissa. Tämä viittaa yhä pidentyneisiin työmatkoihin ja osaltaan myös kiristyvään työpaikkakilpailuun siten, että työntekijät ovat valmiita kulkemaan pidempiä työmatkoja työllistyäkseen. Tähän liittyen mielenkiintoinen havainto tutkittavilla työssäkäyntialueilla ovat lisääntyneet sisäänpendelöintivirrat kehyskuntiin. Nimittäin kehyskuntiin suuntautuneet sisäänpendelöintivirrat kasvoivat, vaikka useissa kehyskunnissa työpaikkakehitys jäi laman jälkeen melko heikoksi. Valitettavasti aineistosta ei voinut analysoida sitä, missä suhteissa primaari- ja sekundaaripendelöintivirrat kasvoivat tutkittavilla työssäkäyntialueilla. Oletettavaa kuitenkin on, että sekä primaari- että sekundaaripendelöintivirrat lisääntyivät tutkittavilla alueilla.

Lisääntyneen pendelöinnin hyviä puolia yksilön näkökulmasta ovat esimerkiksi parantuneet työmahdollisuudet (työtä voi etsiä laajemmalla alueella) ja mahdollisuus siihen, että asuinpaikan voi valita vapaammin asumispreferenssejensä mukaisesti. Lisääntyneen pendelöinnin ja pitkien työmatkojen hyviä puolia yhteiskunnan kannalta ovat, että pendelöinti ja pitkät työmatkat edistävät työmarkkinoiden toimivuutta ja luovat näin paremmat edellytykset työvoiman kysynnän ja tarjonnan yhteensovittamiselle. Työvoiman alueellinen liikkuvuus edistää siis myös makrotason työllisyyttä. Lisäksi pendelöinnillä on myönteisiä vaikutuksia kehyskuntien palveluntarpeisiin ja verotuloihin. Pendelöinnillä on myös maaseudun tyhjenemistä jarruttava vaikutus. Toisaalta pendelöinti ja pitkät työmatkat aiheuttavat yksilötasolla muun muassa työn

kuormittavuuden kasvua sekä taloudellisten että sosiaalisten kustannusten nousua. Yhteiskunnan tasolla lisääntyneen pendelöinnin huonoja puolia ovat muun muassa maaseudun palveluiden vähäisempi käyttö, ympäristökustannukset ja yhdyskuntarakenteen hajautuminen. (mm. Jolkkonen et al. 2004, 36; Konttajärvi 2000, 24–25; Schulman et al. 1995, 8.)

Tutkimuksen teoreettisen ja empiirisen osuuksien perusteilla voidaan olettaa että pendelöinti ja pitkät työmatkat lisääntyvät tulevaisuudessa. Ensisijaisia syitä tähän oletettuun kehitykseen ovat se, että työpaikkojen keskittymistendenssi jatkuu edelleen kasvuseuduille (Helsinki, Tampere, Turku, Oulu) ja se, että ihmiset asuvat yhä enemmän eri kunnassa kuin missä työpaikka sijaitsee. Eli suurimpien keskusten ympäristössä asutusvyöhyke laajenee edelleen koko ajan. (Tulonen 2006). Toisaalta pendelöinnin käsitteellinen merkitys on menettämässä arvoaan jo tehtyjen ja tulevien kuntaliitosten vuoksi. Esimerkiksi tutkittavilla alueilla vuosien 2003–2004 vaihteessa Vehmersalmi liittyi Kuopioon ja Sahalahti liittyi Kangasalaan. Lisäksi Viljakkala liittyi Ylöjärveen ja Toijala ja Viiala yhdistyvät Akaan kaupungiksi vuodenvaihteessa 2006–2007. Pekka Myrskylän mukaan työssäkäyntialueet voisivatkin olla kuntauudistusten pohjana. Työlliset tavallaan osoittavat työmatkaliikenteellään, mihin alueeseen kuuluvat. (Myrskylä 2005.) Tällöin siis toiminnallisen alueen (ks. s. 9) huomioiminen olisi mielekäs perusta uusille kuntaliitoksille. Joka tapauksessa pitkät työmatkat eivät näillä näkymin tule vähentymään, vaikka pendelöinnin tarkka käsitteellinen merkitys vähenisikin lisääntyvien kuntaliitosten myötä. Mielestäni pendelöinnin yksi suurimmista ongelmista on henkilöautoliikenteen kasvu etenkin suurilla keskusalueilla. Esimerkiksi Aamulehden pääkirjoituksessa 15.9.2005 käsiteltiin Tampereen seudun autoistumisen kiihtymistä. Nimittäin tuolloin Tampereen ympäryskuntien matkoista tehtiin henkilöautoilla 77 % ja vain 12 % joukkoliikenteellä. Henkilöautoriippuvuuden lisääntyminen ei ole kestävä kehityksen edun mukaista. Mielestäni varsinkin työmatkojen suhteen tulisi kehittää entistä enemmän verotuksellisia käytäntöjä jotka edistäisivät julkisen liikenteen ja kimpakyytien käyttöä työmatkaliikenteessä. Toisaalta joukkoliikenne tarvitsee toimiakseen tarpeeksi suuren väestöpohjan sekä yksilölle tarpeeksi edulliset hinnat. Joukkoliikenteen kehittämisen ohella tulisikin kehittää erilaisia kimpakyytikäytäntöjä, jotka voisivat vähentää jonkin verran henkilöautoriippuvuutta työmatkojen suhteen varsinkin syrjäisemmillä seuduilla. Ylipäänsä pitkien työmatkojen verovähennysoikeus yksilön kannalta on hyvä asia, koska tällöin työmatkoista johtuvia taloudellisia kustannuksia voidaan pienentää. Tämä on myös hyvä asia paikallisten työmarkkinoiden toimivuuden kannalta, sillä kuten aiemmin on jo todettu, yksilöiden liikkuvuus edistää työmarkkinoiden toimivuutta. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen johtajan Raija Volkin (HS 27.8.2006) mielestä tarvittaisiin

uudentyyppisiä työmatkojen verovähennyksiä, jotta pienipalkkaisemmatkin voisivat pendelöidä (Tulonen 2006).

Toisaalta pitää muistaa, että pitkät työmatkat aiheuttavat myös sosiaalista ja fyysistä kuormittavuutta yksilöille. Muutoinkin pitkät työmatkat voivat muodostua yksilöille ”pakon sanelemaksi”, koska muun muassa asuinpaikalta ei löydy sopivaa työtä molemmille puolisoille (kahden uran perhe) tai, että haluttu asumismuoto (esim. omakotitaloasuminen) on kasvukeskuksissa liian kallista. Toisin sanoen yhteiskunnan tietynlaiset rakenteet myötävaikuttavat siihen, että yksilöt kulkevat pitkää työmatkaa. Esimerkiksi Päijät-Hämeessä on perustettu vuonna 2004 kunnallis- ja liikennepoliittinen yhdistys Oiko ry, jonka tarkoituksena on kehittää ja edistää Päijät-Hämeen seudun nopean raide- ja pikavuoroliikenteen yleisiä edellytyksiä. Yhdistys on perustettu tukemaan ja edesauttamaan erityisesti päijäthämäläisten työmatkapendelöintiä Helsingin seudulle. Yhdistyksen mukaan pitkiä työmatkoja kulkevien ja heidän perheidensä tueksi tarvitaan niin julkisia kuin yksityisiäkin palveluja sekä kustannusten tasausjärjestelmiä. (Oiko Ry:n www-sivut 2006.)

Yhteenvedona voidaan olettaa, että paikallisten työmarkkina-alueiden seutuistuminen jatkuu Suomessa yhä enemmän erityisesti kasvukeskusten ympärillä. Tällä hetkellä näyttää siltä, että pitkät työmatkat ovat tulleet jäädäkseen. Kehitystä on mielenkiintoista seurata. Toivottavaa kuitenkin on, että yksilöiden tueksi kehitettäisiin yhteiskunnan taholta erilaisia palveluita ja kannustinjärjestelmiä kompensoimaan pitkistä työmatkoista aiheutuvia sosiaalisia ja taloudellisia paineita. Lisäksi erilaisten työaikajärjestelyjen ja etätyön mahdollisuuksia tulisi kehittää ja arvioida erilaisissa työyhteisöissä. Erityisen tärkeää mielestäni olisi myös se, että pendelöijä kannustettaisiin julkisen liikenteen käyttöön etenkin kasvuseuduilla, joissa julkisen liikenteen kehittäminen on mahdollista ja järkevää. Tähän muutokseen tarvitaan sekä yksilöiden tahtoa että yhteiskunnan panostusta.

5.2 Ehdotuksia jatkotutkimusta silmällä pitäen

Pendelöintiä työmatkaliikkuvuuden muotona voidaan lähestyä erilaisista tieteellisistä lähtökohdista kuten sosiaalitieteiden, aluetieteiden ja taloustieteiden kautta (Aaltonen 1991, 2-4). Kuten tässäkin tutkimusraportissa on tullut ilmi, pendelöintiä ja pitkiä työmatkoja voidaan tutkia myös monesta näkökulmasta tai näkökulmia yhdistelemällä. Esimerkiksi pendelöintiä voidaan tutkia tekijänä, joka liittyy aluekehitykseen tai paikallisten työmarkkinoiden toimintaan. Tässä

tutkimuksessa on yhdistetty molemmat näkökohdat, eli tutkin paikallisten työmarkkinoiden seutuistumisprosessia ja pendelöintiä sekä työmarkkinoiden toiminnan että aluekehityksen näkökulmista. Tämän tutkimuksen näkökulmallinen painotus on kuitenkin enemmän työmarkkinoiden toiminnassa.

Pendelöintiä voidaan tarkastella sekä rakenne- että yksilötasolla. Metodologisina lähestymistapoina voidaan käyttää sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia menetelmiä aineistosta riippuen. Itse asiassa huomioitaessa pendelöinnin ja pitkien työmatkojen merkittävyys sekä yhteiskunnallisella (esim. työmarkkinoiden toimintaan tai alueen yhdyskuntarakenteeseen vaikuttavina tekijöinä) että yksilöllisellä (esim. yksilön motiivit pendelöinnille) tasolla, voidaan havaita, *että pendelöinti eri tekijöihin sidottuna* on tärkeä tutkimuskohde. Lisäksi pendelöinnin ja pitkien työmatkojen osuudet tulevat oletettavasti edelleen kasvamaan Suomen kasvukeskuksien ympärillä, (mm. Tulonen 2006) joten pendelöinnin ja pitkien työmatkojen merkittävyys tutkimuskohteina ei ainakaan vähene. Lisäksi pendelöinti ja pitkät työmatkat ovat myös poliittisten päätösten tasolla merkittäviä asioita, esimerkiksi kun on kyse työmatkojen verovähennysoikeuksien muutoksista. Pendelöinti ja työmatkojen pidentyminen ovat myös kansainvälinen ilmiö joten työmatkojen pidentymistä voidaan tutkia kansainvälisestä aspektista.

Tutkimustani voisi sellaisenaan jatkaa sinällään ulottamalla tarkasteltavaa aikasarjaa pidemmäksi. Tosin jo tehtyjen ja tekeillä olevien kuntaliitosten vuoksi työssäkäyntialueiden eri ajankohtien vertailu muodostuisi hankalahoiseksi. Ylipäänsä pendelöinti sen tarkassa käsitteellisessä merkityksessä (kuntarajojen ylittävä työmatkaliikkuvuus) menettäneet tulevaisuudessa hieman merkitystään. Mahdollisesti taas pitkien työmatkojen käsitteellinen merkitys taas kasvaa.

Olisin kiinnostunut työmatkaliikkuvuuden aihealueen tiimoilta tutkimuksesta, jossa kartoitettaisiin sitä, miksi erilaisilla työssäkäyntialueilla asuvat pendelöijät käyttävät tai eivät käytä joukkoliikennettä työmatkoissaan. Miten esimerkiksi työmatkojen verovähennysoikeus vaikuttaa pendelöijien mielestä työmatkoilla käytettävään kulkuneuvoon? Millaisia yhteiskunnallisia tukimekanismeja tarvittaisiin, että joukkoliikennettä suosittaisiin entistä enemmän pidemmällä työmatkoilla? Tätä aihealuetta käsittelevä tutkimus olisi mielestäni ajankohtainen, yhteiskunnallisesti merkittävä ja mielenkiintoinen.

Mielenkiintoinen tutkimus olisi myös sellainen, jossa kartoitettaisiin erilaisten työssäkäyntialueiden keskuksissa ja kehyskunnissa asuvien pendelöijien motiiveja kuntien rajat ylittävälle työmatkaliikkuvuudelleen. Tällöin voitaisiin arvioida sitä, miten ja missä suhteessa keskusten ja kehyskuntien primaari- ja sekundaaripendelöintivirrat muotoutuisivat. Kuinka suuri vaikutus olisi siis sillä, millaisessa kunnassa asuu (huomioitavia asioita esim. kunnan työpaikkarakenne, työllisyys, demografinen rakenne), siihen millaisiksi kunnista suuntautuvien pendelöintivirtojen tyypit muodostuisivat? Lisäaineistona voisivat olla esimerkiksi Tilastokeskuksen erityyppiset aineistot. Oman työni pohjalta olisi esimerkiksi mielenkiintoista tietää, painottuisiko siilinjärveläisten pendelöintivirrat enemmän sekundaaripendelöinniksi tai tervolaisten pendelöintivirrat primaaripendelöinniksi. Tällainen tutkimus olisi varmasti hyödyllinen, sillä se kertoisi tutkittavan paikallisen työmarkkina-alueen tilanteesta rakenteellisella tasolla ja se myös kertoisi siitä, millaisia motiiveja yksilöt erittelisivät pendelöinnilleen. Tällainen tutkimus voisi olla hyödyllinen esimerkiksi tilanteessa, jossa suunniteltaisiin tutkittavan alueen työvoimapolitiikkaa. Lopuksi voidaan siis todeta, että pendelöinnin aihealueen ympärille saisi monia yhteiskunnallisestikin merkittäviä ja hyödyllisiä tutkimuksia.

Lähdeluettelo

- Aaltonen, P. (1991). Pendelöinti osana kaupungistumiskehitystä. Tampereen yliopisto, aluetieteen laitos B61/1991, Tampere
- Aamulehti 15.9.2005 ”Tampereen seutu kahden auton loukussa”, pääkirjoitus.
- Alueellinen kehitys ja aluepolitiikka Suomessa. Työryhmäraportti. Valtioneuvoston kansallian julkaisusarja 2000/6
- Antikainen, J. (2001) Kaupunkiverkkotutkimus 2001. Aluekeskus- ja kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/01. Sisäasiainministeriö. Helsinki.
- Antikainen & Vartiainen (1999) Suomalaisten kaupunkiseutujen mosaiikkimainen kehityskuva. Kuntapuntari 1/1999, s. 62–69.
- Antikainen, J. & Vartiainen, P. (2002). Socio-economic Development in Finnish Urban Regions. Teoksessa Koistinen, P. & Sengenber, W. (eds.) Labour flexibility. A Factor of the Economic and Social Performance of Finland in the 1990s. Tampere University Press. Tampere. s. 63–84
- Antikainen, J & Vartiainen, P. (2004) “ Kansallinen kaupunkiverkko ja kaupunkiseudut” Teoksessa: Kaupunkiseutujen kasvun aika. Sisäasiainministeriön julkaisu 14/ 2004, s. 20- 26
- Artis, M. & Romani, J. & Surinach, J. (2000) Determinants of Individuals Commuting in Catalonia 1981-91: Theory and Empirical Evidence. Urban Studies, 37: 8 s. 1431-1450.
- Carlsson, F. & Johansson, M. & Persson, L. O. & Tegsjö, B. (1993) Creating Labour Market Areas and Employment Zones. New Regional Divisions in Sweden Based on Commuting Statistics. Cerum Report 1993.
- Casado-Diaz, J.M., (2000) Local Labour Market Areas in Spain: A Case Study, Regional Studies, vol. 34, s. 843-856
- Coombes, M.G. & Openshaw, S. (1981) The Use and Definition of Travel-to-Work Areas in Great Britain: Some Comments. Regional Studies, Vol. 16:2; 141-149.
- Coombes M. G. & Green, A. E. & Owen D. W. (1987) Substantive Issues in the Definition of Localities: Evidence from Sub-Group Local Labour Markets Areas in The West Midlands. Regional Studies 22: 4; 303-318.
- Fevre, R. (1992) The Sociology of labour markets. Studies in Sociology. Harvester Wheatsheaf, New York.
- Halme, T. (1999) Muuttuva alue- ja yhdyskuntarakenne. Paikkatietoon perustuva tulkinta. Nordia Geographical Publications.
- Hasluck, C (1987) Urban unemployment. Local labour markets and employment initiatives. Longman. London and New York.
- Heikkilä, E. & Korhonen, S. (2002) The dynamics of Finnish labour markets in the 1990s. Teoksessa Koistinen, P. & Sengenber, W. (eds.) Labour flexibility. A Factor of the Economic and Social Performance of Finland in the 1990s. Tampere University Press. Tampere. 85–107.
- Helminen, V. & Ristimäki, M. & Oinonen, K. (2003) Etätö ja työmatkat Suomessa. Ympäristöministeriö

- Helminen, V. & Ristimäki, M. & Oinonen, K. (2005) Työpaikat kaupunkiseutujen yhdyskuntarakenteessa 1985–2000. Ympäristöministeriö.
- Häkkinen, I. (2000) Muuttopäätös ja aluevalinta Suomen sisäisessä muuttoliikkeessä. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Hämäläinen, K. (2004). Alueellisten työmarkkinoiden eriytyminen ja muuttoliike. Teoksessa: Hjerpe, R. & Räisänen, H (toim.) Hyvinvointi ja työmarkkinoiden eriytyminen. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Jolkkonen, A. & Koistinen, P. (2001) Työmatkat pidentyneet kaupunkiseudulla. Kuntapuntari 1/2001.s. 13–20.
- Jolkkonen, A. & Kilpeläinen, R. & Koistinen, P. (2001) Ammatillinen ja alueellinen liikkuvuus työllistymisen keinona. Työpoliittinen Aikakauskirja 3/2001.
- Jolkkonen, A. & Jolkkonen, A. & Soininen, T. (2003) Pitkät työmatkat ja työn kuormittavuus. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 140. Joensuu
- Jolkkonen, A. & Haarala, M. & Koistinen, P. (2003) Varkauden talousalueen työmarkkinat ja naisten työllistymismahdollisuudet. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen raportteja. 2/2003
- Jolkkonen, A. & Kilpeläinen, R. & Koistinen, P. & Kurvinen, A. & Haarala, M. (2004) Työmarkkinoiden rakenne ja toiminta Pohjois-Karjalassa. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos. Ennako 2010-hankkeen julkaisuja, Pohjois-Karjalan TE-keskus.
- Joronen, T. (1989) Työmarkkinoiden Segmentoituminen, Sukupuoli ja Paikalliset työmarkkinat. Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto. Julkaisu YB:3/1989.
- Kainulainen, K. (1995) Sukupuoli neljän ruuhkassa. Teoreettis-metodologisia pohdintoja naisten ja miesten työmatkaliikkuvuuden yhteiskunnallisista ehdoista. Joensuu.
- Kangasharju, A. & Kataja, J-P. & Vihriälä, V. (1999) Suomen aluerakenteen viimeaikainen kehitys. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos 17/99. Helsinki.
- Karisto, A. & Takala, P. & Haapola, I. (1999) Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. WSOY.
- Kaskinen, J. (2002) Tieliikenne lukuina ja suoritteina - Suomen tieliikenteen kehitys 1950-luvulta uudelle vuosituhannele. Teoksessa: Järvelä, M. & Lybäck, K. & Jokinen M.(toim.) Kaupunkiliikenteen ekososiaaliset ulottuvuudet. s. 73–93
- Kestävän kehityksen kansallinen kokonaisarvio (2003). Suomen ympäristö 623. Ympäristöministeriö. Ympäristönsuojeluosasto.
- Koistinen, P. (1999) Työpolitiikan perusteet. WSOY.
- Konttajärvi, T. (2000) Pitkän matkan työssäkävijöiden muutto- ja etätyöpotentiaali Suomessa. Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Korkiasaari, J. & Söderling I. (1994) Muuttoliike. Teoksessa: Koskinen, S. & Martelin, T. Notkola, I-L. & Notkila, V. & Pitkänen K. (toim.) Suomen väestö. Gaudeamus. s. 226-264.

Kytö, H. (1998) Muuttajan muuttuvat motiivit eräissä suomalaisissa kaupungeissa 1980- ja 1990-luvuilla: muuttoaiheet hyvinvointiteoreettisesta näkökulmasta. Suomen kuntaliitto. Helsinki.

Laakso, S. (1998) Alueiden välinen muutto Suomessa. Muuttajien sopeutuminen työ- ja asuntomarkkinoille vuosina 1993-96. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia nro. 4. Helsinki.

Laakso, S. & Loikkanen, H. (2000) Yritysten sijoittuminen, asukkaiden liikkuvuus ja kaupunkialueiden vuorovaikutus. Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/00.

Lilja & Pehkonen (2002) Työmarkkinoiden kehityspiirteet ja toiminta. Teoksessa: Loikkanen, H. & Pekkarinen, J. & Vartia, P. (toim.) Kansantaloutemme – rakenteet ja muutos. s. 293–320.

Lintunen, P. & Oinonen, K. & Ristimäki, M. (2000) Työmatkat ja työpaikkaomavaraisuus. Liikenneministeriö. Lyyli-raporttisarja 10.

McCulloch, A. (2003) Local labour markets and individual transitions into and out of poverty: evidence from the British Household Panel Study waves 1 to 8. *Environment & Planning A* 3; s. 551–568.

Menestys kasaantuu - alueet erilaistuvat (1999) Aluekehityksen suunta 1990-luvulla. Suomen Kuntaliitto.

Montén, S. & Tuomala, J. (2003) Muuttoliike, työssäkäynti ja työvoimavarat Uudellamaalla. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Myrskylä, P. (1998) Pendelöinti, alueellinen tuotanto ja tulotaso. Hyvinvointikatsaus 2/1998.

Myrskylä, P. (2000) Elinkeinorakenne, Kaskipellolta informaatioyhteiskuntaan - 100 vuotta elinkeinorakenteen muutosta. Suomen vuosisata. Tilastokeskus. s. 108–112.

Myrskylä, P. (2004) ”Muuttoliikkeen vaikutukset pienenevät ja leviävät.” *Tietoaika* 9/2004. Tilastokeskus. s. 16–18.

Myrskylä, P. (2005) ”Työssäkäyntialueet kuntauudistuksen pohjaksi.” *Tieto&trendit* 2/2005. Tilastokeskus.

Niemeläinen, J. (2004) ” Muuttoliike ympäryskuntiin pidentää työmatkoja.” *Helsingin Sanomat* 27.10.2004.

Nieminen, M. (1998) Tilastokeskuksen rekisterit väestöntutkimuksen perusaineistona. Teoksessa: Valkonen, T. & Koskinen, S. & Martelin, T. (toim.) Rekisteriaineistot yhteiskunta- ja terveystutkimuksessa. Gaudeamus. Helsinki 1998.

Ollikkala, K. (1992) Sukkuloinnin kehitys Vaasan läänissä vuosina 1970-89. Vaasan läänin seutukaavaliitto.

Olsson, M. (2002) *Studies of Commuting and Labour Market Integration*. Jönköping International business school, Jönköping university

Oiko Ry:n www-sivut 2006. Tieto saatavilla www-muodossa: <http://www.oiko.phenet.fi> (11.10.2006)

Opetushallituksen www-sivut 2005, Tilastolliset aikasarjat ja trendit. Tieto saatavilla www-muodossa: <http://www.oph.fi/page.Last.asp?path=1,443,3086,3987,28365,28368,28375> (12.5.2005 klo 15.20)

Ory, D. & Mokhtarian, P. & Redmond, L. & Salomon, I. & Collantes, G. & Choo, S. (2004) When is Commuting Desirable to the Individual ? Growth and Change. Vol. 35. No.3. s. 334-359.

Peck, J.(1989) Reconptualizing the Local Labour Market: Space, Segmentation and State. Progress in human geography 13:1, s. 42-61

Pulkkinen, P. (1998) Opiskelijat ja työttömät muuttavat keskuksiin. Kuntapuntari 2/1998.

Rouwental, J. & Nijkamp, P. (2004) Living in Two Worlds: A Review of Home-to-Work Decisions. ? Growth and Change. Vol 35 No. 3. s. 287-303

Schulman, H. & Hirvonen, J. & Hurme, E. & Lehtonen, H. (1995) Asumisen ja työn muuttuvat kytkennät. Pääkaupunkiseudun pendelialue ja ulkomaisia kokemuksia. YTK.

Siirilä, S (1993) Kaupungistumisesta seutuistumiseen. Teoksessa Iisakkala, J. (toim.) Näkökulmia seutuistumiseen. Tampereen yliopisto, Aluetieteen laitos, Sarja A, 15. s. 25–43.

Sipola, H.(1989) Työpaikkojen ja työssäkäynnin suuntautuminen Suomessa vuoden 1970 jälkeen. University of Oulu. Research Reports 91. Oulu.

Tietoaika, 2/2004, Tilastokeskus, s. 16–17.

Tilastokeskuksen [www-sivut](http://www.stat.fi/statweb/catnewfi/Taulu3.asp) 2006. Tieto saatavilla [www-muodossa:](http://www-muodossa: http://stat.fi/statweb/catnewfi/Taulu3.asp) (26.5.2006 klo 9.00)

Tulonen, H. ” Verovähennykset auttaisivat pienipalkkaisuakin pendelöimään.” Helsingin Sanomat 27.8.2006.

Van Ham, M. (2002) Job access, workplace mobility, and occupational achievement. Eburon Delft.

Vartiainen, P. (1991). Seutuistuminen yhdyskuntasuunnittelun haasteena. Terra. Vol. 103. N:o 2. s. 75 - 86.

Vartiainen, P. (1995) Kaupunkiverkko. Kuvausjärjestelmän kehittäminen kansallisiin ja kansainvälisiin tarpeisiin. Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto, Tutkimusraportti 3.

Vartiainen, P. & Antikainen, J. (1999) Kaupunkiverkkotutkimus 1998. Sisäasiainministeriö, Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu nro 71. Helsinki.

Vartiainen, P. & Saarelainen, P. (2002) Seutuistumisen uusia näköaloja Keski-Suomessa. Spatia, raportteja 3/2002.

Öberg, S. (1997). Theories on Inter-Regional Migration: An Overview. Teoksessa Blotevogel, H. H. & Fielding, A. J. (eds.) People, Jobs and Mobility in the New Europe. s. 23 -48.

Liite 1. Kaupunkiseutujen typologia
(Antikainen 2001, 67)

Typologialuokka	Jaottelu	Seudut
A. Helsingin seutu ja lähiseudut	Aa. Helsingin seutu Ab. Lähiseudut	Helsinki Lohja Riihimäki Porvoo
B. Monipuoliset yliopistoseudut	Ba. Teknologiakeskukset Bb. Muut monipuoliset	Tampere Turku Oulu Jyväskylä Kuopio Vaasa Joensuu
C. Alueelliset keskukset	Ca. Teolliset Cb. Monialaiset Cc. Julkissektorivetoiset Cd. Erikois- tapaukset	Lahti Pori Kouvola Kotka Lappeenranta Hämeenlinna Mikkeli Seinäjoki Rovaniemi Kajaani Maarianhamina Salo
D. Teolliset keskukset	Cdb. Muut D. Teolliset seudut	Savonlinna Iisalmi Rauma Kemi-Tornio Kokkola Imatra Jämsä Pietarsaari Varkaus Raahe Valkeakoski Äänekoski Uusikaupunki Tammisaari